

**Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till
ändring av lagstiftningen om dröjsmålsränta**

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås ändringar i räntelagens bestämmelser om dröjsmålsräntans belopp och den tidpunkt från vilken dröjsmålsränta skall betalas. Syftet med propositionen är att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner. Dessutom är det meningen att grunderna för fastställande av dröjsmålsränta skall förenklas och göras enhetligare.

Den lagstadgade dröjsmålsräntan skall enligt förslaget följa marknadsräntans utveckling så att dröjsmålsräntan utgörs av referensräntan förhöjd med sju procentenheter. Referensräntan i sin tur grundar sig enligt bestämmelserna i ovan nämnda direktiv på Europeiska centralbankens styrränta. Dröjsmålsräntan skall inte längre med stöd av lag fastställas enligt den ränta som betalas för gälden i fråga före förfallodagen.

Enligt förslaget skall lagstadgad dröjsmålsränta användas, om inte något annat har avtalats om dröjsmålsräntan. Samtidigt är den lagstadgade dröjsmålsräntan den maximiränta som kan tas ut för konsumentkrediter och skulder som hänför sig till privatpersoners boende. Eftersom räntelagen i övrigt är dispositiv, kan till exempel företagen i sin inbördes kreditgivning fritt komma överens om storleken av dröjsmålsräntan och beräkningsgrunderna för den.

Bestämmelsen i räntelagen om jämkning av dröjsmålsränta föreslås bli ändrad så att den kan tillämpas på alla skulder som kan drivas in hos privatpersoner. Tillämpningsområdet skall omfatta bland annat skadeståndsskulder och borgensfordringar. Också förutsättningarna för jämkning skall mjukas upp. Det skall också oftare än för

närvarande vara möjligt att sänka dröjsmålsräntan med hänvisning till gäldenärens svaga ekonomiska ställning. Det föreslås att lagen om konsumentklagonämnden ändras så att ett ärende som gäller jämkning också kan föras till konsumentklagonämnden för behandling.

Det föreslås också att vissa tekniska ändringar görs i räntelagen. Dessa ändringar följer av direktivets genomförande och ändringarna i annan lagstiftning. Dessutom föreslås att tillämpningsområdet för lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare utvidgas så att lagen också gäller offentliga samfund. I skattelagstiftningen skall enligt förslaget som referensränta användas den referensränta som avses i räntelagen. I beskattningen skall dock räntan vara densamma hela kalenderåret och den skall fortfarande fastställas på grundval av räntenivån i slutet av föregående år. Bestämmelsen om ränta på statens regressfordran i lagen om studiestöd skall enligt förslaget justeras så att den stämmer överens med andra bestämmelser om dröjsmålsränta.

Den föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 maj 2002. Bestämmelserna om dröjsmålsräntans belopp i räntelagen skall enligt förslaget i regel tillämpas på dröjsmålsränta som löper efter lagens ikraftträdande också när det avtal som rör betalning av dröjsmålsränta har träffats eller betalningen har fördröjts redan före lagens ikraftträdande. Övergångsbestämmelserna leder till att dröjsmålsräntan för de flesta privatpersoner som skuldsatte sig under lågkonjunkturen blir lägre. Den föreslagna bestämmelsen om jämkning av dröjsmålsränta skall kunna tillämpas också till fördel för dem som har skuldsatt sig före lagändringen.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.....	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	2
ALLMÄN MOTIVERING.....	4
1. Nuläge	4
1.1. Allmänt	4
1.2. Dröjsmålsröntans belopp	4
1.3. Tidpunkt vid vilken skyldighet att betala ränta inträder	5
1.4. Övergångsbestämmelser som gäller ändringar i räntelagen	6
2. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet	6
2.1. Direktivet om bekämpande av sena betalningar.....	6
Allmänt	6
Belopp och betalning av dröjsmålsränta	7
Indrivningskostnader	7
Oskäligen avtalsvillkor	7
Äganderättsförbehåll.....	8
Rättegångsförfarande.....	8
2.2. Lagstiftningen i Sverige, Norge och Danmark	8
Sverige.....	8
Norge.....	8
Danmark.....	9
3. Bedömning av nuläget	9
4. Propositionens mål och de viktigaste förslagen.....	11
4.1. Allmänt	11
4.2. Dröjsmålsröntans belopp	12
Dröjsmålsröntan enligt direktivet	12
Dröjsmålsröntan på konsumentkrediter	13
4.3. Jämknin av dröjsmålsränta	14
Jämknin av villkor om dröjsmålsränta	14
Jämknin av dröjsmålsränta som uppbars av privatpersoner.....	15
4.4. Indrivning av skuld.....	19
4.5. Äganderättsförbehåll.....	20
4.6. Bestämmelser om dröjsmålsränta i skattelagstiftningen.....	21
4.7. Bestämmelser om dröjsmålsränta i annan lagstiftning	22
5. Propositionens verkningar	22
5.1. Ekonomiska verkningar	22
Verkningar på näringsverksamheten och de privata gäldenärernas ställning	22
Skattebestämmelsernas ekonomiska verkningar.....	24
Övergångsbestämmelsernas ekonomiska verkningar	24
5.2. Verkningar när det gäller organisation och personal i den offentliga förvaltningen	25
6. Beredningen av propositionen	26

DETALJMOTIVERING	27
1. Lagförslagen.....	27
1.1. Räntelagen.....	27
Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser	36
1.2. Lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare	41
1.3. Lagen om borgen och tredjemanspant.....	42
1.4. Lagen om konsumentklagonämnden	42
1.5. Lagen om studiestöd.....	43
1.6. Lagen om beskattningsförfarande.....	43
1.7. Lagen om skattetillägg och förseningsränta.....	44
1.8. Lagen om skatteredovisning	44
2. Ikraftträdande.....	44
3. Lagstiftningsordning.....	44
Allmänt	44
Dröjsmålsräntans belopp	45
Jämkning	47
Ändring av referensräntan	48
LAGFÖRSLAGEN	49
om ändring av räntelagen	49
om ändring av 1 § lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare.....	51
om ändring av 7 och 41 § lagen om borgen och tredjemanspant	52
om ändring av 1 § lagen om konsumentklagonämnden.....	52
om ändring av 40 § lagen om studiestöd.....	53
om ändring av 40 och 43 § lagen om beskattningsförfarande	53
om ändring av 2 och 4 § lagen om skattetillägg och förseningsränta	54
om ändring av 19 § lagen om skatteredovisning.....	55
BILAGA	56
PARALLELLTEXTER	56
om ändring av räntelagen	56
om ändring av 1 § lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare.....	62
om ändring av 7 och 41 § lagen om borgen och tredjemanspant	63
om ändring av 1 § lagen om konsumentklagonämnden.....	64
om ändring av 40 § lagen om studiestöd.....	65
om ändring av 40 och 43 § lagen om beskattningsförfarande	66
om ändring av 2 och 4 § lagen om skattetillägg och förseningsränta	68
om ändring av 19 § lagen om skatteredovisning.....	69

ALLMÄN MOTIVERING

1. Nuläge

1.1. Allmänt

Bestämmelserna om ränta på penninggäld finns i räntelagen (633/1982). I lagen föreskrivs om den ränta som betalas på gälden före förfallodagen och om dröjsmålsränta som betalas efter förfallodagen vid dröjsmål med betalningen. De huvudsakliga bestämmelserna i räntelagen gäller fastställande av dröjsmålsräntans storlek och den tidpunkt från vilken dröjsmålsränta skall betalas.

Räntelagen är en allmän lag och den tillämpas om inte något annat bestäms någon annanstans i lag. Lagen tillämpas dock enligt 1 § 1 mom. inte på gäldförhållande som bygger på offentligrättslig grund, vissa förmåner som grundar sig på socialförsäkringen, periodiskt underhållsbidrag som fastställts med stöd av äktenskapslagen eller kommunens regressfordringar som grundar sig på underhållsstöd. I den lagstiftning som gäller specialområden på vilka räntelagen inte tillämpas finns ett flertal bestämmelser om dröjsmålsränta och andra därmed jämförbara dröjsmålspåföljder. I en stor del av bestämmelserna finns en hänvisning till den i 4 § 3 mom. räntelagen avsedda lagstadgade dröjsmålsräntan. Också förseningsräntan på skatt som förfallit till betalning är på samma nivå.

Bestämmelserna i räntelagen är till största delen dispositiva, det vill säga man kan avvika från dem genom avtal. Med uttryckliga avtalsvillkor jämföras handelsbruk som binder parterna och tidigare etablerad praxis mellan parterna. De bestämmelser som gäller dröjsmålsräntans belopp är enligt 2 § 2 mom. dock bindande till fördel för konsumenterna. För konsumentkrediter kan man inte avtala om dröjsmålsräntan så att konsumenten vid dröjsmål med betalningen skall betala en högre ränta än vad som bestäms i lagen. Bestämmelserna i räntelagen är tvingande till fördel för gäldenären också när gäldenärens förbindelse ansluter sig till ett avtal på

grundval av vilket denne genom köp eller hyra anskaffar bostad för sig eller sin familj.

1.2. Dröjsmålsräntans belopp

Bestämmelserna om dröjsmålsräntans belopp reviderades år 1995. Den lagenliga dröjsmålsräntan bands då vid marknadsräntorna. När den allmänna räntenivån blir högre stiger dröjsmålsräntorna och på motsvarande sätt sjunker dröjsmålsräntorna när marknadsräntorna går ned.

Angående dröjsmålsräntans belopp bestäms i lagens 4 §. Grunderna för fastställande av dröjsmålsränta varierar beroende på om det enligt avtalet skall betalas ränta på gälden före förfallodagen eller inte. I praktiken är det vanligt och till exempel när det gäller banklån är det utan undantag så att det löper ränta under kreditperioden. När en viss ränta har avtalats på en gäld, är dröjsmålsräntan enligt 4 § 1 mom. räntelagen fyra procent högre än den avtalade räntan. Den på detta sätt beräknade dröjsmålsräntan får dock inte vara större än den nedan beskrivna, av ministeriet fastställda referensräntan förhöjd med tio procentenheter. Om den avtalade räntan redan i sig är högre än så, skall gäldenären också vid dröjsmål med betalningen betala samma ränta. När det gäller krediter mellan näringsidkare bestäms dröjsmålsräntans belopp i allmänhet dock inte enligt bestämmelserna i räntelagen utan enligt avtalsvillkor. Då det är fråga om krediter för vilka det betalas en avtalad ränta under kreditperioden, har man i allmänhet uttryckligen också avtalat om dröjsmålsräntan.

När det gäller konsument- och bostadskrediter är bestämmelsen om dröjsmålsränta tvingande. Dröjsmålsräntan för nämnda krediter bestäms på ovan beskrivet sätt enligt räntevillkoren i kreditavtalet i fråga så att den är fyra procentenheter högre än den avtalade räntan. Parterna kan fritt komma överens om den avtalade räntan och räntegrunden. Största delen av banklånen har en avtalad ränta som

är bunden till någon kort referensränta såsom euribor eller bankens egen referensränta, den så kallade primeräntan, till vilken det läggs en kundspecifik marginal. Detta innebär att varje gång referensräntan ändras, ändras också dröjsmålsräntan för de krediter som är bundna till referensräntan i fråga. Enligt Finlands Banks statistik över kreditbeståndet i slutet av år 2000 var cirka 90 % av de krediter som depositionsbankerna beviljat hushållen bundna till euribor- eller primeräntor, 1,5 % hade fast ränta och 5 % var bundna till grundräntan. Av de krediter som hushållen tog upp år 2000 hade 95 % euribor- eller primeränta som referensränta, 3,2 % hade fast ränta och 1,0 % var bundna till grundräntan.

Bestämmelsen i 4 § 2 mom. räntelagen gäller situationer där det har avtalats att ränta skall betalas på en gäld, men räntefoten inte har bestämts. Då är dröjsmålsräntan fyra procentenheter högre än den referensränta som ministeriet fastställt.

Om det inte har avtalats att ränta skall betalas på gälden och inget heller har avtalats om dröjsmålsränta, bestäms dröjsmålsräntan enligt 4 § 3 mom. räntelagen. Bestämmelsen blir framför allt tillämplig på skadeståndsskulder och i sådan kredithandel där säljaren beviljar en betalningstid som avses vara kort. När det gäller till exempel telefon- och elektricitetsräkningar är dröjsmålsräntan lagstadgad dröjsmålsränta. Denna lagstadgade dröjsmålsränta är sju procentenheter högre än den referensränta som ministeriet fastställt.

Den referensränta som ministeriet fastställt är enligt 3 § 2 mom. räntelagen en årlig ränta enligt en räntefot som vid tidpunkten i fråga svarar mot det årsmedeltal för marknadsräntan under tre månader som vederbörande ministerium fastställt med stöd av lagen om vissa referensräntor (996/1998). Enligt ett beslut av finansministeriet används euriborräntan (Euro Interbank Offered Rate) som marknadsränta. Dröjsmålsräntan bestäms utifrån föregående års räntenivå alltid för ett år framåt. På så sätt följer dröjsmålsräntan den allmänna ränteutvecklingen med fördröjning. År 2001 är den lagstadgade dröjsmålsräntan 11 %. Under de senaste fem åren har dröjsmålsräntan varierat mellan 10 och 13 %.

Angående jämkning av dröjsmålsränta be-

stäms i 11 § räntelagen. Bestämmelsen i fråga gäller bara i 2 § 2 mom. avsedda skulder, det vill säga privatpersoners konsument- och bostadskrediter. Också den i lagstadgade dröjsmålsräntan kan jämkas, om gäldenären kan anses ha haft grundad anledning att vägra betalning av sin gäld till följd av oenighet om gäldens grund eller belopp. Dröjsmålsräntan kan också nedsättas, om dröjsmålet med betalningen berott på ett så kallat socialt betalningshinder. Med detta avses att gäldenären till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av någon annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter. Ett oskäligt villkor som gäller dröjsmålsränta kan, på samma sätt som andra avtalsvillkor, också jämkas med stöd av lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (228/1929), nedan rättshandlingslagen.

1.3. Tidpunkt vid vilken skyldighet att betala ränta inträder

I 5—9 § räntelagen bestäms den tidpunkt från vilken gäldenären skall betala dröjsmålsränta. Även dessa bestämmelser är tvingande när det gäller konsument- och bostadskrediter på så sätt att gäldenärens betalningsskyldighet inte kan tidigareläggas genom avtal. När det gäller andra gäldförbindelser kan man avvika från bestämmelserna genom avtal.

Skyldighet att betala dröjsmålsränta inträder genast på den avtalade förfallodagen. Om förfallodagen inte fastställts i förväg, börjar dröjsmålsräntan löpa en månad efter det att borgenären sände gäldenären en faktura eller någon annan betalningspåminnelse. Dröjsmålsränta kan dock inte drivas in före gäldenären fått kännedom om fakturan eller betalningskravet. Borgenären måste samtidigt upplysa gäldenären om den räntebetalingsskyldighet som inträder om gäldenären försummar betalningen.

När det gäller en skadeståndsgäld räcker inte enbart en betalningspåminnelse, utan borgenären måste lägga fram en sådan utredning om gäldens belopp och grund som skäpligen kan krävas av honom. Dröjsmålsränta på ersättningar för skada som åstadkommit

genom brott skall dock betalas redan från den tidpunkt då skadan inträffade.

1.4. Övergångsbestämmelser som gäller ändringar i räntelagen

Räntelagen trädde i kraft vid ingången av år 1983. Enligt övergångsbestämmelsen inverkade lagen inte på förbindelser rörande betalning av ränta som avgivits före lagens ikraftträdande och inte heller på redan fördröjda betalningar. För deras del bestämdes dröjsmålsräntan fortfarande antingen enligt avtal eller enligt bestämmelserna i 9 kap. 8 och 10 § handelsbalken i 1734 års lag. Bestämmelserna i fråga i handelsbalken var genomgående dispositiva. Enligt 9 kap. 8 § handelsbalken skulle dröjsmålsränta erläggas enligt en räntefot på 6 % från gäldens förfallodag. Om en förfallodag inte avtalats, var dröjsmålsräntan 5 % och skulle betalas först från stämningdagen.

Enligt räntelagens ursprungliga 4 § 1 mom. var den fasta lagstadgade dröjsmålsräntan 16 %. Lagstadgad dröjsmålsränta skulle betalas om parterna inte hade avtalat om något annat. Samtidigt var 16 % den högsta dröjsmålsränta som man fick ta ut för gäld som hörde samman med i 2 § 2 mom. avsedda avtal. Ifrågavarande lagrum gällde avtal på grundval av vilka gäldenären genom köp eller hyra anskaffar en bostad för sig själv eller för en familjemedlem eller av en näringsidkare anskaffar andra nyttigheter huvudsakligen för sitt personliga bruk eller för att användas i hans privata hushåll. I 3 mom. i nämnda 2 § fanns dock en betydande begränsning enligt vilken de tvingande bestämmelserna överhuvudtaget inte gällde bankkrediter.

Räntelagen ändrades år 1995, varvid den dåvarande fasta dröjsmålsräntan om 16 % slopades och dröjsmålsräntan bands till utvecklingen av marknadsräntorna. I samband med detta utvidgades lagens indispositivitet så att bestämmelserna om dröjsmålsräntans belopp blev tvingande också i gäldförhållandet mellan bank och konsument. Lagändringen i fråga trädde i kraft den 1 maj 1995. Inte heller denna lagändring hade retroaktiva verkningar. Således påverkade inte de nya bestämmelserna de kreditavtal och till exem-

pel hyresavtal som ingåtts före lagens ikraftträdande.

De i räntelagen avsedda räntorna bestämdes 1.5.1995—31.12.1998 på grundval av den referensränta som Finlands Bank fastställde och som i sin tur hade sin grund i marknadsräntorna. När den tredje etappen av den ekonomiska och monetära unionen (Economic and Monetary Union, EMU) inleddes blev Finlands Bank en del av det europeiska centralbankssystemet och fastställandet av marknadsräntor hörde inte längre till Finlands Banks uppgifter. Genom en ändring av räntelagen år 1998 blev det finansministeriets uppgift att fastställa referensräntorna. Den referensränta som finansministeriet fastställt används också om gäldförbindelsen träffats eller betalningen fördröjts före lagändringen i fråga.

2. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet

2.1. Direktivet om bekämpande av sena betalningar

Allmänt

Europaparlamentet och rådet har den 29 juni 2000 antagit direktiv 2000/35/EG om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner, nedan direktivet om bekämpande av sena betalningar. Syftet med direktivet är att minska betalningsdröjsmålen i näringsverksamheten och på så sätt främja särskilt små och medelstora företags gränsöverskridande handelstransaktioner.

Direktivet om bekämpande av sena betalningar är ett minimidirektiv. Medlemsstaterna kan ge eller hålla i kraft bestämmelser som ger borgenären en bättre skydd än bestämmelserna i direktivet. Direktivet grundar sig på avtalsfrihet. Parterna kan således genom avtal avvika från de dröjsmålspåföljder som avses i direktivet.

Direktivet gäller enligt artikel 1 betalningar som görs som ersättning vid handelstransaktioner. Sådana handelstransaktioner är transaktioner mellan företag som leder till leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster samt avtal om upphandling som myndigheter gör. Direktivet gäller således överhu-

vudtaget inte avtal mellan näringsidkare och konsumenter. Av de avtal som ingås näringsidkare emellan, faller till exempel bankkrediterna utanför direktivets tillämpningsområde. Direktivet gäller inte heller dröjsmålspåföljder för fordringar som har offentligrättslig grund.

Belopp och betalning av dröjsmålsränta

Bestämmelserna om dröjsmålsränta i direktivet om bekämpande av sena betalningar skall följas när något annat inte avtalats om dröjsmålsränta. Parterna kan avtala om annat både när det gäller den tidpunkt från vilken dröjsmålsränta skall betalas och räntans belopp.

Dröjsmålsräntan är den i artikel 3.1 punkt d i direktivet avsedda referensräntan förhöjd med en marginal på minst sju procentenheter. Denna referensränta är i Finland och i de andra länder som deltar i den tredje etappen av den ekonomiska och monetära unionen den ränta som Europeiska centralbanken tillämpar vid sina huvudsakliga refinansieringstransaktioner, nedan ECB:s styrränta. Den styrränta som ECB har tillämpat vid sin senaste huvudsakliga refinansieringstransaktion som utfördes före den första kalenderdagen av det aktuella halvåret är referensränta under den halvårsperioden. Referensräntan i de medlemsstater i EU som inte deltar i den tredje etappen av ekonomiska och monetära unionen och i andra EES-stater är den motsvarande ränta som fastställs av medlemsstatens centralbank.

Om parterna har avtalat om en förfallodag, skall dröjsmålsränta enligt artikel 3.1 punkt a i direktivet betalas från dagen efter den förfallodag som fastställts i avtalet. Om en förfallodag inte har avtalats, skall dröjsmålsränta enligt artikel 3.1 punkt b betalas

- 30 dagar efter den dag då gäldenären mottog fakturan eller en likvärdig begäran om betalning,

- 30 dagar efter dagen för mottagande av varorna eller tjänsten, om det råder osäkerhet om dagen för mottagande av begäran om betalning,

- 30 dagar efter mottagande av varorna eller tjänsten, om gäldenären tar emot begäran om betalning tidigare än varorna eller tjän-

ten, eller

- 30 dagar efter den dag då varorna eller tjänsten godkändes eller kontrollerades, om det föreskrivs i lag eller bestäms i avtalet om ett förfarande för godkännande eller kontroll av att varorna eller tjänsten överensstämmer med avtalet och om gäldenären har mottagit begäran om betalning senast den dag då godkännandet eller kontrollen sker.

Medlemsstaterna får förlänga tidsfristen på 30 dagar till 60 dagar för vissa kategorier av avtal som skall anges i nationell lagstiftning. Detta förutsätter dock enligt artikel 3.2 i direktivet att medlemsstaten i lag anger att den längre tidsfristen är tvingande när det gäller vissa kategorier av avtal eller fastställer en obligatorisk räntesats som är väsentligt högre än den dröjsmålsränta som avses i direktivet.

Indrivningskostnader

I artikel 3.1 punkt e i direktivet bestäms om borgenärens rätt att kräva skälig ersättning av gäldenären för indrivningskostnaderna. Indrivningskostnaderna skall stå i överensstämmelse med principerna om öppenhet och proportionalitet. Enligt denna punkt får medlemsstaterna också med iakttagande av nämnda principer fastställa maximibelopp för indrivningskostnader för skulder av olika storlek.

Utän hinder av direktivet får medlemsstaterna ge eller hålla i kraft bestämmelser om borgenärens rätt till ersättning för skada som ett dröjsmål medfört och som överstiger summan av dröjsmålsräntan och indrivningskostnaderna.

Oskäliga avtalsvillkor

Medlemsstaterna skall enligt artikel 3.3 i direktivet om sena betalningar se till att avtal om förfallodag eller påföljder vid dröjsmål med betalningen, vilka avviker från bestämmelserna i direktivet, inte skall kunna verkställas eller skall ge upphov till skadeståndskrav, om avtalet med beaktande av alla omständigheter i fallet är grovt oskäligt mot borgenären. Härvid skall i stället för avtalet de i lag bestämda villkoren eller av domstol fastställda andra skäliga villkor gälla.

Enligt artikel 3.4 skall det i borgenärernas

och konkurrenternas intresse finnas lämpliga och effektiva medel för att förhindra tillämpning av oskäligen villkor. Till dessa medel skall höra bestämmelser enligt vilka organisationer som officiellt erkänts som företrädare för små och medelstora företag eller som har ett legitimt intresse i detta kan föra oskäligen standardvillkor till en domstol eller någon annan behörig myndighet för prövning.

Direktivet har inga verkningar på nationella bestämmelser som gäller giltigheten av avtalsvillkor som är orättvisa för gäldenärer.

Äganderättsförbehåll

Enligt artikel 4.1 i direktivet om sena betalningar skall medlemsstaterna i enlighet med de nationella bestämmelser som är tillämpliga på grundval av internationell privaträtt föreskriva att säljaren behåller rätten till varorna tills full betalning erlagts om köparen och säljaren uttryckligen avtalat om ett äganderättsförbehåll innan varorna levererades. Medlemsstaterna kan enligt artikel 4.2 ge eller hålla i kraft bestämmelser som gäller delbetalningar som köparen redan erlagt.

Rättegångsförfarande

I artikel 5 i direktivet om sena betalningar förutsätts att medlemsstaterna har ett snabbt indrivningsförfarande för obestridda fordringar. Medlemsstaterna skall enligt denna artikel säkerställa att ett verkställbart beslut om en obestridd fordran normalt kan erhållas inom 90 dagar från den dag då borgenären väckt talan eller lämnade in en ansökan vid en domstol eller annan behörig myndighet. Tidsfristen omfattar inte tidsfrister för delgivning av stämning och vissa andra åtgärder.

2.2. Lagstiftningen i Sverige, Norge och Danmark

Sverige

Angående dröjsmålsränta på förmögenhetsrättens område bestäms i Sverige i räntelagen (1975:635). Bestämmelserna i lagen är dispositiva. Ett undantag är bestämmelsen om

jämkning av dröjsmålsränta som man inte till nackdel för gäldenären kan avvika från genom avtal.

Dröjsmålsräntan är det av Riksgäldskontoret fastställda vid varje tidpunkt gällande diskontot med tillägg av två procentenheter. Den lagliga dröjsmålsräntan är numera 10 %. Om en högre ränta löper på fordran före förfallodagen, skall också dröjsmålsräntan betalas enligt denna högre räntefot.

Dröjsmålsränta skall betalas från förfalldagen. Om förfalldagen inte avtalats på förhand, skall dröjsmålsränta betalas från den dag som infaller en månad efter det borgenären har avsänt räkning eller på annat sätt framställt ett krav på betalning och meddelat att underlåtenhet att betala medför skyldighet att betala ränta.

Har en gäldenär på grund av sjukdom, arbetslöshet eller någon annan liknande omständighet som han inte har kunnat råda över varit förhindrad att betala i rätt tid och skulle en skyldighet att utge full ränta med anledning av dröjsmålet med hänsyn härtill vara oskäligen, får den ränta som annars skulle utgå jämkas. Förutom räntelagen innehåller avtalslagen (36 §) en jämningsbestämmelse. Med stöd av bestämmelsen räntelagen kan också den lagstadgade dröjsmålsräntan jämkas, vilket inte är möjligt enligt avtalslagen.

I Sverige har ett förslag till åtgärder förknippade med genomförandet av direktivet blivit klart i november 2001 (Ds 2001:56). Förslagen motsvarar rätt långt de finska förslagen. Skillnaderna beror på att Sverige inte hör till EMU och referensräntan därför skall fastställas på grundval av den svenska centralbankens styrränta. Enligt förslaget är den marginal som skall läggas till referensräntan densamma som förut, det vill säga åtta procentenheter.

Norge

En lag om penninggäld på förmögenhetsrättens område (*lov om forsinket betaling m.m.*, nr. 100/1976) trädde i kraft i Norge år 1978. Avvikelser från bestämmelserna i lagen kan inte göras till nackdel för en gäldenär när denne handlar i egenskap av konsument. Annars är bestämmelserna dispositiva.

Dröjsmålsräntans storlek avgörs av kungen

med beaktande av den allmänna räntenivån vid ifrågavarande tidpunkt. Dröjsmålsräntan för konsumentförbindelser kan fastställas så att den är lägre än den allmänna dröjsmålsräntan. Från och med början av år 1994 har den allmänna årliga dröjsmålsräntan varit 12 % och den tillämpas också på konsumentförbindelser. Om den avtalade räntan är högre än den lagstadgade dröjsmålsräntan, kan borgenären kräva en dröjsmålsränta som är lika stor som den avtalade räntan.

Dröjsmålsränta skall betalas från förfalldagen. Om förfalldagen inte har avtalats i förväg, skall dröjsmålsränta erläggas en månad från den dag då borgenären avsände ett skriftligt betalningskrav till gäldenären.

Lagen innehåller en jämningsbestämmelse som gäller gäldenärer i konsumentställning. Enligt den bestämmelsen kan dröjsmålsräntan jämkas, om gäldenären haft grundad anledning att vägra betalning. Enligt lagens förarbeten kan bestämmelsen i begränsat avseende tillämpas också då dröjsmålet beror på arbetslöshet, sjukdom eller något annat socialt betalningshinder.

Danmark

Den danska lagen i fråga (*lov om renter ved forsinket betaling m.v.*, 1986-09-01 nr 583) tillämpas på penninggäld som hör till förmögenhetsrättens område. Lagens bestämmelser är i regel dispositiva.

Dröjsmålsräntan är den vid varje tidpunkt gällande officiella diskontoräntan med tillägg av en marginal på fem procent. Den lagstadgade dröjsmålsräntan är för tillfället 9,75 %. Justitieministeriet kan ändra marginalprocenten vartannat år efter att ha förhandlat med Danmarks Nationalbank och ekonomiministeriet. Den nuvarande tillägget på fem procentenheter har gällt sedan år 1990.

En högre ränta än den lagstadgade dröjsmålsräntan kan inte avtalas, om borgenären är näringsidkare och gäldenären konsument. Om räntan före förfalldagen var högre än den lagstadgade dröjsmålsräntan, har borgenären dock rätt till den högre räntan. Bestämmelserna ovan gäller dock inte avtal som ingås med kreditinstitut som staten godkänt.

Dröjsmålsränta skall betalas från förfallo-

dagen. Om förfalldagen inte avtalats i förväg, skall dröjsmålsränta betalas en månad från den dag då borgenären avsände eller lade fram anmodan om betalning och meddelade att dröjsmål med betalningen medför räntebetalningsskyldighet.

En domstol kan på särskilda grunder besluta att gäldenären är skyldig att betala en lägre eller högre dröjsmålsränta än den lagstadgade räntan eller att dröjsmålsränta skall erläggas från en tidigare eller senare tidpunkt än vad som bestäms i lagen.

3. Bedömning av nuläget

Den finska räntelagen anses i huvudsak fungera väl. En tillräckligt hög dröjsmålsränta är ett effektivt sätt att säkerställa att betalningen sker i tid. Utredningarna visar att betalningarna i Finland och de övriga nordiska länderna sker avsevärt snabbare än i de europeiska länder där det inte finns en lagstadgad dröjsmålsränta eller där dröjsmålsränta är lindriga. Förebilden för direktivet om sena betalningar var också den nordiska räntelagstiftningen.

Genomförandet av direktivet om sena betalningar förutsätter dock att flera av bestämmelserna i räntelagen ses över. Enligt direktivet fastställs alltid den dröjsmålsränta som tillämpas vid handelstransaktioner enligt den referensränta som grundar sig på ECB:s styrränta med tillägg av en marginal på sju procentenheter. Detta är den minimiränta som gäldenären enligt direktivet skall betala om parterna inte har kommit överens om något annat. Genomförande av direktivet förutsätter således att den referensränta som avses i räntelagen definieras på nytt. Vid betalningsdröjsmål i handelstransaktioner är det inte heller möjligt att bibehålla en bestämmelse som 4 § 1 mom. räntelagen, enligt vilken dröjsmålsräntan utan ett uttryckligt avtalsvillkor kan fastställas enligt fordringens avtalade ränta för tiden före förfalldagen.

I praktiken har 4 § 1 mom. räntelagen inte någon egentlig betydelse vid fordringar näringsidkare emellan där bestämmelsen i fråga är dispositiv. När man avtalar om en ränta som betalas före förfalldagen, avtalar man också om dröjsmålsränta. Trots sin allmänna formulering tillämpas bestämmelsen närmast

på konsument- och bostadskrediter med tanke på vilka bestämmelsen är tvingande till fördel för gäldenären.

Bestämmelsen om en på den avtalade räntan grundad dröjsmålsränta har visat sig vara komplicerad och tillämpningen av den i praktiken svår. I konsumentförbindelser förpliktas parterna genom bestämmelserna i lagen att iaktta ett förfarande där dröjsmålsräntan varierar enligt kreditvillkoren. Dröjsmålsräntan kan således ändras flera gånger i året och dess belopp uttrycks med en noggrannhet av hundradelar av en procent. Med tanke på tillämpningen är det också besvärligt att den lagstadgade dröjsmålsräntan bestäms enligt två föränderliga referensräntor, då förutom den avtalade räntan också den allmänna referensränta som ministeriet fastställt kan vara av betydelse. Konsumenterna vet inte hur stor dröjsmålsränta som kan krävas av dem och i praktiken kan de oftast inte räkna ut dröjsmålsräntans faktiska belopp. Detsamma gäller de borgenärer som inte är yrkesmässiga kreditgivare. Problemet illustreras av att den svåra ränteberäkningssituationen nämns i justitieministeriets föreskrift om grunder för rättegångskostnader (853/31/99 JM) som en uttrycklig grund för ett krav på rättegångskostnader som är större än de sedvanliga.

Svårigheterna att räkna ut dröjsmålsräntan beror framför allt på att räntan före förfalldagen redan i sig följer en rörlig referensränta. Största delen av bankernas kreditbestånd är bundet till någon euriborränta eller bankernas egna primeräntor vilka följer marknadsräntorna i enlighet med bankernas beslut. Räntan på avtal med rörlig ränta justeras normalt lika ofta som den referensränta som krediten är bunden till. En ändring av primeräntan påverkar omedelbart den ränta som bärs upp för krediten. Alltid då referensräntan för den avtalade räntan på krediten ändras i enlighet med kreditvillkoren, ändras dröjsmålsräntan på krediten på motsvarande sätt.

Problemen är återkommande om gäldenären eller borgenären har flera krediter, av vilka var och en kan ha olika ränteprocent på dröjsmålsräntan och olika tidpunkt för ändring av räntan. Också vid utsökningen skapar beräkningen av dröjsmålsräntor betydande problem. Detta är fallet trots att man vid utsökningen använder kalkylprogram som kän-

ner igen tiotals olika referensräntor. Beräkningen av dröjsmålsränta förorsakar nuförtiden besvär och kostnader för såväl parterna i ett gäldförhållande som för utsökningsmyndigheterna.

En hög dröjsmålsränta kan medföra oskälig tilläggsbelastning för gäldenären när en försummad betalning inte beror på gäldenärens ovilja att erlægga betalning utan på långvarig avsaknad av betalningsförmåga. Härvid främjar inte heller dröjsmålsräntorna betalning av skulden. I utsökning finns en hel del skulder vilkas kapital överhuvudtaget inte minskar med gäldenärens betalningar, utan alla betalningar används för att täcka dröjsmålsräntorna. Detta uppmuntrar inte gäldenärerna till betalning av sina skulder eller till att skaffa sig större inkomster.

Bestämmelsen i räntelagen om jämkning av dröjsmålsränta har återopats vid domstol bara ett fåtal gånger. Detta kan delvis bero på att gäldenärerna inte känner till jämkningsmöjligheten. En jämkningsgrund, till exempel arbetslöshet eller sjukdom, bör dessutom återopas när ett fordringsärende behandlas vid domstol. För gäldenären avslöjas dröjsmålsräntans betydelse dock ofta först mycket senare då fordran börjar indrivivas genom utsökning. Jämkningsbestämmelsen i räntelagen uppfyller inte i sin nuvarande utformning sitt syfte som ett medel att jämka dröjsmålsräntor som visat sig vara för betungande. Den nuvarande bestämmelsen gäller inte heller alla de slag av skulder som privatpersoner kan ha. En brist kan anses vara att till exempel dröjsmålsräntorna för skadeståndsskulder inte kan jämkas.

När räntelagen stiftades och vid senare ändringar av den, har de nya lagarna inte getts retroaktiva verkningar. Den tillämpliga dröjsmålsräntan och bestämmelsernas bindande verkan bestäms på basis av den tidpunkt vid vilken gäldens rättsgrund uppstått och avtalet om dröjsmålsränta träffats. Detta har lett till att man på skulder som uppkommit vid olika tidpunkter numera tillämpar olika bestämmelser om dröjsmålsränta trots att det är fråga om skulder som till grunden är sinsemellan lika. Det tar länge innan problemet försvinner, eftersom kreditavtalen är långfristiga och borgenären numera kan indriva fordringar som förfallit till betalning

under obegränsad tid.

Den reform av räntelagen som genomfördes år 1995 och genom vilken dröjsmålsrätans belopp nedsattes och de tvingande bestämmelserna utsträcktes att gälla också bankkrediter, medförde således inga fördelar för de gäldenärer vilkas skulder uppkommit före lagändringen. De privatpersoner som skuldsatte sig under recessionen betalar fortfarande ofta en dröjsmålsränta som uppgår till 16 eller 18 %. Gäldenärens förpliktelser varierar avsevärt beroende på när skulden uppkommit. Den tidpunkt då gälden uppkom har dock inget direkt samband med dröjsmålsrätans syfte och hur stränga de påföljder som bestäms på grundval av detta är. Den omständigheten att ett kreditavtal ingåtts år 1995 eller 1996 borde inte vara av betydelse vid bedömningen av vilken räntenivå som nuförtiden är en tillräcklig sanktion för att en skuld skall betalas eller vilken räntenivå som räcker till för att ersätta den skada som borgenären åsamkas.

4. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

4.1. Allmänt

Syftet med propositionen är att genomföra direktivet om sena betalningar i den nationella lagstiftningen. Direktivet gäller enbart betalningar som ansluter sig till handelstransaktioner näringsidkare emellan och mellan näringsidkare och offentliga samfund, och påföljder när betalningarna i fråga är sena. Direktivet är ett minimidirektiv, vilket innebär att borgenären har rätt till minst den dröjsmålsränta som avses i direktivet, om inte något annat har avtalats i den förbindelse genom vilken fordran uppkommit. I den nationella lagstiftningen kan gäldenären således åläggas strängare, men inte till någon del lindrigare dröjsmålspåföljder.

En enhetligare lagstiftning om dröjsmålsränta inom EU underlättar gränsöverskridande handelstransaktioner. Osäkerhet angående påföljder vid dröjsmål med betalningen och möjligheterna att driva in fordringar har minskat särskilt de små och medelstora företagens intresse för utrikeshandel. I framtiden beror en näringsidkares rätt att kräva dröjs-

målspåföljder inte på i vilken medlemsstat gäldenärens hemort är belägen och vilken medlemsstats lagstiftning som skall tillämpas på fordran i fråga.

Målet för direktivet om sena betalningar är en så hög dröjsmålsränta att den räcker till för att ersätta den skada dröjsmålet orsakat. Dröjsmålsräntan skall täcka de kostnader som borgenären orsakats om den försummade betalningen måste ersättas med någon annan finansiering som kan arrangeras på kort varsel. Också för att dröjsmålsräntan skall fungera som sporre när det gäller att erlagga betalning inom i lag föreskriven eller avtalsenlig tid skall räntan vara klart högre än räntan på krediter med marknadsvillkor.

Konsumentfordringar och privatpersoners övriga skulder hör inte till direktivets tillämpningsområde. Utanför står också skadeståndskulder som inte grundar sig på kontrakt, och egentlig kredittagning som inte hänger samman med anskaffning av varor eller tjänster. Även om direktivet inte förutsätter att det görs ändringar i de dröjsmålspåföljder som ansluter sig nämnda skulder, är det skäl att granska den reglering som gäller dröjsmålsränta som en helhet.

Räntelagen är en allmän lag som skall vara klar och lätt att tillämpa. Parterna i ett gäldförhållande bör kunna reda ut dröjsmålsrätans räntefot och räkna ut hur den flyter in. De tvingande bestämmelser som getts för att skydda konsumenterna är betydelselösa, om inte konsumenterna har ett tillräckligt gott begrepp om hurdan dröjsmålsränta borgenären har rätt att kräva. Regleringens komplexitet och detaljrikedom gör det svårare både att bekämpa sena betalningar och främja konsumentskyddet.

Trots att EG-rätten inte innehåller bestämmelser om dröjsmålsräntor vid konsumentkrediter eller annan kreditgivning, ställer den allt internationellare finansieringen sina egna krav. Man bör sträva efter att i lagstiftningen undvika sådana lösningar som till sina principer avviker från praxis annorstädes. Detta innebär inte att det i Finland vore skäl att i den lagstiftning som gäller dröjsmålsränta ge avkall på den nuvarande konsumentskyddsnivån. Internationaliseringen bör dock beaktas vid valet mellan olika regleringsalternativ.

Det finns också ett nationellt behov att justera räntelagen och detta behov hänför sig till privatpersoners skuldproblem. Höga dröjsmålsräntor kan leda till en skuldspiral och slutligen till överskuldsetting. Svårast har de gäldenärer som skuldsatte sig i början av 1990-talet under recessionen. Dröjsmålsräntorna har redan mångfaldigat det ursprungliga skuldbeloppet. Räntelagstiftningen bör erbjuda större möjligheter än de nuvarande att göra de vid det här laget övermåktiga dröjsmålsräntorna lindrigare. Det är i synnerhet nödvändigt att avhjälpa situationen för de gäldenärer som fortfarande betalar en dröjsmålsränta som är klart högre än vad den nuvarande räntenivån skulle förutsätta.

Det är klart att en sänkning av dröjsmålsräntan inte hjälper de gäldenärer som lider av de allra värsta skuldproblemen. Deras situation kan avhjälpas enbart genom skuldsanering. Vid justitieministeriet avser man separat utreda behovet att ändra lagen om skuldsanering för privatpersoner (57/1993) så att det skall bli lättare särskilt för de gäldenärer vilkas skuldproblem hänger samman med recessionen under 1990-talet att få skuldsanering. De aktuella reformer som gäller preskription av fordran och tidsbegränsningar när det gäller verkställande av dom kan även de förändra situationen, eftersom dröjsmålsräntorna preskriberas samtidigt som kapitalet. Dessa planerade tidsfrister för indrivning av fordran är dock rätt långa.

4.2. Dröjsmålsräntans belopp

Dröjsmålsräntan enligt direktivet

Direktivet om sena betalningar gäller sådana fordringar förknippade med leverans av varor eller tjänster vilkas betalnings- och räntevillkor inte avtalats på förhand. Dröjsmålsräntan på sådan gäld bestäms för närvarande enligt 4 § 3 mom. räntelagen. Dröjsmålsräntan är den referensränta som grundar sig på marknadsräntan förhöjd med en marginal på sju procentenheter.

Också den dröjsmålsränta som avses i direktivet om sena betalningar bestäms på grundval av en ränta vars storlek är föränderlig och en marginal som läggs till den. Av-

sikten är att referensräntan i alla EMU-länder skall vara ECB:s styrränta. För närvarande fastställs styrräntan delvis genom ett administrativt beslut som Europeiska centralbanken fattar om minimiräntan, delvis på basis av de anbud som görs vid en auktion som de kreditinstitut som hör till systemet håller varje vecka. Styrräntan återspeglar den rådande räntenivån på marknaden samtidigt som den också påverkar den direkt. Den marginal som avses i direktivet är sju procentenheter vilket är densamma som i gällande lag.

Direktivet svarar således rätt långt mot den nuvarande räntebestämmelsen i Finland. Den räntenivå som föreskrivs i direktivet är också så hög att det inte finns någon orsak att överskrida den. Av praktiska skäl föreslås dock att referensräntan alltid skall avrundas till närmaste halva procentenhet. Eftersom referensräntan genom nationell lagstiftning inte får göras lägre än vad den skall vara enligt direktivet, måste avrundningen alltid göras uppåt.

Den sista styrräntan år 2000 var 4,79 %, varvid den lagstadgade dröjsmålsräntan efter avrundning och tillägg av marginalränta hade varit 12 % i början av år 2001. Hösten 2001 hade ECB:s styrränta sjunkit väsentligt.

Enligt artikel 3.1 punkt d i direktivet om sena betalningar används som referensränta för dröjsmålsräntan den sista ECB-styrräntan under varje halvårsperiod och denna referensränta gäller följande halvårsperiod. I Finland fastställs den referensränta som avses i räntelagen numera i december för följande kalenderår på basis av medeltalet av marknadsräntorna under det innevarande året. Fördelen med att fastställa referensräntan på det sätt som anges i direktivet är att den svarar mot den aktuella räntenivån. Å andra sidan har också korta höjningar eller sänkningar av räntan i sin helhet verkningar under följande halvårsperiod. Marknadsräntorna är dock till följd av EMU stabilare än tidigare. Genom nationella åtgärder kan dock verkningarna av ändringar i marknadsräntan inte utjämnas eller räntebestämningsintervallet förlängas. Inte heller dröjsmålsräntans belopp kan på nuvarande sätt meddelas på förhand i författningssamlingen, eftersom den tillämpliga referensräntan klarnar bara några dagar innan den skall börja användas.

Det är ändamålsenligt att endast en referensränta används i räntelagen. Den av ministeriet på grundval marknadsräntorna fastställda referensräntan föreslås bli ersatt i alla sammanhang med den referensränta som följer ECB:s styrränta. Referensräntan påverkar förutom den lagstadgade dröjsmålsräntan också den så kallade avkastningsräntan.

Dröjsmålsräntan på konsumentkrediter

Direktivet om sena betalningar gör det inte möjligt att i lagen binda den dröjsmålsränta som ansluter sig till en handelstransaktion vid den ränta som löper före förfallodagen. Gällande 4 § 1 mom. i räntelagen kan således inte stå kvar som en allmän bestämmelse. Direktivet hindrar dock inte att den nuvarande bestämmelsen bibehålls för konsumentfordringarnas del, om detta annars anses vara ändamålsenligt. I enlighet med vad som anförts i avsnitt 3 har en till den avtalade räntan bunden dröjsmålsränta i praktiken visat sig vara besvärlig.

Bestämmelsen i fråga motiverades i regeringens proposition (RP 292/1994 rd) med att räntan under kreditperioden när det gäller bankkrediter åtminstone i princip avspeglar den prisnivå till vilken den bank som beviljat krediten själv anskaffat den ifrågavarande penningssumman. Då ansågs ett tillägg om fyra procentenheter på dröjsmålsräntan vara en tillräcklig sanktion både för borgenären och gäldenären. Motiveringen kan dock ifrågasättas. Bankens kostnader för anskaffning av medel och den ränta som tas ut av konsumenten har inte ett direkt samband. Bankerna anskaffar hela tiden finansiering till marknadspris på partimarknaden. Den ränta som tas ut på enskilda konsumentkrediter under kreditperioden varierar inte enbart på grund av kostnaderna för anskaffningen av medel utan huvudsakligen av helt andra orsaker. Den marginal som banken tar ut fastställs utifrån den avtalade kreditperiodens längd, kreditens ändamål, kundförhållandets art, gäldenärens betalningsförmåga och de säkerheter som ställts för krediten. Dessa med kreditrisken förknippade faktorer bör inte längre vara av betydelse då gäldenären redan är försenad med betalningen.

Ifall den ränta som uppbärs av gäldenären

före förfallodagen har avtalats så att den är mycket hög i jämförelse med den allmänna räntenivån, kommer också den i 4 § 1 mom. räntelagen nämnda maximiränta som följer den av ministeriet fastställda referensräntan att bli relevant. Denna maximiränta är referensräntan i fråga förhöjd med tio procentenheter. Den dröjsmålsränta som tas ut av en konsument fastställs enligt den lägre av de två alternativa föränderliga referensräntorna. Dröjsmålsräntan på en konsumentkredit kan således vara tre procentenheter högre än den i 4 § 3 mom. avsedda lagstadgade räntan. Därför kan dröjsmål med en amortering på en kontokredit ha strängare påföljder än till exempel en försummelse att betala underhållsbidrag till barn eller skadestånd.

Att dröjsmålsräntorna varierar beroende på kredit kan inte motiveras med skillnader i de kostnader som krediten medför för borgenären. Den nuvarande bestämmelsen är inte heller ändamålsenlig ur konsumentpolitisk synvinkel. Det är särskilt de konsumenter som har den svagaste ställningen som behöver konsumentskydd. En dröjsmålsränta som baserar sig på den avtalade ränta som löper före förfallodagen är fördelaktig för de bankkunder som anses vara goda kunder, men sträng mot de gäldenärer som inte har de säkerheter eller regelbundna inkomster som förmånlig finansiering från en bank förutsätter. I konsumentskyddet accentueras dessutom behovet av klara och enkla dröjsmålspåföljder.

En möjlighet att förtydliga regleringen är också att dröjsmålsräntan på konsumentkrediter skulle fastställas enligt den allmänna referensräntan. Maximibeloppet av dröjsmålsräntan vore den vid varje tidpunkt gällande lagstadgade dröjsmålsräntan. Detta skulle betyda att de dröjsmålsräntor som bärs upp av konsumenterna görs enhetliga. Maximibeloppet att den dröjsmålsränta som bärs upp av en privatperson vore alltid densamma oberoende av skuldens grund och villkoren i det eventuella kreditavtalet. Detta alternativ skulle undanröja skillnaderna såväl mellan konsumenter som mellan olika typer av skulder.

Frågan om huruvida en dröjsmålsränta som är bunden till den ränta som löper före förfallodagen eller en allmän lagstadgad dröjs-

målsränta skapar ett lägre maximibelopp av dröjsmålsränta beror på konsumentkrediternas räntevillkor. Vid långfristiga bankkrediter där säkerhet har ställts för bankens fordran, kan en dröjsmålsränta som är bunden till den ränta som löper före förfallodagen vara lägre än den allmänna lagstadgade dröjsmålsräntan. Vid kortfristiga krediter är den lagstadgade dröjsmålsräntan i allmänhet fördelaktigare för konsumenten. Detta gäller också de kontokrediter som depositionsbankerna beviljar utan säkerhet, men framför allt konsumentkrediter som beviljats av andra företag. Vid avbetalnings- och varukrediter överstiger den faktiska årliga räntan under kreditperioden i allmänhet den lagstadgade dröjsmålsräntans nivå.

Man har övervägt frågan om den marginal som läggs till referensräntan borde vara lägre när det gäller konsumentfordringar än när det gäller andra skulder. En skillnad på till exempel två procentenheter kunde gott räcka till för att kompensera den räntehöjning som annars kunde orsakas av gäldenären som beviljats kredit på fördelaktiga villkor. För bankernas del skulle en lägre dröjsmålsränta räcka för att täcka de skador som ett dröjsmål förorsakar, eftersom deras egna finansieringskostnader är lägre än andra borgenärs. Små och mellanstora företag kan däremot inte nödvändigtvis skaffa ersättande finansiering till fördelaktigare villkor än vad privatpersoner kan. Kundernas betalningsdröjsmål kan leda till att små företag själva försummar sina betalningar och därmed åläggs stränga dröjsmålsåtgärder. Dessutom bör det understrykas att dröjsmålsräntan också när det gäller konsumentförbindelser skall fungera som en sanktion. Därför bör dröjsmålsräntan vara högre än kostnaderna för de kortfristiga krediter som kan erhållas på marknaden. I annat fall är det fördelaktigare för gäldenären att fördröja sina betalningar än att försöka betala i tid och skaffa de medel som behövs för betalningen på annat håll.

En internationell jämförelse visar att dröjsmålsräntan inte enligt lagstiftningen i något annat land är bunden till den ränta som löper före förfallodagen på en enskild gäld, utan till den allmänna referensräntan. Dröjsmålsräntans belopp varierar inte heller enligt lagstiftningen beroende på skuldens art eller

gäldenärens person. I Norge och Danmark är den lagstadgade dröjsmålsräntan dock maximiränta på konsumentfordringar. I Sverige liksom i allmänhet i de europeiska länderna får man avtala fritt om dröjsmålsräntans belopp också när det gäller konsument- och bostadskrediter.

Av ovan nämnda skäl föreslås inte att man i räntelagen tar in en specialbestämmelse som påverkar beloppet av den dröjsmålsränta som kan bäras upp för konsumentkrediter. Den lagstadgade dröjsmålsräntan är enligt förslaget samtidigt den tvingande maximiränta som kan bäras upp på konsument- och bostadsskulder. Till denna del föreslås att regleringen återställs till vad den var i den ursprungliga räntelagen.

4.3. Jämkning av dröjsmålsränta

Jämkning av villkor om dröjsmålsränta

Ett avtalsvillkor som gäller dröjsmålsränta kan jämkas med stöd av den allmänna jämningsbestämmelsen i 36 § rättshandlingslagen, eller, när det gäller en konsumentkredit, med stöd av bestämmelserna i 4 kap. konsumentskyddslagen (38/1978). Bestämmelserna är inte specialbestämmelser som specifikt gäller dröjsmålsränta, utan jämningsförutsättningarna är desamma som för andra avtalsvillkor. En av grunderna för bedömningen av skälighet är de dispositiva bestämmelserna i lagstiftningen. En stor avvikelse till fördel för någondera avtalsparten väcker frågan om villkorets skälighet, om inte avtalsvillkoret i fråga kan motiveras med att det följer av vederlag, andra avtalsvillkor eller en speciell avtalssituation.

Det blir dock inte aktuellt med jämkning av dröjsmålsräntevillkor med stöd av konsumentskyddslagen när det gäller konsumentfordringar, eftersom bestämmelserna i räntelagen är tvingande till fördel för konsumenten. Om den avtalade dröjsmålsräntan överskrider de i lag bestämda påföljderna, är avtalet till den delen ogiltigt.

I Finland har skäligheten av dröjsmålsåtgärder i allmänhet bedömts utifrån frågan om de påföljder som grundar sig på avtalsvillkoren är oskäligt stränga för gäldenären. I direktivet om sena betalningen är utgångs-

punkten en annan. Enligt artikel 3.3 i direktivet skall medlemsstaterna se till att man kan ingripa mot villkor om betalningsdag och dröjsmålsränta som är oskäliga mot borgenären. Syftet är att skydda små och medelstora företag som verkar som varu- eller underleverantörer för större företag eller offentliga samfund. De sistnämnda kan i praktiken bestämma villkoren för sin anskaffning av varor och tjänster. Även om direktivet i övrigt grundar sig på avtalsfrihet, har det ansetts vara skäl att genom särskilda bestämmelser förebygga missbruk av en dominerande position och avtalsfriheten.

Om ett avtalsvillkor avviker från vad som föreskrivs i direktivet och villkoret måste anses klart oskäligt, skall det enligt artikel 3.3 i direktivet inte följas, utan i stället skall man följa villkor som överensstämmer med vad som föreskrivs i direktivet eller villkor som jämkats. Enligt direktivet skall vid bedömning av skäligheten beaktas gott handelsbruk, produktens beskaffenhet och andra omständigheter i fallet. Såsom oskäliga kan anses till exempel villkor, vilkas syfte enbart är att förstärka köparens betalningsförmåga eller som gör det möjligt för köparen att fritt välja prestationstidpunkt. Dessutom förutsätts i artikel 3.4 att borgenärerna har effektiva medel att förhindra användning av grovt oskäliga villkor. Organisationer som företräder små och medelstora bolag skall enligt artikel 3.5 ha möjlighet att föra skäligheten av standardavtalsvillkor och andra avtalsvillkor som avses vara allmänt tillämpliga till en domstol eller behörig myndighet för prövning. Förfaringssätten får beslutas på nationell nivå.

I Finland kan man redan med stöd av den nuvarande rättshandlingslagen ingripa när villkoren i ett avtal är oskäliga. Prövningen är helhetsinriktad och alla de i direktivet såsom exempel nämnda omständigheterna kan beaktas. Ett oskäligt avtalsvillkor kan lämnas utan avseende, varvid till exempel dröjsmålsräntan bestäms enligt räntelagen, eller så kan villkoret jämkas. Också ett villkor som gäller betalningens förfallodag kan jämkas. Beslut angående jämkning av ett enskilt avtalsvillkor fattas av domstol.

För näringsidkarnas del gäller också lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare (1062/1993). En näringsidkare kan

förbjudas att använda villkor som är oskäliga för de näringsidkare som är den andra parten i avtalen med beaktande av det behov av skydd som sistnämnda näringsidkare har till följd av sin svagare ställning samt övriga omständigheter som inverkar på saken. Beslut angående förbudet och därtill hörande vite fattas av marknadsdomstolen. Enligt 6d § lagen om marknadsdomstolen (41/1994) skall ansökan göras av en registrerad förening som har till uppgift att bevaka näringsidkarnas intressen eller en näringsidkare mot vilken användningen av avtalsvillkoret riktas.

Ovan beskrivna lagstiftning svarar i huvudsak mot kraven i direktivet. Eftersom lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare såsom namnet anger gäller enbart näringsidkare, föreslås att dess tillämpningsområde utvidgas att den också gäller offentliga samfund när de är parter i handelstransaktioner.

Jämkning av dröjsmålsränta som uppstår av privatpersoner

Också den dröjsmålsränta som tas ut hos privatpersoner skall vara så hög att det inte är ekonomiskt lönsamt att försumma betalningar. Dröjsmålsräntorna har dock ingen inverkan på betalningen av en skuld, om gäldenärens dröjsmål beror på att denne saknat betalningsförmåga under en lång tid. I sådana fall ackumuleras dröjsmålsräntorna endast numeriskt, och inte heller borgenären kan på goda grunder förvänta sig att han skall lyckas driva in dem.

Med stöd av jämningsbestämmelsen i 11 § räntelagen är det möjligt att nedsätta dröjsmålsräntor på konsument- och bostadsskulder, om gäldenärens dröjsmål beror på sådana betalningssvårigheter som gäldenären råkat i huvudsakligen utan egen skuld. Krav på jämkning av dröjsmålsränta har jämförelsevis sällan framställts vid domstol. Delvis beror detta på att bankerna och de övriga borgenärerna genom frivilliga skuldarrangemang nedsatt dröjsmålsräntan eller helt avstått från att indriva den. Orsakerna till det låga antalet jämningskrav kan dock ligga någon annanstans. Jämningsbestämmelserna i räntelagen är strikta och det är inte alls möjligt att jämka alla de skulder som privat-

personer kan ha. Skuldproblemen har också en passiverande effekt på så sätt att gäldenärerna vid behandlingen av fordringsärenden inte nödvändigtvis framställer invändningar för att avvärja borgenärernas krav. Rättegångskostnadsrisken kan också vara en orsak till att borgenärens krav inte bestrids vid domstol.

Förutsättningarna för jämkning blir sämre efter att borgenären i ett fordringsärende fått en dom, på basis av vilken denne kan ansöka om utsökning. Innan gäldenären till exempel fått ett nytt arbete och utmätningen inleds, kan dröjsmålsräntans belopp ha blivit mycket stort. En hög dröjsmålsränta leder ofta till att det belopp som erhålls vid utmätning av lön inte ens räcker till betalning av den månatliga dröjsmålsräntan. Trots utsökning minskar inte skulden utan växer tvärtom hela tiden.

I detta fall är gäldenärens enda möjlighet att ansöka om skuldsanering för privatpersoner. Nedsättning av förfallna dröjsmålsräntor är den primära skuldsaneringsåtgärden och således förlorar borgenärerna vid skuldsanering utan undantag den del av skulden som består av dröjsmålsränta. Problemet med stora dröjsmålsräntor gäller också huvudsakligen de gäldenärer som inte beviljats skuldsanering. De som lider mest är bland annat de personer vilkas sammanlagda skulder inte är tillräckligt stora för att en skuldsanering skall kunna påbörjas eller vilkas inkomstnivå förväntas öka med tiden. Även om en skuldsaneringsansökan har avslagits för att gäldenären anses ha tillräcklig betalningsförmåga, innebär detta inte alltid att skuldens kapital i praktiken kan indrivras genom utsökningsåtgärder. I en utsökningsspiral hamnar också de gäldenärer som inte har kunnat följa det fastställda betalningsprogrammet. Antalet gäldenärer vilkas skuldsaneringsansökan har avslagits eller vilkas betalningsprogram har förfallit är över 10 000. Enligt statistikcentralens privathushållsundersökning bedömde cirka 100 000 hushåll att de hade ekonomiska problem. Det är klart att bara en del av dem som har skuldproblem är sådana att deras situation kan underlättas väsentligt enbart genom nedsättning av dröjsmålsräntorna.

Genom att sänka dröjsmålsräntorna kan man dock hindra att skuldproblemen tillspetsas och att gäldenärerna blir överskuldssatta.

Man bör kunna ingripa i tid när det gäller förpliktelser som är alltför stora i förhållande till gäldenärens ekonomiska ställning. Det är inte ändamålsenligt att vänta på att summan av dröjsmålsräntorna blir så stor att man blir tvungen att tillgripa skuldsanering för att korrigera situationen. Jämkning av förpliktelser så att de svarar mot gäldenärens betalningsförmåga ökar också gäldenärens betalningsvilja, eftersom hans möjligheter att i framtiden helt befrias från skuldbetalning blir realistiska. Denna sporrande effekt är också en orsak till borgenärernas vilja att avtala om betalningsarrangemang.

Det behövs nya medel för att nedsätta de dröjsmålsräntor som bärs upp av överskuldssatta gäldenärer. Schematiska lösningar är dock problematiska. Om inte orsakerna till dröjsmålen eller gäldenärens och borgenärens ekonomiska ställning ges betydelse, finns det risk för att den allmänna betalningsmoralen blir svagare och borgenärernas rättigheter kränks. Genom sådana lösningar får man inte heller till stånd en så stor sänkning av dröjsmålsräntan att den skulle vara tillräcklig ur gäldenärens synvinkel. En godtagbar lösning är till exempel inte att man sätter en fast maximigräns för summan av upplupen dröjsmålsränta. Efter att den till indrivningsperioden eller penningbeloppet relaterade gränsen överskridits skulle gäldenären alltid få kostnadsfri lånetid oberoende av om dröjsmålet beror på ovilja att betala eller avsaknad av betalningsförmåga. En modell där amorteringarna i första hand räknas som betalningar av kapital och inte, som för närvarande, av ränta skulle också leda till en automatisk sänkning av dröjsmålsräntan för alla gäldenärens del. En sådan lösning vore också mycket komplicerad kalkylmässigt, eftersom räntegrunden skulle förändras efter varje betalning. De nämnda orsakerna anses fortfarande att jämkning i enskilda fall är den mest ändamålsenliga lösningen när det gäller att sänka dröjsmålsräntan så att den svarar mot den betalningsförmåga som en privatperson som råkat i betalningssvårigheter har. Att ändra skuldvillkor genom jämkning är ett etablerat förfarande i vårt rättssystem. Användbarheten av jämkningsbestämmelsen i räntelagen skall enligt förslaget dock ökas genom att

göra förutsättningarna för jämkning mindre strikta och genom att utvidga bestämmelsens tillämpningsområde.

Den nuvarande jämningsbestämmelsen delar i stort sett de gäldenärer som har betalningssvårigheter i två grupper. Till den ena gruppen hör de gäldenärer vilkas svårigheter beror på särskilda omständigheter som de inte kan påverka och inte har kunnat förutse, och vilkas dröjsmålspåföljder kan jämkas. Till den andra gruppen hör de gäldenärer som måste betala påföljderna till fullt belopp. Den nuvarande bestämmelsen har hindrat jämkning av dröjsmålsränta till exempel när gäldenärens betalningssvårigheter beror på att gäldenären köpt en ny bostad och inte lyckats sälja sin gamla bostad eller när gäldenären bedömt sina framtida förtjänstmöjligheter på ett alltför optimistiskt sätt. Orsakerna till betalningssvårigheter är ofta komplicerade och det är inte motiverat att bedöma gäldenärens "skuld" på det sätt som den nuvarande bestämmelsen förutsätter. Förutsättningen för en privatpersons skuldsanering är till exempel inte att gäldenären på ett motsvarande sätt visar att avsaknaden av betalningsförmåga endast beror på utomstående faktorer. Behovet av skuldsanering kan man inte i allmänhet heller motivera med att omständigheterna förändrats i något visst avseende, utan det är allmänna, med gäldenärens betalningsförmåga förknippade orsaker som leder till att skuldsanering inleds.

I propositionen föreslås att en ny grund för jämkning tas in i rättelagen. Det skall enligt förslaget vara möjligt att jämka dröjsmålsränta, om det finns vägande skäl till detta med beaktande av dröjsmålsräntans belopp i förhållande till gäldenärens ekonomiska ställning. Den avgörande faktorn skall inte längre vara den ursprungliga orsaken till betalningssvårigheterna utan den faktiska situation som gäldenären befinner sig i vid jämkningstidpunkten. Förutsättningarna för jämkning skall vara konkreta i den meningen att beslutet framför allt skall grunda sig på en jämförelse mellan den upplupna dröjsmålsräntans belopp och gäldenärens ekonomiska ställning vid tidpunkten i fråga. Då förutsättningarna för jämkning grundar sig på dröjsmålsräntans belopp, kan de uppfyllas efter att en fullgörelsedom meddelats. Domens rätts-

kraft hindrar enligt förslaget inte jämkning, eftersom jämkningen grundar sig på omständigheter som uppkommit senare. Således utgör den omständigheten att gäldenären inte har krävt jämkning under behandlingen av ett fordringsärende inte ett hinder för ett senare jämningskrav.

Även om jämkning enligt den föreslagna bestämmelsen inte är lika beroende som tidigare av orsakerna till skuldsättningen, kommer inte jämkning på fråga för alla de gäldenärens del som har ekonomiska svårigheter. Jämkning är en åtgärd som vidtas bara i undantagsfall och för vilken det måste finnas i bestämmelsen avsedda vägande skäl. Jämkningsav förpliktelser får inte heller ha en spekulativ karaktär så att gäldenären kan räkna med jämkning för att få räntefria krediter. Bevarandet av den allmänna betalningsmoralen kräver att det inte skall vara möjligt att jämka dröjsmålspåföljderna i de fall där gäldenärens handlande när han tog upp en skuld eller betalade skulden bedöms som klandervärd i sin helhet. Jämkning skall inte vara möjlig om betalningssvårigheterna beror på en uppenbart lättsinnig inställning till skuldsättning eller betalning av skulder. Eftersom jämkningen alltid beror på en helhetsprövning, kan man i jämningsresultatet också i övrigt beakta orsakerna till skuldsättningen och hur gäldenären avser betala skulderna.

I propositionen föreslås att jämningsbestämmelsens tillämpningsområde utvidgas så att den gäller alla de skulder som en privatperson kan ha. Det är speciellt viktigt att det blir möjligt att använda jämkning också när det gäller privata borgensförbindelser. Borgensmannens ansvar för dröjsmålsränta skall enligt förslaget kunna jämkas också då dröjsmålspåföljderna ingår i den huvudskuld som avses i borgensförbindelsen. Det föreslås att också dröjsmålspåföljderna för skadeståndskulder skall kunna jämkas. Då man i helhetsprövningen vid jämkning beaktar även borgenärens ställning har det naturligtvis betydelse om den som får skadeståndet är en annan privatperson eller till exempel ett företag eller en statlig inrättning. På samma sätt som vid jämkning av det egentliga skadeståndets belopp kan man också beakta graden av skadevällarens uppsåt.

Det skall enligt förslaget fortfarande inte vara möjligt att jämka näringsidkares skulder. Avtalens bindande verkan och rätttidigheten av betalningar är av stor betydelse i näringsverksamheten. Långvarig ackumulation av dröjsmålsräntor förorsakar inte heller likadana problem för företag som för fysiska personer. Indrivningen av fysiska personers skulder och dröjsmålsräntorna på dem kan numera pågå så länge gäldenären lever, medan ett företags betalningssvårigheter rätt fort leder till att bolaget upplöses. Till följd av ett konkursförfarande upphör både företagets skulder och dröjsmålsräntorna på dem. Av dessa orsaker är det inte på de grunder som avses i rättelagen behövt att jämka dröjsmålsräntorna på de skulder som uppstått i näringsverksamheten.

En begränsning av tillämpningsområdet för jämningsbestämmelsen är dock problematisk när det gäller näringsidkare som ansvarar personligen för sin sitt företags skulder. Upplösningen av ett företag eller ett insolvensförfarande minskar inte företagarens skuldansvar. Personligen ansvariga är de privata näringsidkare som idkar sin näring som firma utan att grunda ett företag samt de ansvariga bolagsmännen i öppna bolag och kommanditbolag. I praktiken ansvarar också ägarna i andra små företag på basis av borgensförbindelser och andra ansvarsförbindelser ofta för sina företags skulder.

Så länge man idkar företagsverksamhet är det klart att företagsformen inte får påverka uppfyllandet av de avtal man ingår. Den linje som följs i direktivet om sena betalningar gör det inte heller möjligt att tillåta att den lagstadgade dröjsmålsräntan jämkas när det gäller skulder som uppkommer i handelstransaktioner. Från den lagstadgade dröjsmålsräntan kan man enligt artikel 6.3 i direktivet tillåta undantag enbart om ett insolvensförfarande inletts mot gäldenären. Därför har det varit nödvändigt att i förslaget ta in en begränsning enligt vilken den dröjsmålsränta som skall betalas inte kan jämkas på de grunder som avses i rättelagen om skulden ansluter sig till näringsverksamhet som idkas av gäldenären. Efter att näringsverksamheten upphört, kan förpliktelser som gäller den nedsättas i en privatpersons skuldsanering. Att endast jämka dröjsmålsräntan vore i

praktiken inte en tillräcklig åtgärd för att minska den betalningsskyldighet som i här avsedda fall ofta består av ett flertal olika skulder. Enligt den föreslagna övergångsbestämmelsen kan man däremot jämka också dröjsmålsräntor på de företagsskulder som uppkommit under recessionen och för vilka företagen själva har blivit ansvariga.

Avigsidan med jämkning i praxis är att stridiga fall måste föras till domstol för avgörande. Domstolsbehandlingen är dyr och ett avgörande som gäller jämkning kan aldrig med säkerhet förutspås. Tröskeln för att framställa ett jämningskrav är hög eftersom rättegångskostnaderna lätt överskrider den upplupna dröjsmålsränta som är föremål för tvisten. Eftersom gäldenärens och borgenärens intresse står mot varandra i ett jämningsärende och parterna vid behov måste kunna presentera bevis som stöd för sina krav, kan domstolen inte ersättas med något annat beslutsorgan. Det gäller en sådan till parternas rättigheter och skyldigheter hörande fråga som de vid behov måste kunna föra till domstol och den kan således inte till exempel överföras för att avgöras i samband med utsökning. En betydelsefull omständighet är också att en gäldenär med begränsade tillgångar har rätt att få rättshjälp som bekostas av staten och sådan rättshjälp beviljas inte för utsökningsärenden.

Också borgenären är tvungen att beakta kostnadsrisken för rättegången. Om gäldenärens krav på jämkning godkänns, skall borgenären förutom sina egna rättegångskostnader också betala gäldenärens rättegångskostnader. Vid en bedömning av kostnadsrisken betydelse måste man också beakta bestämmelserna i 21 kap. rättegångsbalken enligt vilka domstolen i oklara fall kan bestämma att vardera parten skall stå för sina egna rättegångskostnader.

Reformens effekt förutsätter att det snabbt skapas en enhetlig praxis i de ärenden som gäller jämkning. Därför föreslås att konsumentklagonämnden börjar behandla privatpersoners krav på jämkning av dröjsmålsräntor. Behandlingen av ärenden vid konsumentklagonämnden är avgiftsfri för parterna. Konsumentklagonämndens avgöranden är i och för sig inte verkställbara, men bankerna och de övriga näringsidkarna följer dock i

allmänhet frivilligt nämndens rekommendationer om avgörande av tvister.

Till propositionen hör flera övergångsbestämmelser vilkas syfte är att göra dröjsmålsrätorna på skulder som uppkommit vid olika tidpunkter enhetliga. Efter att lagen har trätt i kraft skall enligt förslaget också dröjsmålsrätorna på gamla skulder fastställas i enlighet med de nya bestämmelserna, vilket i väsentlig grad minskar beloppet av den dröjsmålsränta som kan uppbäras av en privatperson. Dessa övergångsbestämmelser beskrivs i detaljmotiveringen i de avsnitt som gäller ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser samt lagstiftningsordning.

4.4. Indrivning av skuld

Ur borgenärens synvinkel är effektiviteten vid indrivningen av fordringar en minst lika viktig fråga som rätten till dröjsmålspåföljder. I direktivet om sena betalningar behandlas denna fråga på två olika sätt. För det första är avsikten att säkerställa att borgenären ersätts för de skäligena kostnader som indrivningsförfarandet medför. För det andra förutsätts en brådskande behandling av ostridiga ärenden.

Enligt artikel 3.1 punkt e har borgenären rätt att kräva skälig ersättning av gäldenären för indrivningskostnader som borgenären ådragit sig till följd av gäldenärens sena betalning. Med indrivningskostnader avses i direktivet både kostnader för indrivning på frivillig väg och rättegångskostnader.

Den allmänna principen i Finland är att den som gjort sig skyldig till avtalsbrott skall ersätta den andra parten för all den skada som förorsakats denne, också de indrivningskostnader som borgenären ådragit sig. Numera finns det uttryckliga bestämmelser om indrivningskostnader i lagen om indrivning av fordringar (513/1999). Enligt lagens 10 § skall gäldenären ersätta de skäligena kostnader som orsakas borgenären av indrivningen oberoende av om fordran drivs av borgenären själv eller av en uppdragstagare för borgenärens räkning. När skäligheten bedöms skall bland annat fordrans storlek, mängden utfört arbete och ändamålsenligheten i indrivningen beaktas. Bestämmelsen om indrivningskostnader gäller alla slags fordringar.

Bestämmelserna om rättegångskostnader finns i 21 kap. rättegångsbalken. Huvudregeln är att den part som förlorat målet är skyldig att ersätta alla motpartens skäligena rättegångskostnader som föranletts av nödvändiga åtgärder. De flesta fordringsärenden som gäller försummade betalningar är ostridiga och handläggs enbart i ett skriftligt förfarande. Härvid skall domstolen enligt 21 kap. 8c § vid meddelande av tredsdom på tjänstens vägnar pröva beloppet av de rättegångskostnader som motparten skall dömas att ersätta. Vid prövningen beaktas den arbetsmängd som krävts för uppsättande av stämningsansökan, fordringsbeloppet och nödvändiga kostnader samt de närmare bestämmelser som justitieministeriet utfärdat om grunderna för beloppen. I justitieministeriets bestämmelser anges riktgivande maximibelopp som baserar sig på fordrans storlek och ärendets svårighetsgrad. I direktivet om sena betalningar konstateras uttryckligen att medlemsstaterna får ge bestämmelser av denna typ när det gäller indrivningskostnadernas maximibelopp.

Gällande lagstiftning i Finland uppfyller således de krav som direktivet om sena betalningar ställer beträffande indrivningskostnaderna och det är inte nödvändigt att göra några ändringar i lagen om indrivning av fordringar eller 21 kap. rättegångsbalken.

Enligt artikel 5 i direktivet om sena betalningar skall medlemsstaterna säkerställa att en exekutionstitel, oavsett skuldens storlek, normalt kan erhållas inom 90 dagar från den dag då borgenären väckte talan eller gav in en ansökan vid domstol eller någon annan behörig myndighet. Denna tidsfrist gäller enbart helt ostridiga fordringsärenden. Till tidsfristen hör inte tidsfristen för delgivning av handlingar eller den tid som borgenären använder för egna åtgärder som till exempel korrigering av ansökningar. I direktivet förutsätts att borgenärernas behandlas på samma oberoende av vilken medlemsstat de är etablerade i.

Artikeln avviker från de övriga bestämmelserna i direktivet såtillvida att dess verkställande inte förutsätter någon nationell reglering. Medlemsstaterna skall dock till exempel genom tillräckliga resurser och förfaringsått sträva efter att myndigheterna i allmänhet har

kapacitet att behandla fordringsärenden inom en period på tre månader om det inte i fallet i fråga finns särskilda omständigheter som fördröjer behandlingen.

I Finland kan en exekutionstitel eller verkställighetsgrund erhållas enbart vid domstol. Handläggningen av ostridiga ärenden i Finland är internationellt sett mycket snabb. År 2000 var handläggningstiden i hela landet i genomsnitt cirka två månader och i 90 % av fallen var handläggningstiden kortare än tre månader. Denna tid börjar löpa genast då stämningsansökan lämnas in och löper ut när en tredsdom meddelas i ärendet. Handläggningstiderna är enligt statistiken i allmänhet en aning längre i större städer. I Helsingfors var den genomsnittliga handläggningstiden längre än tre och en halv månad. Den genomsnittliga handläggningstiden i Helsingfors är längre framför allt för att det förekommer fall där det är svårt att få tag på motparten och delgivningen av handlingar och kompletteringen av dem därför drar ut på tiden. Den tid som behövs för nämnda åtgärder har inte ens beaktats i direktivet vid beräkning av tidsfristen. Det är inte heller fråga om sådan långsamhet i myndighetsverksamheten som man skulle kunna påverka genom bestämmelser i lag eller genom att ge domstolarna större resurser.

Borgenärens nationalitet eller placeringssort påverkar inte behandlingen av ett fordringsärende i Finland. Också någon annan än en i Finland bosatt person kan fungera som ombud för borgenären.

Genomförandet av artikel 5 i direktivet förutsätter därför inte några särskilda åtgärder i Finland.

4.5. Äganderättsförbehåll

Syftet med äganderättsförbehåll är att trygga säljarens köpeskillingsfordran. Äganderättsförbehållet är ett sedan gammalt känt arrangemang inom hela EU, men i detaljfrågor avviker de nationella bestämmelserna från varandra. I artikel 4 i direktivet finns en bestämmelse om återtagandeförbehåll. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att icke-diskrimineringsprincipen tillämpas i hela gemenskapen vid användning av äganderättsförbehåll.

Medlemsstaterna skall enligt direktivet föreskriva att säljaren behåller äganderätten till varorna tills full betalning erlagts, om köparen och säljaren uttryckligen avtalat om ett äganderättsförbehåll innan varorna levererades. Denna bestämmelse innebär att medlemsstaterna inte på sättet att ingå ett avtal eller på utformningen av ett villkor får ställa krav som gör avtalet mellan säljaren och köparen ogiltigt. Dessutom konstateras i direktivet att medlemsstaterna får ge eller hålla i kraft bestämmelser som gäller kontantbetalningar som gäldenärens redan erlagt.

De förpliktelser som ställs upp för medlemsstaterna i direktivet är till denna del rätt begränsade. Bestämmelsen i direktivet skall inte tolkas extensivt så att den skulle reglera alla de juridiska omständigheter som påverkar äganderättsförbehållet. I direktivet regleras till exempel inte överhuvudtaget äganderättsförbehållets verkningar för tredje män. Genom nationella bestämmelser kan man således också i fortsättningen bestämma under vilka förutsättningar en ny köpare av varan som inte visste om äganderättsförbehållet skall skyddas.

I Finland, liksom i flera andra medlemsstater i EU, baserar sig bestämmelserna om äganderättsförbehåll på sedvanerätt som utvecklats i rättspraxis. Uttryckliga bestämmelser om äganderättsförbehåll finns endast när det gäller äganderättsförbehåll vid avbetalningsköp, angående vilket det finns bestämmelser i lagen om avbetalningsköp (91/1966), samt när det gäller fastighetsköp, angående vilket bestämmelserna finns i jordabalken (540/1995). I praxis har man dock ansett att parterna kan avtala om äganderättsförbehåll också i andra sammanhang före överlämnandet av en vara och att ett sådant avtal också binder köparens borgenärer. Giltigheten av ett äganderättsförbehåll förutsätter inte skriftlig form eller någon viss ordalydelse. En annan fråga är att vissa andra krav kan ställas på giltigheten av ett äganderättsförbehåll. Dessa kan till exempel vara förknippade med vilket ändamål den sålda varan skall användas för eller huruvida det också senare går att avskilja varan från köparens övriga egendom.

Gällande rätt i Finland svarar mot bestämmelsen om återtagandeförbehåll i direktivet.

Också ett avtal om äganderättsförbehåll som ingåtts utomlands beaktas, förutsatt att de övriga villkoren uppfylls, om äganderättsförbehållet åberopas i Finland. Genomförandet av direktivet kräver inga lagstiftningsåtgärder till denna del.

4.6. Bestämmelser om dröjsmålsränta i skattelagstiftningen

I tre skattelagar finns det en hänvisning till den i nuvarande 3 § 2 mom. räntelagen avsedda referensränta som ministeriet fastställt. Först och främst beräknas, om skatt som skall betalas på eget initiativ lämnats obetald eller om betalningen fördröjts samt i samband med verkställandet av efterbeskattning, ett skattetillägg som motsvarar den årligen fastställda referensräntan förhöjd med sju procentenheter. På samma sätt fastställs också den förseningsränta som beräknas på debiterad och obetald skatt som förfallit till betalning. Angående dessa dröjsmålspåföljder föreskrivs i 2 och 4 § lagen om skattetillägg och förseningsränta (1556/1995).

I beskattningen betalas i vissa situationer ränta på samma sätt som på ett kontosaldo, även om det inte är fråga om dröjsmål med betalningen av skatt. I samband med inkomstbeskattningen beräknas samfundsränta för den skattskyldige, om den skatt som påförts samfundet överstiger de förskott som räknas som betalning för skatten. Om den skatt som har påförts ett samfund understiger de förskott som skall räknas som betalning för skatten, räknas samfundsränta på den skillnad som skall återbäras. Enligt 40 § lagen om beskattningsförfarande (1558/1995) motsvarar den samfundsränta som skall betalas den av Finlands Bank fastställda referensräntan förhöjd med två procentenheter och den samfundsränta som återbäras den av Finlands Bank fastställda referensräntan minskad med två procentenheter. På andra skattskyldigas än samfunds kvarsfatt eller förskottsåterbäring räknas i inkomst- och förmögenhetsbeskattningen i motsvarande situationer kvarsfatt ränta eller återbäringsränta. Dessa motsvarar enligt 43 § lagen om beskattningsförfarande referensräntan minskad med två procentenheter. I skatteredovisningen för skattetagarna används enligt lagen om

skatteredovisning (532/1998) som räntesats den av Finland Bank årligen fastställda referensräntan.

Enligt den föreslagna ändringen i räntelagen ändras referensräntan två gånger per år, det vill säga vid ingången av januari och juli månad och uppgifterna om räntans storlek meddelas när tillämpningsperioden börjar. I dag bestäms referensräntan årligen i december för att tillämpas följande kalenderår. Det nya sättet att fastställa referensräntan åstadkommer stora tekniska problem i beskattningsarbetet för de ovan nämnda till referensräntan bundna betalningarnas del. Till exempel den debetsedel som skickas till de skattskyldiga som får skatteförslag skrivs ut redan på våren, varvid uppgifter behövs om storleken på den återbäringsränta som beräknas för tiden mellan den 1 april och utgången av november och den kvarsfatt ränta som beräknas fram till december. Om räntan ändras den 1 juli, kan inte den korrekta räntan anges i debetsedeln.

Samfundsbeskattningen blir klar månatligen efter varje redovisningsperiod. Om samfundsbeskattningen färdigställs den 31 december, beräknas den samfundsränta som skall betalas fram till den 25 januari och den samfundsränta som återbäras fram till den 31 januari. Debetsedlarna måste sändas innan beskattningen slutförs. Då saknas det uppgifter om hur stor referensräntan blir vid ingången av januari månad. I ändringsbeskattningen är skattens förfallodag fem veckor från att skatten har påförts. Uppgifter om den referensränta som gäller på förfalldagen måste alltså finnas mer än fem veckor tidigare. För närvarande tillställs de skattskyldiga ingen ändringsbeskattning mellan slutet av november och den tidpunkt vid vilken referensräntan fastställs. En oavbruten ändringsbeskattning förutsätter att skattmyndigheten har uppgifter om referensräntan cirka en och en halv månad före utgången av kalenderåret.

Direktivet om sena betalningar gäller inte dröjsmålsräntor på skulder med offentlig-rättslig grund och således kunde dröjsmålsräntans grunder i beskattningen avvika från räntelagen. Det finns dock inga skäl att besluta om en särskild referensränta för beskattningen för att tillämpas vid sidan av den ränta som avses i 12 § i räntelagsförslaget.

Det mest naturliga för att undvika tekniska problem är att i beskattningen under hela kalenderåret som referensränta tillämpa den referensränta som gällde i slutet av föregående kalenderår. I enlighet med detta använder man till exempel år 2003 den referensränta som Finlands Bank meddelar den 1 juli 2002 för den följande sexmånadersperioden. Referensräntan i beskattningen avviker då en aning från den referensränta som används under samma period i gäldförhållanden som hör till räntelagens tillämpningsområde, men i praktiken vore skillnaden i allmänhet liten. Beroende på marknadsräntornas utveckling vore den i beskattningen tillämpade referensräntan antingen densamma eller litet mindre eller litet större än den allmänna referensräntan. Skillnaden utjämnas i ett längre perspektiv och dess verkningar för skattebetalarna och skattetagaren är neutrala.

4.7. Bestämmelser om dröjsmålsränta i annan lagstiftning

Även om räntelagen inte tillämpas när det gäller skulder med offentligrättslig grund eller som ansluter sig till vissa socialförsäkringar, är också dröjsmålsräntan i fråga om dem och den ränta som betalas på förmåner som återbetalas i allmänhet av samma storlek som dröjsmålsräntan enligt räntelagen. I vissa specialbestämmelser finns en direkt hänvisning till 4 § 3 mom. räntelagen. Enligt förslaget flyttas bestämmelsen om den lagstadgade räntan till 4 § 1 mom. räntelagen.

Redan i författningar på lagnivå finns det cirka hundra hänvisningar till 4 § 3 mom. räntelagen. Det är inte ändamålsenligt att ändra ett så stort antal paragrafer enbart för att göra en teknisk korrigerande. Den felaktiga hänvisningen förorsakar inga tillämpningsproblem, eftersom den paragraf som hänvisningen avser inte längre har ett 3 mom. och den i 1 mom. avsedda dröjsmålsräntan då är den enda dröjsmålsränta som nämns i räntelagen. Speciallagarna i fråga tillämpas dessutom endast av myndigheterna. Det har ansetts vara tillräckligt att frågan regleras i räntelagens övergångsbestämmelse.

När den fasta 16 procents dröjsmålsräntan slopades år 1995, försökte man på motsvarande sätt ändra bestämmelserna om dröjs-

målsränta i övrig lagstiftning. I lagen om studiestöd (65/1994) finns dock fortfarande en bestämmelse enligt vilken låntagaren skall betala staten högst 16 procents ränta på den summa som staten på basis av sin borgensförbindelse betalat till den kreditinrättning som ursprungligen beviljat krediten. Enligt förslaget ändras denna bestämmelse så att högst sådan lagstadgad dröjsmålsränta som nämns i räntelagen skall betalas också på statens regressfordran.

5. Propositionens verkningar

5.1. Ekonomiska verkningar

Verkningar på näringsverksamheten och de privata gäldenärernas ställning

Syftet med dröjsmålsräntan är att ersätta borgenären för den skada som dröjsmål med betalningen förorsakar. I vidsträcktare mening strävar man genom regleringen efter att säkerställa betalningarnas rättidighet, vilket är en väsentlig verksamhetsförutsättning för kreditgivningen och näringsverksamheten. Vid beredningen av direktivet om sena betalningar har kommissionen lagt fram utredningar enligt vilka en tredjedel av de europeiska företagen anser betalningsdröjsmålen vara ett allvarligt problem eller ett hot mot företagsverksamhetens kontinuitet. Vart fjärde likvidationstillstånd har bedömts ha sin grund i betalningsdröjsmålen.

Dessa uppskattningar är dock endast riktgivande. Till den finska företagskulturen hör inte en lättsinnig inställning till betalningstider. Såväl företags som privatpersoners betalningsdröjsmål orsakas oftast av betalningsproblem och inte av betalningsovilja eller strävan efter ekonomisk fördel. Betalningsdröjsmålen har också ett direkt samband med allmänna ekonomiska konjunkturner. I slutet av år 2000 hade bankerna mindre än 10 procent av det antal oreglerade, minst tre månader gamla fordringar som de hade under de svåraste åren under recessionen. Också det att kreditförbindelserna blir vanligare påverkar betalningsdröjsmålen antal. Vid sidan av de sedvanliga bankkrediterna har privathushållen ett allt större antal olika konsumentkrediter och serviceavtal för vilka

avgifter betalas först i efterskott.

Nivån på den i 4 § 3 mom. räntelagen avsedda lagstadgade dröjsmålsräntan anses riktig och det är inte meningen att den skall ändras. Den lagstadgade dröjsmålsräntan skall fastställas på nuvarande sätt på grundval av den marknadsbaserade referensräntan förhöjd med en marginal på sju procentenheter. Referensräntan är till följd av direktivet om sena betalningar ECB:s styrränta. Storleken av dröjsmålsräntan beror således på den allmänna räntenivåns utveckling i Europa. Detta förändrar dock inte nuläget eftersom euriborräntan, som också utgör basen för den nuvarande dröjsmålsräntan, är den ränta som de största bankerna inom euroområdet betalar vid anskaffning av medel. Nivån på ECB:s styrränta och euriborräntan har varit nära densamma.

Det är dock möjligt att dröjsmålsräntorna i framtiden kommer att variera oftare och mera än vad som vore fallet om referensräntan beräknades på nuvarande sätt. Detta beror på att den referensränta som avses i direktivet alltid följer den sista anbudsräntan i varje halvårsperiod. Om det sker en tillfällig ändring i marknadsräntorna precis vid den tidpunkt då räntan slås fast, återspeglas denna på dröjsmålsräntorna under hela följande halvårsperiod.

Enligt propositionen är den lagstadgade dröjsmålsräntan densamma i alla gäldförhållanden. Dröjsmålsräntan bestäms inte längre med stöd av lag enligt de räntevillkor som gäller för krediten i fråga under kreditperioden på det sätt som avses i räntelagens nuvarande 4 § 1 mom. De ekonomiska verkningarna av detta ändringsförslag kommer att vara av betydelse för konsumentkrediter och bostadsskulder för vilkas del bestämmelserna i räntelagen är tvingande. I företagsfinansieringen, där man genom avtal kan avvika från räntelagens bestämmelser, har bestämmelsen i fråga inte följts i praktiken.

Maximibeloppet av den dröjsmålsränta som uppbärs av konsumenter och gäldenärer som bostadsskulder skall enligt förslaget alltid vara den lagstadgade dröjsmålsräntan. Bedömningen av de verkningar som ändringen i fråga har förutsätter kunskap om vilka räntevillkor som används när privatpersoner beviljas krediter.

Finlands Bank har en omfattande statistik över de krediter som depositionsbankerna beviljat och den genomsnittliga räntenivån när det gäller olika slags krediter. Statistiska uppgifter kan däremot inte erhållas om krediter som beviljats av andra parter. Av Finlands Banks statistik kan man få en felaktig bild av den verkliga räntenivån när det gäller konsumentkrediter, eftersom bankerna numera närmast beviljar enstaka stora krediter ur sina egna balanser. De egentliga konsumentkrediterna styrs till olika kontokreditarrangemang vilkas räntenivå är mycket högre än banklånens. I dessa konsumentkrediter är betalningsdröjsmålen i förhållande till kreditbeståndet sannolikt vanligare än när det gäller banklånen vilkas kreditrisk man försöker minimera genom stränga krav beträffande kunder och säkerheter.

I slutet av år 2000 uppgick det totala beloppet av bostadskrediter som bankerna beviljat privathushållen till 144 miljarder mark och de övriga konsumentkrediterna uppgick till 18 miljarder mark. Bostadslånens genomsnittsränta var 6,48 % och konsumentkrediternas genomsnittsränta 7,36 %. Dröjsmålsräntan enligt 4 § 1 mom. räntelagen blir enligt dessa tal för bostadskrediternas del i genomsnitt 10,48 % och för konsumentkrediternas del 11,36 %. När man jämför dessa tal med den föreslagna lagstadgade dröjsmålsräntan kan man konstatera att den genomsnittliga dröjsmålsräntan för bostadskrediter enligt propositionen höjs med cirka 1,5 procentenheter och dröjsmålsräntan för konsumentkrediter med cirka en halv procentenhet. Detta beskriver dock inte hela sanningen ens när det gäller de verkliga dröjsmålsräntorna på de lån som bankerna beviljat. Vid prissättningen för krediter är kreditrisken den avgörande faktorn. Om bankerna gjort en riktig bedömning av sina kreditrisker, kan betalningsdröjsmålen i huvudsak antas gälla de gäldenärer som betalar en högre ränta under kreditperioden och som således också betalar en högre dröjsmålsränta än den genomsnittliga. Utsökningsstatistiken stöder denna uppfattning. Bland de ansökningar om utsökning som anhängiggjordes år 2000 finns nästan inga sådana fordringar vilkas dröjsmålsränta bestämts enligt krediträntan och samtidigt understiger nivån av den lagstadgade dröjs-

målsräntan.

Av dessa orsaker kan man anta att förslaget inte nämnvärt höjer de dröjsmålsräntor som uppbärs av konsumenterna ens när det gäller banklån. En större i pengar mätbar verkan kan också vara att förslaget sänker den dröjsmålsränta som uppbärs för krediter med hög ränta. Eftersom dröjsmålsräntan inte heller enligt förslaget kan vara mindre än krediträntan, har förslaget inga verkningar när det gäller dröjsmålsräntor som uppbärs för de krediter som har de högsta räntorna.

Dröjsmålsräntan förlorar sin preventiva och också sin skadeersättande effekt om gäldenären på grund av betalningssvårigheter inte kan betala sin skuld. Enligt förslaget kan dröjsmålsräntan på en privatpersons skuld jämkas om dröjsmålsräntan ökat skuldbeloppet så att det är oskäligt stort med beaktande av gäldenärens ekonomiska ställning. Eftersom det är mycket osäkert att borgenären får betalning i en sådan situation, skulle den ekonomiska förlust som detta orsakar borgenärerna i allmänhet vara mycket liten. Av borgenärerna är cirka 90 % privaträttsliga sammanslutningar

När det gäller lindrigare skuldproblem kunde jämkningen fungera i stället för skuldsanering som ett medel genom vilket gäldenärens förpliktelser anpassas till dennes betalningsförmåga. Jämkning av dröjsmålsränta är ett lättare och billigare förfarande än skuldsanering.

Skattebestämmelsernas ekonomiska verkningar

Orsaken till ändringarna i skattebestämmelserna är skattekniska och dessa ändringar avses leda till ett ur ekonomisk synvinkel neutralt resultat. Den referensränta som den föreslagna beräkningsgrunden leder till avviker av de orsaker till framgår av avsnitt 4.6 en aning från den nuvarande referensräntan. Räntorna kan dock inte på lång sikt förväntas leda till en ränteavkastning som avviker från den nuvarande. Inte heller kan skillnaden mellan den referensränta som används i beskattningen och den referensränta som enligt räntelagen skall tillämpas under motsvarande tidsperiod förväntas ha ekonomiska verkningar på lång sikt. Således kan ändringarna i

skattelagstiftningen inte bedömas ha ekonomiska verkningar.

Övergångsbestämmelsernas ekonomiska verkningar

Tidigare ändringar i räntelagen har, i enlighet med vad som konstateras i avsnitt 1.4, inte haft retroaktiva verkningar. Sänkningen av dröjsmålsräntan år 1995 har således inte påverkat de skulder som redan hade hunnit förfalla till betalning eller där kreditavtalen hade ingåtts före lagens ikraftträdande. Ikraftträdelsebestämmelserna har lett till att de verkningar man eftersträvade genom lagändringen har fördröjts väsentligt. Största delen av de skulder som indrivs genom utsökning har fortfarande en klart högre dröjsmålsränta än den lagstadgade dröjsmålsräntan. De privatpersoner som skuldsatte sig under recessionen betalar en dröjsmålsränta som är 5—7 procentenheter högre än den nuvarande lagstadgade dröjsmålsräntan.

Frågan om hur dröjsmålsränta fördelar sig har utretts i de utsökningansökningar som anhängiggjordes år 2000. En dröjsmålsränta som uppgår till minst 16 % uppbärs på 37,1 % av fordringarna på privatpersoner. När man granskar de penningbelopp som indrevs, uppbärs minst 16 procenters ränta i till och med 74,4 % av fallen. Den vanligaste räntefoten var 16 % vilket uppbärs på 48,8 % av det totala penningbeloppet som utsöktes. En 18 procenters räntefot togs ut på 19 % av det totala penningbeloppet i utsökning. De genom utsökning indrivna fordringarna på fysiska personer uppgick till sammanlagt 6,9 miljarder mark av vilket 5,1 miljarder indrevs med en ränta om minst 16 %.

Enligt den föreslagna övergångsbestämmelsen tillämpas de nya bestämmelserna om dröjsmålsränta på dröjsmålsräntor som löper efter lagens ikraftträdande, oberoende av när fordrans rättsgrund uppkommit. Detta innebär att den lagstadgade dröjsmålsräntan enligt räntelagens nya 4 § 1 mom. efter lagens ikraftträdande är maximiränta i konsumentfordringar och bostadskrediter också när det gäller skulder som förfallit till betalning tidigare och som redan håller på att indrivnas. Till följd av den retroaktiva bestämmelsen sjunker dröjsmålsräntan för över etthundratusen

privatpersoner.

En beräkning av verkningarna av en sänkt dröjsmålsränta visar en stor förändring när det gäller inflödet av dröjsmålsränta, på årsbasis till och med hundratals miljoner mark. De faktiska verkningarna för borgenärerna är dock avsevärt mindre om man ser på indrivningsresultatet. Utredningarna visar att man vid utsökning av privaträttsliga fordringar i snitt lyckas driva in 12—14 % av fordringarna. Indrivningsresultatet blir klart sämre när över två år förflutit sedan domen meddelades. Vid en bedömning av övergångsbestämmelsens faktiska ekonomiska verkningar är detta en betydelsefull faktor eftersom det just är för de gamla skulderna som en ränta om 16—18 % tas ut. Enligt statistiken lyckas borgenärerna i snitt inte ens driva in ett belopp som svarar mot dröjsmålsräntorna.

Indrivningen av privaträttsliga fordringar vid utsökning gäller till största delen näringsidkarens fordringar på fysiska personer. Av gäldenärerna är 95 % fysiska personer och av borgenärerna är 91 % privata företag. Av borgenärerna är 4,8 % fysiska personer, men deras andel är mycket liten när det gäller högränteskulder.

Övergångsbestämmelserna förutsätter betydande ändringar i bankernas, inkassobyråernas och utsökningsmyndigheternas datasystem. Också till de krediter som har beviljats före lagens ikraftträdande måste anslutas kalkylprogram som fastställer den nya maxiräntan. I programmen finns dock redan en sådan funktion eftersom maxiräntan för konsumentkrediter enligt nuvarande 4 § 1 mom. räntelagen i andra hand också är bunden till den allmänna referensräntan. Dessutom måste man se till att den nya dröjsmålsräntegrunden tillämpas i alla konsumentkrediter, det vill säga också i de bankkrediter som tagits upp före år 1995.

Enligt en uppskattning som Bankföreningen i Finland tillhandahållit kräver genomförandet av ändringarna cirka ett årsverke i varje bankgrupp. Också andra kreditgivare, till exempel försäkringsbolag och inkassobyråer, orsakas kostnader. Ändringarna i utsökningens datasystem orsakar enligt uppgift inte några större kostnader. I den ändring som reformen kräver i datasystemet kan man tillgodogöra sig av existerande program för jämfö-

relse av räntor.

5.2. Verkningar när det gäller organisation och personal i den offentliga förvaltningen

Vidsträcktare jämningsförutsättningar kan i viss mån öka antalet tvistemål vid domstolarna. Också ett jämningskrav som framställs i samband med en fordringstalan innebär mera arbete och kostnader eftersom kanslipersonalen inte kan avgöra ett ärende som gjorts stridigt. Jämningstalan kan också anhängiggöras efter att en fullgörelsedom meddelats. Antalet framtida krav på jämkning påverkas storligen av hur ofta förlikning ingås med borgenärerna om jämkning av dröjsmålsräntan. I praktiken har flera kreditinrättningar redan nu träffat avtal om motsvarande frivilliga arrangemang. För den ekonomiska rådgivningen och skuldrådgivningen innebär mindre strikta jämningsförutsättningar inte egentligen en ny uppgift eller ett nytt klientel utan ett nytt beslutsalternativ.

Vid en uppskattning av antalet jämningskrav måste man beakta att krav på jämkning av dröjsmålsränta framställs mycket sällan nuförtiden. Jämningsbestämmelserna i lagen återopas i allmänhet inte heller särskilt ofta i domstolspraxis. Den hotbild om större osäkerhet och ett ökat antal tvister vilken ofta kopplats samman med jämningsbestämmelserna har således inte förverkligats. Under de första åren som lagen är i kraft kan dock ett hundratal jämningsärenden anhängiggöras vid domstolarna.

Jämningskrav kan framställas i situationer där gäldenären saknar betalningsförmåga eller där dennes betalningsförmåga äventyras av ackumulerande dröjsmålsräntor. Eftersom jämningsbesluten minskar det antal skuldsaneringsärenden som privatpersoner annars anhängiggör vid domstol, ökar domstolarnas arbetsmängd inte med hela det tilläggsarbete som behandlingen av jämningsärenden förorsakar.

Den rättegångskostnadsrisk som hänför sig till domstolsbehandlingen är en av de viktigaste orsakerna till att gäldenärerna inte framställer krav vilkas framgång är osäker. I propositionen föreslås också att konsumentklagonämndens behörighet utvidgas så att

privatpersoner kan föra tvistemål som gäller jämkning av dröjsmålsränta avgiftsfritt till nämnden för prövning. Eftersom konsumenttvister också när det gäller jämkning av dröjsmålsränta redan i dag kan föras till konsumentklagonämnden, borde en liten utvidgning av uppgiftsfältet inte i sig ha någon större betydelse för nämndens arbetsmängd. En uttrycklig reglering och informationen om den kan dock avsevärt öka antalet jämkningskrav som förs till nämnden.

Storleken av de tilläggsresurser som behövs klarnar först när man fått erfarenheter av det arbete som jämkningskraven orsakar. Det är inte heller ändamålsenligt att fatta beslut om eventuella tilläggsresurser i detta skede eftersom konsumentklagonämndens behörighet, förfaringsätt och resursbehov är föremål för en omfattande utredning av en arbetsgrupp som tillsatts av handels- och industriministeriet.

Övergångsbestämmelserna har utarbetats så att de ändringar som gäller dröjsmålsränta i allmänhet kan genomföras med hjälp av utsökningens datasystem. Under övergångsperioden på ett år blir utsökningens myndigheter dock tvungna att i viss mån fatta separata beslut om dröjsmålsräntans belopp.

6. Beredningen av propositionen

Propositionen har utarbetats som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet. Under beredningen har hållits två hearings där det förutom olika myndigheter har deltagit både kreditinrättningar samt andra företag och företrädare för konsument-, skuldrådgivnings- och advokatorganisationer.

Propositionen har varit på remiss och sammanlagt 38 myndigheter och organisatio-

ner har gett sitt utlåtande om den. Ett sammandrag av utlåtandena har utarbetats vid justitieministeriet.

Enligt utlåtandena är propositionen välmotiverad och ett steg i rätt riktning. Alla remissinstanser understödde de förslag genom vilka direktivet om sena betalningar genomförs och förenklandet av de grunder på vilka den lagstadgade dröjsmålsräntan fastställs.

I viss utlåtanden kritiserades dock de vidsträcktare jämkningsföresättningarna och övergångsbestämmelserna enligt vilka de nya bestämmelserna skall tillämpas också på skulder som uppkommit tidigare. Med hänvisning till datatekniska svårigheter ansåg bland annat Bankföreningen att ändringarna inte kan genomföras enligt planerad tidtabell. En majoritet av remissinstanserna ansåg dock att också dessa förslag är behövliga som medel för att ingripa när det gäller dröjsmålsräntor som är extremt höga med tanke på den nuvarande räntenivån och de skuldproblem som sådana dröjsmålsräntor medför för gäldenärerna.

De remissinstanser som var kritiska framförde också att det vid justitieministeriet pågår flera projekt som syftar till att avhjälpa situationen för överskuldssatta gäldenärer och att samverka av de olika projekten inte har utretts.

Propositionen har utarbetats utifrån en arbetsgrupps förslag och de medel för reglering man stannat för i förslaget. Flera justeringar har dock gjorts i förslaget till följd av remissinstansernas utlåtanden.

De justeringar som gäller skattelagstiftningen har utarbetats i samarbete mellan justitieministeriet, finansministeriet och skattestyrelsen.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslagen

1.1. Räntelagen

2 §. *Avvikelse från lagen.* Det föreslås att paragrafens 2 mom. förtydligas, men det är inte meningen att ändra dess innehåll. I momentet i fråga anges till vilken del bestämmelserna i räntelagen är tvingande. Även om räntelagen annars i dispositiv, är bestämmelserna om dröjsmålsränta på de skulder som nämns i 2 mom. tvingande till fördel för gäldenären. Dröjsmålsränta som är högre än den lagen föreskrivna räntan får inte uppbäras av gäldenären när det är fråga om en skuld som hänför sig till anskaffning av konsumtionsnyttigheter och köp eller hyra av bostad.

När räntelagen stiftades år 1982, tog man i beaktande konsumentskyddslagens tillämpningsområde då man fastställde vilka av räntelagens bestämmelser som skulle vara tvingande. Konsumentskyddslagen gällde då förtiden framför allt anskaffning av konsumtionsnyttigheter. Varken krediter eller bostäder ansågs vara konsumtionsnyttigheter. Med tanke på till anskaffningen av en bostad relaterade betalningsdröjsmål togs i räntelagen in en uttrycklig bestämmelse om att bestämmelserna om dröjsmålsränta är tvingande då skulden gäller köpeskilling eller hyra för en privatpersons bostad. Däremot lämnades banklånen helt utanför den tvingande regleringen. Enligt den bestämmelse som fanns i 2 § 3 mom. räntelagen var bestämmelserna inte tvingande när det gällde banklån ens då lånet hänförde sig till anskaffning av en konsumtionsnyttighet eller bostad.

Bestämmelserna om konsumentkrediter lades till konsumentskyddslagen år 1986. Med konsumentkrediter avsågs då bara de krediter som så att säga var bundna till en nyttighet, till exempel betalningstid som säljaren beviljat vid ett avbetalningsköp eller något annat köp på kredit. Bostads-, studie- och kontokrediter som banker och andra kreditinrättningar beviljat privatpersoner kom att omfattas av konsumentkreditbegreppet och regleringen av konsumentkrediter först år 1993. Konsumentkrediter är nuförtiden alla de kre-

diter som en näringsidkare beviljat konsumenten i form av ett lån, såsom uppskov med betalningen eller genom andra ekonomiska arrangemang.

När räntelagen ändrades år 1995 utsträcktes bestämmelserna om lagens tvingande verkan att gälla också bankkrediter. Detta genomfördes genom att upphäva ovan nämnda 2 § 3 mom. Däremot ändrades inte ordalydelsen i 2 mom. Innehållet i bestämmelsen ansågs ha förändrats så att det svarade mot ändringarna i konsumentskyddslagens tillämpningsområde. Lagens tvingande verkan fastställs således fortfarande i enlighet med lagtexten utifrån frågan om gäldenärens förbindelse ansluter sig till ett avtal som ingåtts med en näringsidkare och ”på grundval av vilket gäldenären anskaffar andra nyttigheter huvudsakligen för eget bruk eller för att användas i hans privata hushåll”. Denna lydelse beskriver inte kredittagning som de facto är hela bestämmelsens kärna. Nu föreslås att momentet ändras så att det klart framgår att bestämmelsen gäller både konsumentkrediter och andra skulder som hänför sig till anskaffning av konsumtionsnyttigheter. Den tvingande verkan skall enligt förslaget således gälla alla fordringar som näringsidkare har hos konsumenter, det vill säga så kallade konsumentfordringar.

Enligt förslaget är bestämmelserna om dröjsmålsränta såsom tidigare tvingande då en skuld hänför sig till anskaffning eller hyra av bostad. Lagen skyddar privatpersoner som köper eller hyr bostäder oberoende av om borgenären är näringsidkare eller privatperson.

I paragrafens 1 mom. föreslås inte någon ändring.

3 §. *Ränta på gäld.* Avtal om den ränta som betalas under tiden före förfallodagen kan ingås fritt. Om parterna inte har avtalat om betalning av ränta, är gäldenären enligt 1 mom. inte skyldig att betala ränta förrän gälden förfaller till betalning.

Om det har avtalats att ränta skall betalas på en gäld, men räntefoten inte har fastställts, bestäms räntefoten enligt 2 mom. Avtal som är bristfälliga i detta avseende är ovanliga.

Den avkastningsränta som avses i momentet används också som räntegrund närmast då den andra parten tillexempel för att avtalet återgår måste återbetala en betalning som denne mottagit. Härvid skall på det penningbelopp som återbetalas betalas en avkastningsränta vars primära syfte är att säkerställa att penningvärdet består.

Enligt den nuvarande bestämmelsen är räntan i nämnda fall den vid varje tidpunkt gällande referensränta som finansministeriet fastställer och som svarar mot årsmedeltalet av euriborräntan under tre månader. Denna referensränta är densamma som används som bas för den lagstadgade dröjsmålsräntan. I enlighet med vad som sägs i avsnitt 4.2 i den allmänna motiveringen, skall den lagstadgade dröjsmålsräntans belopp bindas till ECB:s styrränta. Det är ändamålsenligt att samma referensränta används i alla räntelagens bestämmelser. Därför föreslås att 2 mom. ändras så att den 12 § i avsedda referensräntan används som ränta. En ändring av referensräntan skulle ha en mycket begränsad verkan på räntans belopp.

I paragrafens nuvarande 3 mom. finns det en bestämmelse om ministeriets skyldighet att fastställa den räntefot som avses i 2 mom. Räntan fastställs årligen i december för följande kalenderår. Det föreslås att momentet skall upphävas, eftersom närmare bestämmelser om beräkning av referensränta ingår i nya 12 §.

I paragrafens 1 mom. föreslås inte någon ändring.

4 §. *Dröjsmålsräntans belopp.* Paragrafen innehåller bestämmelser om dröjsmålsräntans belopp. Av orsaker som framgår av avsnitt 4.2 i den allmänna motiveringen föreslås att den nuvarande regleringen enligt vilken dröjsmålsräntan är bunden till den ränta som uppbärs under kreditperioden slopas. Därför föreslås att bestämmelserna i den nuvarande paragrafens 1 och 2 mom. stryks. Den lagstadgade dröjsmålsräntan är således enligt förslaget densamma i alla skulder. Angående denna så kallade lagstadgade dröjsmålsränta bestäms i det nya 1 mom.

Vid dröjsmål med betalningen skall gäldenären, också om avtalsvillkor angående detta inte finns, betala borgenären dröjsmålsränta. Den lagstadgade dröjsmålsräntan beräknas

enligt förslaget så att den referensränta som definieras närmare i 12 § höjs med sju procentenheter. Förslaget baserar sig på artikel 3.1 punkt d i direktivet. Dröjsmålsräntan stiger och sjunker så att den följer förändringarna i ECB:s styrränta. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar i huvudsak gällande 4 § 3 mom. Enligt gällande bestämmelse skall gäldenären vid dröjsmål med betalningen betala en dröjsmålsränta som är sju procentenheter högre än den av ministeriet fastställda referensränta som gäller vid tidpunkten i fråga.

Den föreslagna bestämmelsens tillämpningsområde är dock vidsträcktare än den nuvarande bestämmelsens eftersom bestämmelsen alltid skall tillämpas när dröjsmålsräntans belopp inte har fastställts genom avtal. Dröjsmålsräntans belopp påverkas inte längre av om ränta skall betalas på skulden under kreditperioden och vad som har avtalats om dess räntefot. Lagstadgad dröjsmålsränta skall enligt förslaget betalas på skadeståndsskulder och bland annat i samband med sådana köp av varor för vilka säljaren gett betalningstid utan att dröjsmålspåföljder avtalats.

I enlighet med vad som konstaterats ovan är räntelagens bestämmelser dispositiva när det gäller andra än i 2 § 2 mom. avsedda skulder. Näringsidkarna får således avtala fritt om dröjsmålsränta. I den yrkesmässiga kreditgivningen ävensom till exempel i fortlöpande avtal kommer man nästan utan undantag överens om dröjsmålspåföljder. Jämförbart med ett uttryckligt avtalsvillkor är att en avvikande dröjsmålsränta grundar sig på handelsbruk som binder parterna eller på den praxis som de iakttar. I företagskrediter kan man således avtala om en högre marginal än vad som föreskrivs i lag eller avtala om att man i stället för en dröjsmålsränta som är bunden till de varierande marknadsräntorna använder en bestämd räntefot, till exempel 16 %.

Den lagstadgade dröjsmålsräntan skall dock vara maximiränta när det gäller en i 2 § 2 mom. avsedd konsumentfordran eller bostadsskuld. Härvid skall man inte kunna avtala om att gäldenären är skyldig att betala större dröjsmålsränta än vad som bestäms i 1 mom. Ett avtalsvillkor om dröjsmålsränta

är ogiltigt till den del dröjsmålsräntan överstiger den lagstadgade dröjsmålsräntan.

Också när det gäller konsumentkrediter avtalar man i allmänhet om dröjsmålsränta. Lagen förpliktar inte i och för sig till användning av i 1 mom. avsedd dröjsmålsränta heller när det gäller konsumentkrediter. Det är klart att man kan komma överens om att lägga en mindre marginal till referensräntan. I lagen förbjuds inte heller användning av till exempel en fast dröjsmålsränteprocent eller en dröjsmålsränta som är bunden till den ränta som löper före förfallodagen. Om den dröjsmålsränta som beräknats enligt avtalsvillkoren dock under någon period överskrider den lagstadgade dröjsmålsräntans belopp, får den överskjutande delen inte indrivnas av en konsument eller bostadsgäldenär. Om dröjsmålsräntan på skulden har avtalats till fyra procentenheter över den ränta som upp bärs under kreditperioden, vilken vid tidpunkten för dröjsmålet med betalningen är 10 %, är gäldenären inte skyldig att betala dröjsmålsränta enligt en räntefot om 14 % utan enligt räntefoten på den lagstadgade dröjsmålsräntan som enligt räntenivån i slutet av år 2000 var 10,5 %.

Gällande 4 § 1 mom. har lett till att man nästan utan undantag när det gäller konsumentkrediter har avtalat om en dröjsmålsränta som är fyra procentenheter högre än räntan före förfallodagen. I kommande avtal torde dröjsmålsräntan bindas till den i räntelagen avsedda allmänna dröjsmålsräntan.

I paragrafens 2 mom. kvarstår bestämmelsen om att dröjsmålsräntan dock inte kan vara lägre än räntan före förfallodagen. I vissa typer av krediter överskrider den ränta som upp bärs under kreditperioden klart den lagstadgade dröjsmålsräntans belopp. I sådana fall upp bärs av gäldenären som dröjsmålsränta samma ränta som upp bärs av denne under kreditperioden. Dröjsmål med betalningen kan inte vara en grund för att nedsätta räntan, men å andra sidan räcker en så hög ränta som sådan till för att täcka borgenärens kostnader. Även om räntan inte stiger, åsamkas gäldenären till följd av försummade betalningar andra påföljder. Utöver indrivningskostnaderna riskerar denne att få en anteckning om betalningsstörningar i kreditregistren.

Räntan före förfallodagen har inte begränsats genom bestämmelser i lagen. I en oskäligt hög avtalsränta kan man dock ingripa med stöd av bland annat rättshandlingslagen och konsumentskyddslagen. Gäldenären kan kräva jämkning av dröjsmålsräntan också med stöd av 1 mom. 2 punkten i nya 11 §, om dröjsmålsräntans belopp är oskäligt med beaktande av gäldenärens betalningsförmåga.

6 §. *Dröjsmålsränta på gäld vars förfalldag inte är bestämd.* I paragrafen anges från vilken tidpunkt dröjsmålsränta skall betalas då förfallodagen inte är bestämd i förväg. Det föreslås att vissa mindre ändringar görs i paragrafen med anledning av genomförandet av direktivet om sena betalningar.

I artikel 3.1 punkt b i direktivet om sena betalningar finns det bestämmelser om från vilken tidpunkt gäldenären skall betala dröjsmålsränta. Också till denna del är direktivet ett minimidirektiv och således kan i den nationella lagstiftningen föreskrivas att dröjsmålsränta skall betalas från en tidigare tidpunkt. Därför är det inte nödvändigt att i räntelagen ta in lika detaljerade regler om den tidpunkt från vilken dröjsmålsränta skall betalas som det finns i direktivet.

Enligt direktivet om sena betalningar börjar dröjsmålsräntan i regel löpa 30 dagar efter att gäldenären mottog fakturan eller någon annan begäran om betalning. Enligt nuvarande 6 § skall dröjsmålsränta betalas från den tidpunkt då en månad förflutit från den dag då borgenären sände räkning till gäldenären, vilket i allmänhet leder till en tidigare tidpunkt än bestämmelsen i direktivet. Således finns det inga hinder för att tidsfristen fortfarande räknas från avsändandet av räkningen och inte från dess mottagande. Tidpunkten för avsändande av en faktura är klart lättare att konstatera än den tidpunkt vid vilken gäldenären till exempel per post mottagit en faktura.

För att gäldenären skall bli skyldig att betala dröjsmålsränta förutsätts enligt förslaget, liksom för närvarande, att denne mottagit en faktura. Redan utan en uttrycklig bestämmelse är det klart att gäldenären i allmänhet inte blir skyldig att betala vare sig kapital eller ränta innan denne fått den nyttighet för vilken betalning skall erläggas. Borgenären kan kräva förhandsbetalning endast om detta av-

talats.

Paragrafen måste dock ändras så att tidsfristen i stället för en månad är 30 dagar. Denna justering beror på att vissa månader har 31 dagar. Om fakturan sänds i elektronisk form eller annars så att mottagaren får den samma dag, är tidsfristen innan dröjsmålsränta skall betalas enligt den nuvarande bestämmelsen längre än vad som förutsätts i direktivet.

Enligt det vedertagna tolkningssättet uppkommer skyldigheten att betala dröjsmålsränta dagen efter förfallodagen när det gäller skulder som avses i 5 § dagen. På motsvarande sätt börjar vid tillämpning av 6 § dröjsmålsräntan att löpa efter den tidsfrist som anges i lagrummet, det vill säga den 31 dagen efter att fakturan avsändes enligt den nya bestämmelsen.

Enligt den nuvarande bestämmelsen skall borgenären i samband med fakturan eller något annat krav på betalning lämna gäldenären meddelande om dennes skyldighet att betala dröjsmålsränta. Enligt direktivet får borgenären inte förpliktas att lämna ett sådant meddelande när det gäller skulder som hänför sig till handelstransaktioner.

Påminnelsen om räntebetalningsskyldighet är det dock fortfarande skäl att behålla när gäldenären är konsument eller har bostadsskulder. Det föreslås att en bestämmelse om detta tas in i ett nytt 2 mom. Det föreslås dessutom att anmälningsskyldigheten förtydligas så att näringsidkaren måste nämna dröjsmålsräntans räntefot vid tidpunkten i fråga och den tidpunkt från vilken dröjsmålsränta skall betalas. Genom den föreslagna regleringen strävar man också efter att påverka faktureringspraxis så att lagens bestämmelser om den tidpunkt från vilken dröjsmålsränta skall betalas och dröjsmålsräntans belopp beaktas i högre grad än för närvarande. I dag innehåller fakturorna rätt ofta betalningsvillkor som strider mot de tvingande bestämmelserna i lagen. För konsumenterna är omnämmandet av felaktiga betalningsvillkor ett missförhållande, trots att villkoren i juridisk mening saknar relevans.

Eftersom man med säkerhet inte kan förutsäga den lagstadgade dröjsmålsräntans belopp då den justeras halvårsvis, kan borgenären enligt förslaget meddela den ränteprocent

som gäller vid tidpunkten för avsändandet av fakturan. Den tidpunkt från vilken dröjsmålsränta skall betalas kan anges förutom som datum också så att dröjsmålsräntan börjar löpa 30 dagar efter fakturans datum. Däremot kan det inte anses vara tillräckligt med ett meddelande där det bara anges att konsumenten skall betala lagstadgad dröjsmålsränta.

Om ett räntekrav inte framställts i samband med faktureringen eller bristfällig eller felaktig information getts om dröjsmålsräntan, blir konsumenten skyldig att betala näringsidkaren dröjsmålsränta först då en månad förflutit från att gäldenären tillställts ett behörigt räntekrav. Räntebetalningsskyldigheten inträder genast när gäldenären fått de riktiga uppgifterna om dröjsmålsräntan, om det redan gått 30 dagar sedan fakturan tillställdes gäldenären

Ett betalningskrav eller ett separat meddelande om skyldighet att betala ränta behövs fortfarande inte då gäldens förfallodag är på förhand bestämd. Således behöver inte en hyresvärd särskilt påminna gäldenären om betalning av hyran eller den skyldighet att betala dröjsmålsränta som en betalningsförsumelse medför. Detsamma gäller till exempel banklån för vilka en betalningstidtabell avtalats.

I gäldsförhållanden mellan privatpersoner förutsätts inte att borgenären uttryckligen informerar gäldenären om skyldigheten att betala dröjsmålsränta ens då framställandet av ett betalningskrav är förutsättningen för att gälden skall förfalla till betalning.

7 §. *Dröjsmålsränta på skadeståndsgäld.* Det föreslås att paragrafens 1 mom. ändras så att dröjsmålsränta på skadeståndsgäld skall betalas från den tidpunkt då 30 dagar förflutit från den dag då borgenären framställde sitt krav samt lade fram utredning om ersättningens grund och belopp. Ändringen av tidsfristen är densamma som föreslås i fråga om 6 § 1 mom.

I paragrafens 2 mom. föreslås inte någon ändring.

9 §. *Tidpunkten från vilken skyldigheten att betala dröjsmålsränta beräknas i vissa fall.* Enligt förslaget stryks omnämmandet av lagsökning och betalningsorder, eftersom dessa förfaranden inte längre finns efter underrättsreformen som trädde i kraft 1993.

11 §. *Jämkning av dröjsmålsränta.* Paragrafen innehåller en bestämmelse om jämkning av dröjsmålsränta. Enligt denna bestämmelse kan dröjsmålsräntan i vissa fall jämkas, om gäldenären kan anses ha haft grundad anledning att vägra betala sin skuld eller betalningsdröjsmålet berott på att gäldenären till följd av arbetslöshet, sjukdom eller någon annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter. Dröjsmålsräntan kan jämkas enbart när det gäller skulder som avses i 2 § 2 mom, det vill säga konsumentkrediter och skulder som hänför sig till anskaffning av bostad.

Jämkningsbestämmelsen i räntelagen avviker från allmänna jämkningsbestämmelser som finns annorstädes i lagstiftningen. Dess syfte är egentligen inte jämkning av avtalad dröjsmålsränta utan jämkning i enskilda fall av den dröjsmålsränta som grundar sig direkt på lagen. Jämkningsbestämmelsen i räntelagen är dock också användbar då dröjsmålsräntan grundar sig på ett avtalsvillkor. I praxis har man nämligen förhållit sig mycket återhållsamt till jämkning av betalningsförpliktelser med stöd av 36 § rättshandlingslagen när det enbart är fråga om gäldenärens betalningssvårigheter.

För det första föreslås att paragrafen ändras så att jämkningsbestämmelsens tillämpningsområde utvidgas. För det andra föreslås att en ny jämkningsgrund tas in i paragrafen. Användbarheten av jämkning ökas också av förslaget att ett jämkningskrav skall kunna prövas i konsumentklagonämnden. Enligt förslaget görs en sådan ändring i bestämmelsen om tillämpningsområde i 1 § lagen om konsumentklagonämnden.

Bestämmelsen om jämkning av dröjsmålsränta har för närvarande samma tillämpningsområde som de tvingande bestämmelserna enligt 2 § 2 mom. Ett jämkningskrav kan således framställas endast av en konsument eller den som köper eller hyr en bostad. Enligt förslaget utsträcks jämkningsbestämmelsen att gälla också andra skulder som en fysisk person kan ha. Skuldens grund och gäldenärens person har ingen betydelse i detta avseende.

Jämkningsbestämmelsen skall enligt förslaget gälla bland annat privatpersoners skadeståndsskulder. Skadestånd kan i och för sig

jämkas redan med stöd av 2 kap. 1 § 2 mom. skadeståndslagen (412/1974). Skadestånd kan jämkas om skadeståndsskyldigheten bedöms vara oskäligt tung med hänsyn till skadevällarens och den skadelidandes ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt. Förslaget ändrar nuläget endast så att också den dröjsmålsränta som döms ut på skadeståndet kan jämkas. Det kan vara motiverat med jämkning till exempel då skadeståndsbeloppet klarnar långt efter att skadan visade sig eller ersättning krävdes. I en sådan situation kan dröjsmålsräntan ha löpt i flera år innan betalningsskyldigheten konkretiseras. Ett annat vägande skäl för nedsättning av dröjsmålsräntan är till exempel skadevällarens låga ålder, varvid man redan i förväg vet att betalningen kommer att fördröjas.

Jämkning av dröjsmålsränta kan när det gäller skadeståndsskulder också komma i fråga på den grunden att gäldenären har haft grundad anledning att vägra betalning för att skadeståndskravet varit oklart.

En annan viktig grupp av skulder som jämkningsbestämmelserna kommer att kunna tillämpas på är skulder som grundar sig på borgensförbindelser. Dröjsmålspåföljderna kan enligt förslaget jämkas då borgenären kräver en enskild borgensman på en betalning som försenats. Det skall också vara möjligt att jämka dröjsmålspåföljder på en sådan regressfordran som den borgensman som betalat en skuld kräver av en annan borgensman eller av gäldenären. När det gäller enskilda borgensmän och pantsättare föreslås dessutom att en bestämmelse om jämkning av dröjsmålsränta tas in i 7 § 3 mom. lagen om borgen och tredjemanspant (361/1999).

Också dröjsmålspåföljder som hänför sig till andra skuldförbindelser mellan privatpersoner kan enligt förslaget jämkas. Den föreslagna bestämmelsen gäller bland annat dröjsmålspåföljder på underhållsbidrag som betalas till barn.

I enlighet med vad som sägs i avsnitt 4.3 i den allmänna motiveringen, skall jämkningsbestämmelserna fortfarande inte gälla juridiska personers skulder och fysiska personers skulder som hänför sig till näringsverksamhet. I den föreslagna övergångsbestämmelsens 5 mom. har man dock beaktat behovet av jämkning när det gäller dröjsmålsräntor på

skulder som uppstått under recessionen i början av 1990-talet. Dröjsmålspåföljder som ansluter sig till en fysisk persons skulder kan enligt nämnda bestämmelse jämkas oberoende av gäldens grund, om gälden uppstått före lagens ikraftträdande. Också dröjsmålsräntor på skulder som hänför sig till näringsverksamhet kan således jämkas.

Dröjsmålsränta på skulder som räntelagen inte annars tillämpas på kan inte heller jämkas. Även om dröjsmålsränta som uppstår på till exempel skatteskulder och offentligt rättsliga avgifter kan inte jämkas med stöd av räntelagen kan jämkning ske med stöd av en specialbestämmelse. Med stöd av bestämmelserna om skattelättnad i 88 § lagen om beskattningsförfarande kan befrielse beviljas om den skattskyldiges skattebetalningsförmåga, med beaktande av den inkomst och förmögenhet som står till förfogande, väsentligen har nedgått på grund av försörjningsplikt, arbetslöshet, sjukdom eller av något annat särskilt skäl eller det skulle vara uppenbart oskäligt att driva in skatten av någon annan särskild orsak. Här måste man dock observera att den korta preskriptionstid som gäller skatter och andra offentligt rättsliga avgifter minskar betydelsen av jämkning av dröjsmålsräntan. Enligt 11 § lagen om indrivning av skatter och avgifter i utsökningsväg förfaller en sådan fordran, om inte den indrivits inom fem år från ingången av året efter det den fastställdes eller debiterades.

Det föreslås att de i paragrafen nämnda nuvarande jämkningsgrunderna kvarstår som sådana. I lagtekniskt avseende ändras paragrafen så att bestämmelsen om sociala betalningshinder tas in som 1 punkt i 1 mom. och bestämmelsen om gäldens oklarhet blir momentets 3 punkt. Det föreslås att den nya jämkningsgrunden som avser gäldenärens ekonomiska ställning tas in som 2 punkt i momentet. Nämnda bestämmelse är av samma slag som de sociala betalningshindren i 1 punkten, men förutsättningarna för att tillämpa den är något vidsträcktare. Jämkningsförutsättningar är att det finns andra vägande skäl för jämkning med beaktande av dröjsmålspåföljdernas belopp i förhållande till gäldenärens ekonomiska ställning. I motsats till de sociala betalningshindren förutsätts när det gäller denna jämkningsgrund inte att gäl-

denären visar att betalningssvårigheterna beror på att gäldenären av någon särskild orsak, till exempel sjukdom eller arbetslöshet, huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter. I de flesta fall beror gäldenärens betalningssvårigheter på samverkan av många olika faktorer. Enligt den nya grunden är jämkning möjlig bland annat då betalningssvårigheterna beror på att gäldenären överskattat sin betalningsförmåga. Dröjsmålsräntan kan jämkas också i fall där de omständigheter och orsaker som lett till betalningssvårigheterna fanns redan innan skulden uppkom.

Syftet med den föreslagna bestämmelsen är att möjliggöra jämkning då dröjsmålet varit långvarigt och dröjsmålsräntornas belopp har hunnit bli så stora att gäldenären inte rimligen klarar av sina förpliktelser. I en sådan situation är det inte ändamålsenligt och ofta inte ens möjligt att utreda vilken händelse som ursprungligen orsakade betalningssvårigheterna.

Jämkning av dröjsmålsräntan förutsätter enligt förslaget inte att gäldenären är över-skuldsatt eller helt saknar betalningsförmåga. Också mindre betalningssvårigheter kan utgöra grunden för jämkning, på samma sätt som i den nuvarande bestämmelsen om sociala betalningshinder. Ett av syftena med nedsättning av dröjsmålsräntan är att förhindra en i annat fall hotande skuldspiral. Jämkning förutsätter alltså inte att beloppet av upplupen dröjsmålsräntan först måste bli så stort att gäldenären inte har möjlighet att betala det. Jämkning kan komma i fråga redan i ett sådant skede att gäldenären kan återfå kontrollen över skötseln av sina skulder till exempel genom att den obetalda räntan avskrivs och den ränta som skall betalas i framtiden nedsätts så att gäldenären klarar av skulden utan att vara tvungen att ge avkall på skäliga boende- och levnadsförhållanden för sig själv och dem han eller hon försörjer eller äventyra betalningen av andra oundgängliga utgifter.

Å andra sidan är det nödvändigt att se till att inte jämkningsbestämmelsen uppmuntrar gäldenären till att uppsåtligen försumma sina betalningar. Enligt förslaget kan jämkning inte användas om dröjsmålet eller gäldenärens betalningssvårigheter beror på att gälde-

nären allmänt förhåller sig uppenbart lättsinnigt till skuldsättning eller betalning av gäld. Uppenbart lättsinnig skuldsättning har i praktiken varit det vanligaste hindret för beviljandet av skuldsanering för privatpersoner. Nuvarande rättspraxis kan utnyttjas vid tolkning av vad som anses vara uppenbart lättsinnig skuldsättning. Vid sidan av orsakerna till skuldsättningen, är också det sätt på vilket gäldenären försökt sköta betalningen av sina skulder av betydelse. Jämkning är inte möjlig om gäldenären på ett otillbörligt sätt försökt undvika betalning av skulder till exempel genom att flytta sin egendom utom räckhåll för sina borgenärer.

Även om bestämmelsen om jämkning av dröjsmålsränta inte har formulerats lika ingående som i 10 § lagen om skuldsanering för privatpersoner kan samma omständigheter beaktas vid bedömningen av huruvida det finns vägande skäl för jämkning. Betydelse kan ges bland annat gäldenärens senare åtgärder vid skötseln av skulderna. Det beror på borgenärens invändningar hur ingående gäldenärens utredning måste vara.

Domstolen har vidsträckt prövningsrätt vid jämkning av dröjsmålsränta. Vid jämkningen kan hänsyn tas till alla omständigheter som påverkar skäligheten av slutresultatet både ur gäldenärens och ur borgenärens synvinkel. Till exempel beloppet av de dröjsmålsräntor som gäldenären redan betalat kan beaktas. Förutom det penningbelopp som betalats, kan också den period för vilken dröjsmålsränta burits upp tas i beaktande. Det penningbelopp som man lyckats indriva hos en utsökningsgäldenär med små inkomster kan vara litet, trots att indrivningen pågått länge.

Omständigheter som också skall beaktas vid helhetsprövningen är borgenärens eget handlande, dennes ekonomiska ställning och gäldens grund.

Det kan finnas vägande skäl för jämkning, om ansamlingen av dröjsmålsräntor beror på att borgenären utan orsak fördröjt framställandet av ett betalningskrav och genom sitt handlande ökat ansamlingen av dröjsmålsräntor. I praktiken har problem uppstått i synnerhet beträffande sådana skulder som makar eller andra personer ansvarar för tillsammans. Härvid kan dröjsmålsräntan ha löpt till och med rätt länge utan att den andra

solidariskt ansvariga gäldenären är medveten om det. God indrivningssed kan anses förutsätta att borgenären inom skälig tid framställer ett betalningskrav eller på annat sätt meddelar alla gäldenärer om betalningsdröjsmålet.

Privatpersoners skulder är till största delen konsument- eller säkerhetsskulder, där borgenären är en kreditinrättning eller någon annan näringsidkare. Då borgenären är en vanlig privatperson, skiljer sig nödvändigtvis inte borgenärens och gäldenärens förmögenhetsförhållanden nämnvärt från varandra. Härvid måste man vid bedömningen av jämningsförutsättningar liksom i jämningsresultatet beakta bland annat den skada som orsakats borgenären av dröjsmålet med betalningen.

Även om dröjsmålsränta på skadeståndsskulder enligt förslaget kan jämkas, kan man vid prövningen i sådana fall fästa uppmärksamhet vid skadegörelsens art. Enligt 2 kap. 1 § 2 mom. skadeståndslagen kan skadeståndsskyldighet till följd av en skada som vållats uppsåtligen jämkas endast om det på särskilda skäl prövas skäligt. Samma krav på särskilda skäl kan ställas också vid prövning av huruvida det finns vägande skäl att jämka räntan på skadestånd till följd av brott.

Domstolen kan nedsätta dröjsmålsräntans räntefot eller avskrika dröjsmålsräntan till och med i sin helhet. Domstolen kan också förordna att dröjsmålsränta skall erläggas från en senare tidpunkt än vad villkoren i avtalet eller bestämmelserna i räntelagen annars skulle förutsätta. Den tidigare upplupna dröjsmålsräntans belopp kan nedsättas och det är också möjligt att bestämma att det skall betalas en lägre räntefot på framtida dröjsmålsränta. Detta förutsätter dock att gäldenärens inkomster och betalningsförmåga kan bedömas kvarstå på ungefär samma nivå som förut. Den ränta som betalas före förfallodagen utgör inte någon nedre gräns vid jämkning utan dröjsmålsräntan kan nedsättas mer än så. Således kan också dröjsmålsränta som enligt 4 § 2 mom. skall vara lika stor som den högre ränta som betalades före förfallodagen nedsättas. För klarhetens skull är det skäl att konstatera att man vid jämkning inte gör upp en ny betalningstidtabell, utan att den till betalning förfallna skul-

den genast kan indrivnas, om inte något annat avtalas med borgenären.

Jämkning av dröjsmålsränta vid domstol förutsätter en invändning av gäldenären. Jämkning behöver inte krävas uttryckligen, utan enligt den tolkning som följs i rättspraxis är det tillräckligt att det av gäldenärens yrkanden framgår belägg för att använda jämkning. Om en grund för jämkning framgår av rättegångsmaterialet på något sätt, skall domstolen med de medel som processledningen erbjuder utreda om gäldenären har för avsikt att kräva jämkning av dröjsmålsräntan.

I största delen av fordringsärendena avger dock inte gäldenären överhuvudtaget något svaromål med anledning av de yrkanden som framställts i stämningsansökan. I sådana fall handläggs ärendet enbart vid ett skriftligt förfarande och då kan inte domstolen heller fästa gäldenärens uppmärksamhet vid den jämkningens möjlighet som lagen erbjuder. Enligt de allmänna processrättsliga reglerna är det inte heller möjligt för domstolen att jämka förpliktelser på eget initiativ utan att motparten har en chans att lägga fram sina egna synpunkter i frågan.

Av domens rättsverkningar följer åter att gäldenären inte senare kan framställa krav på de grunder som han hade kunnat åberopa vid rättegången. Gäldenären kan således för närvarande inte kräva jämkning av dröjsmålsränta efter att domen meddelats, om han var arbetslös eller hade något annat socialt betalningshinder redan före domen. Processuella regler kan leda till att jämkningens möjligheter slutligt förloras också då det hade funnits materiella förutsättningar för jämkning. Ett sådant slutresultat kan anses vara orättvist eftersom det är förståeligt att en privatperson som blivit arbetslös eller av andra orsaker råkat i betalningssvårigheter inte har förmågan att bevaka sina intressen på ett effektivt sätt vid den tidpunkt då kravet på betalning riktas mot honom.

Enligt förslaget tas i paragrafens 2 mom. in en uttrycklig bestämmelse enligt vilken domens rättskraft inte skall hindra gäldenären att åberopa den nya i 1 mom. 2 punkten avsedda jämkningens grunden. Med tanke på bestämmelsens syfte är det nödvändigt att hela ansamlingen av dröjsmålsränta kan bedömas i förhållande till gäldenärens betalnings-

förmåga. Ofta hänför sig dröjsmålsräntan delvis till tiden före domen och delvis till tiden efter att domen meddelades. Med stöd av den nya bestämmelsen kan gäldenären kräva jämkning också efter att den dom som meddelats vunnit laga kraft, om dröjsmålsräntans totalbelopp blivit oskäligt stort i förhållande till gäldenärens betalningsförmåga.

Undantagsbestämmelsen om domens rättskraft gäller endast den föreslagna 2 punkten som i sak har nära samband med insolvenslagstiftningen. Inte heller vid skuldsaneringen för en privatperson är det av betydelse om domar meddelats angående de skulder som hör till saneringen. Det är naturligtvis klart att en med hänsyn till gäldenärens betalningsförmåga oskäligt stor ansamling av dröjsmålsränta kan jämkas också då den ursprungliga orsaken till betalningssvårigheterna är arbetslöshet eller något annat socialt betalningshinder som avses i 1 punkten.

Om gäldenären och borgenären inte kan nå en överenskommelse i en fråga som gäller jämkning, kan gäldenären väcka talan om jämkning.

När skuldsaneringslagstiftningen utarbetades (RP 183/1992) trodde man att jämkning av dröjsmålsräntan har en jämförelsevis liten betydelse för personer med stora betalningssvårigheter. Det ansågs vara ett missförhållande att man vid tillämpning av lagstiftningen inte kan ta hänsyn till att övermäktiga skuldproblem vanligen beror på att en privatperson har flera förpliktelser som alla måste beaktas samtidigt. Även om jämkningsen av dröjsmålsränta gäller ett visst skuldförhållande, betyder det inte att en gäldenären med många skulder alltid skulle vara tvungen att framställa jämkningskrav vid flera rättegångar. Mål som gäller jämkning av dröjsmålsränta kan och bör ofta av ändamålsenlighetsskäl behandlas vid samma rättegång. På så sätt kan man undvika både att samma fakta presenteras om och om igen och de kostnader som upprepade rättegångar orsakar. Genom gemensam handläggning av ärenden säkerställs dessutom en likvärdig behandling av borgenärerna.

Talan skall i allmänhet väckas vid domstolen på svarandens hemort. När det gäller konsumentfordringar har man gjort ett undantag. Enligt 12 kap. 1d § 2 mom. konsu-

mentskyddslagen kan konsumenten i ett tvistemål mellan konsument och näringsidkare väcka talan även vid den allmänna underrätt inom vars domkrets han är bosatt. En talan som gäller jämkning kan dessutom anses vara en så kallad negativ fastställsetalan som kan väckas också vid den tingsrätt inom vars domkrets käranden är bosatt. Således kan gäldenären föra alla de ärenden som gäller jämkning till en enda domstol för prövning, även om borgenärernas hemorter är belägna runt om i landet. I 18 kap. rättegångsbalken bestäms när tvistemål kan behandlas vid samma rättegång. Mål kan sammanlösas om de är anhängiga vid samma domstol och om bevisningen åtminstone delvis är densamma. I ärenden som gäller jämkning stöder sig konsumenten på samma sakförhållande, det vill säga på sin ekonomiska ställning, och denna påverkas av alla hans skulder jämte med dem förknippade kostnader.

12 §. *Referensränta.* I den föreslagna paragrafen bestäms om den referensränta som avses i räntelagen. Denna referensränta skall enligt förslaget utgöra grunden både för den lagstadgade dröjsmålsränta som avses i 4 § 1 mom. och den avkastningsränta som avses i 3 § 2 mom.

Referensräntan bestäms enligt de grunder som anges i artikel 3.1 punkt d i direktivet om sena betalningar. Grunden för referensräntan är ECB:s styrränta dvs. den räntesats som ECB tillämpade vid sin senaste huvudsakliga refinansieringstransaktion före den första kalenderdagen av den halvårsperiod under vilket referensräntan enligt direktivet är i kraft.

ECB:s referensränta definieras närmare i artikel 2.4 i direktivet. I denna artikel har beaktats att Europeiska centralbanken kan använda olika metoder för att fastställa styrräntan. Styrräntan kan vara fast eller rörlig, varvid den i direktivet avsedda räntan är den så kallade marginalränta som är resultatet av en anbudstävlan. Europeiska centralbanken övergick till att använda en rörlig anbudsränta i juni 2000.

Grunden för referensräntan liksom justeringsperiodens längd följer direkt av bestämmelserna i direktivet. I den föreslagna paragrafen finns en regel som gäller avrund-

ning och som inte finns i direktivet. Av praktiska skäl föreslås att referensräntan avrundas med en halv procentenhets noggrannhet. Eftersom man i nationella bestämmelser inte får föreskriva än lägre lagstadgad dröjsmålsränta än vad som avses i direktivet görs avrundningen uppåt till närmaste halva procentenhet. Följden av denna avrundningsregel är att dröjsmålsräntan inte ändras lika ofta som den skulle göra om räntan bestämdes direkt enligt direktivet.

Enligt gällande bestämmelse avrundas referensräntan alltid till närmaste heltal. Även om ett heltal är lättare att komma ihåg och beräkningen av ränta med hjälp av heltal är lättare, kunde en avrundning till närmaste heltal ha en för stor höjande verkan på dröjsmålsräntorna.

Enligt en beräkning som baserar sig på situationen i slutet av år 2000 innebär förslaget att referensräntan i början av år 2001 hade varit 5 % och den enligt denna ränta beräknade lagstadgade dröjsmålsräntan åter 12 %. Gällande referensränta är 4 % och den i 4 § 3 mom. avsedda dröjsmålsräntan 11 %. Skillnaden på en procentenhet mellan den nuvarande och den föreslagna dröjsmålsräntan beror på att den allmänna höjningen av marknadsräntorna under år 2000 inte med full effekt påverkat den nuvarande referensräntan som baserar sig på räntenivån under hela föregående år. Till följd av de beslut att sänka styrräntan som fattades hösten 2001 skulle det räknasätt som avses i förslaget för sin del leda till en lägre dröjsmålsränta i början av år 2002 än det nuvarande räknasättet.

Avrundningsregeln leder till att den lagstadgade dröjsmålsräntan blir en aning högre än vad som avses i direktivet om sena betalningar. Därför kan dröjsmålsräntorna vid handelstransaktioner som sker inom Finland avvika en aning från vad borgenären kan kräva vid gränsöverskridande handel. Eftersom direktivet om sena betalningar är ett minimidirektiv, kommer det i fortsättningen också att finnas små skillnader mellan de olika EU-ländernas nationella lagstiftning om dröjsmålsräntor. I den internationella näringsverksamheten kan borgenären med säkerhet endast få en dröjsmålsränta som strikt överensstämmer med vad som föreskrivs i direktivet, om inte parterna särskilt kommit

överens om dröjsmålsräntans belopp eller den tidpunkt från vilken dröjsmålsränta skall betalas.

12a §. *Meddelande om fastställande av referensräntan.* I paragrafen bestäms om publicering av referensräntan. För närvarande är det finansministeriet som ansvarar för att publicera meddelandet, och som också fastställer grunden för den tillämpliga referensräntan. Referensräntans storlek skall enligt den nuvarande bestämmelsen meddelas senast 14 dagar innan den träder i kraft.

Enligt förslaget övergår denna anmälnings-skyldighet på Finlands Bank. Detta är naturligt eftersom Finlands Bank är en del av det europeiska centralbankssystemet och det är ECB:s styrränta som enligt 12 § utgör grunden för referensräntan. Finlands Bank fastställer alltså inte referensräntan, utan konstaterar endast vad den i direktivet avsedda styrräntan är och ser till att det slutresultat man kommer till efter avrundningen publiceras. Både den referensränta som avses i 12 § och den lagstadgade dröjsmålsräntan som avses i 4 § 1 mom. skall anges i meddelandet.

Eftersom den lagstadgade dröjsmålsräntan enligt direktivet om sena betalningar alltid fastställs för ett halvt år framåt enligt styrräntan vid utgången av föregående period, kan meddelandet publiceras först efter den sista anbudsdagen i varje halvårsperiod. Även om meddelandet inte på nuvarande sätt kan publiceras i förhand, skall det publiceras i författningssamlingen så snart som möjligt. Information som enbart publiceras i författningssamlingen når inte heller med säkerhet allmänheten och därför skall information om ändringar av referensräntan, såsom för närvarande, också publiceras via massmedierna och Internet.

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser

I paragrafens 1 mom. finns en bestämmelse om när lagen träder i kraft. Tillräckligt med tid måste reserveras för ikraftträdandet framför allt för att göra det möjligt att ta i bruk nya ADB-program som används vid kreditgivning och indrivning. Den nya lagen förutsätter också en översyn av standardvillkoren i kreditavtal.

Tidpunkten för ikraftträdandet av lagen har

fastställts med beaktande av tidpunkten för övergången till euron. Förberedelserna för den slutliga övergången till användning av euro binder de datatekniska personalresurserna i finansieringsbranschen ännu vid övergången till år 2002. Därför föreslås att lagen träder i kraft den 1 maj 2002. Genomförandet av direktivet om sena betalningar måste ske senast den 8 augusti 2002.

I paragrafens 2—7 mom. finns övergångsbestämmelser med stöd av vilka bestämmelserna i räntelagen skall kunna börja tillämpas på ett effektivt sätt också på redan befintliga skulder.

Den allmänna principen är att den lagstiftning som gäller när ett avtal ingås skall tillämpas på avtalet. Om man följer denna princip, kan det ta länge innan målen med lagstiftningen uppnås och missförhållandena undanröjs. Det tar ännu längre om man genom ändringarna avser påverka kreditavtal och andra fortgående avtal. Detta har blivit uppenbart i samband med tidigare ändringar av räntelagen. Enligt den utsökningsstatistik som beskrivs i avsnitt 5.1, bestäms dröjsmålsräntan enligt redan upphävd lagstiftning i cirka 75 % av det totala fordringsbeloppet, trots att det är mer än fem år sedan lagstiftningen ändrades. Någon snabb förbättring kan inte förväntas i detta avseende, eftersom indrivningen av de skulder som uppkom under recessionen kommer att pågå länge.

Det råder enighet om att praxis när det gäller dröjsmålsräntor måste göras mer enhetlig. I dag är det mycket svårt att bestämma dröjsmålsräntan eftersom det finns lagstiftning av tre olika slag att tillämpa beroende på när kreditavtalet har ingåtts. Att reda ut vilken den lagliga dröjsmålsräntan är förutsätter, förutom kännedom om tidpunkten för ingående av kreditavtalet eller skuldens uppkomst, också uppgifter om skuldens grund, de villkor som gäller räntan före förfallodagen och vetskap om huruvida borgenären är en bank. Bara en expert kan utreda vilken den tillämpliga lagen är och vilken dröjsmålsräntan är med stöd av den tillämpliga lagen. Trots att lagstiftningen är tvingande är gäldenärens rättsskydd svagt, eftersom en privatperson inte egentligen har några andra möjligheter än att lita på borgenärens meddelande om dröjsmålsräntan.

Nivån på den dröjsmålsränta som uppbärs av de privatpersoner som skuldsatte sig under recessionen är klart högre än vad den är i dag. Detta gör skuldproblemen ännu allvarligare för många privatpersoner. Ofta går betalningarna i sin helhet till dröjsmålsränta.

Det är inte möjligt att avhjälpa situationen för gäldenärerna och behandla dem lika, om inte lagstiftningen får retroaktiva verkningar. På grund av det enormt stora antalet gamla skulder kan inte situationen avhjälpas genom jämkning av dröjsmålsräntorna för enstaka skulder. Det är dock på många sätt svårt att retroaktivt ingripa i skulder på vilka den lagstiftning som tillämpas inte ens är nu gällande lagstiftning utan lagstiftning som gällde före den. Man är tvungen att i övergångsbestämmelserna göra sådana förenklingar och generaliseringar som i allmänhet inte behövs i retroaktiva bestämmelser.

Enligt paragrafens 2 mom. skall de nya bestämmelserna om dröjsmålsränta tillämpas på alla gäldförhållanden så snart lagen trätt i kraft. Före ikraftträdandet upplupen dröjsmålsränta påverkas inte av lagändringen, men dröjsmålsränta som löper efter ikraftträdandet skall beräknas enligt de nya reglerna. Den föreslagna bestämmelsen innebär att bara en lagstiftning kan tillämpas på dröjsmålsränta som löper efter att lagändringen trätt i kraft. Hos myndigheterna iaktas dock specialbestämmelserna i 3 och 4 mom.

Den retroaktiva bestämmelsen har olika verkan beroende på om den bestämmelse om dröjsmålsränta som gäller skulden i fråga är dispositiv eller om den är tvingande med stöd av 2 § 2 mom. räntelagen, och om dröjsmålsräntan grundar sig på ett avtal eller direkt på lag.

När det gäller konsument- och bostadsskulder är räntelagens bestämmelser tvingande. Den föreslagna övergångsbestämmelsen leder till att den allmänna lagstadgade dröjsmålsräntan på dessa skulder är den maximiränta som kan uppbäras även om det avtal som skulden grundar sig på har ingåtts före lagens ikraftträdande. I konsument- och bostadsskulder skall den lagstadgade dröjsmålsräntan tillämpas som ny högsta dröjsmålsränta. Om den avtalade dröjsmålsräntan överskrider den lagstadgade dröjsmålsräntan, är avtalet till denna del ogiltigt. I konsument-

krediter kan man således i fortsättningen uppbära en dröjsmålsränta som är högre än den lagstadgade dröjsmålsräntan endast om en högre ränta enligt avtalet uppburits före förfallodagen.

Övergångsbestämmelsens verkningar är olika beroende på när det avtal som skulden grundar sig på har ingåtts. Ändringens verkningar är betydande särskilt när det gäller avtal som ingåtts mellan 1.1.1983 och 1.5.1995. Enligt de ursprungliga bestämmelserna i räntelagen var den högsta räntan på skulder som gällde anskaffning av konsumtionsnyttigheter eller bostad den dåvarande lagstadgade dröjsmålsräntan om 16 %. Maximiräntan gällde dock inte alla de skulder som privatpersoner kan ha och som i dag anses vara konsumtionsskulder, utan särskilt bankkrediterna stod utanför den tvingande regleringen. Till följd av övergångsbestämmelsen sjunker dröjsmålsräntan, förutsatt att marknadsräntorna motsvarar de nuvarande, i de flesta fall med 5—7 procentenheter. Eftersom den lagstadgade dröjsmålsräntan är bunden till den allmänna utvecklingen av marknadsräntan, kan verkningarna senare vara mindre eller större än så.

Dröjsmålsräntan på konsumentkrediter som beviljats efter den 1 maj 1995 är i princip fyra procentenheter högre än den avtalade räntan som löper före förfallodagen. Dröjsmålsräntan får dock inte överskrida den lagstadgade dröjsmålsräntan med mer än tre procentenheter. Till följd av övergångsbestämmelsen blir maximiräntan den lagstadgade dröjsmålsräntan och således kan dröjsmålsräntan sjunka med högst tre procentenheter.

I skulder som upptagits före räntelagens ikraftträdande år 1983 har man fritt kunnat komma överens om dröjsmålsräntans belopp också när det varit fråga om konsument- och bostadskrediter. Också i fråga om dessa skall för första gången en tvingande maximiränta gälla. Eftersom den lagstadgade dröjsmålsräntan vid stiftandet av räntelagen fastställdes till 16 %, det vill säga en mycket hög nivå, är tidigare avtalade dröjsmålsräntor sällan högre än så.

Dröjsmålsräntan på konsument- och bostadskrediter höjs inte till följd av övergångsbestämmelsen. Förslaget leder till att

den avtalade och den lagstadgade dröjsmålsrättans belopp måste jämföras sinsemellan. Räntelagens bestämmelser är ju, liksom bestämmelser som gäller konsumentskydd i allmänhet, tvingande enbart till fördel för konsumenten. Således måste avtalad dröjsmålsränta uppbäras också i fortsättningen om den är fördelaktigare för en gäldenär som är konsument. Trots att en sådan jämförelse mellan dröjsmålsräntor kan anses besvärlig, är det dock inte ett okänt förfarande. Gällande 4 § 1 mom. räntelagen hänvisar nämligen till en likadan jämförelse. Övergångsbestämmelsen leder bara till att den marginal som läggs till referensräntan ändras från att ha varit tio procentenheter till allmänna sju procentenheter.

Eftersom räntelagen också i fortsättningen är dispositiv i gäldförhållanden mellan näringsidkare och i andra gäldförhållanden mellan privatpersoner än sådana som gäller anskaffning av bostad, har lagändringens retroaktivitet inga verkningar på de dröjsmålsräntor som uppbäras för nämnda skulder. I fråga om dem gäller också i fortsättningen tidigare avtalade villkor.

Då dröjsmålsräntan på en konsumentkredit inte grundar sig på ett avtal, blir den gällande lagstadgade dröjsmålsräntan direkt tillämplig. Bland annat dröjsmålsräntan på skadeståndsgäld skall beräknas enligt den nya bestämmelsen. Verkningarna av ändringen varierar också här beroende på vilka bestämmelser om dröjsmålsränta som annars skulle tillämpas vid beräkning av dröjsmålsräntan på gälden i fråga. Den lagstadgade dröjsmålsräntan varierar beroende om gälden förfallit till betalning före år 1983, mellan 1.1.1983 och 1.5.1995 eller efter 1.5.1995. I praktiken gäller övergångsbestämmelsen framför allt skadeståndsfordringar och fordringar som grundar sig på räkning vilka förfallit till betalning under perioden 1.1.1983 - 1.5.1995 och på vilka det löper en fast dröjsmålsränta om 16 %. På grund av övergångsbestämmelsen sjunker dröjsmålsräntan kraftigt när lagen träder i kraft, med 5 procentenheter enligt nuvarande räntenivå. Övergångsbestämmelsens verkningar är mindre när det gäller skulder som förfallit till betalning efter den 1 maj 1995 och i vilka den referensränta som dröjsmålsräntan be-

räknas utgående från endast byts ut till en annan marknadsränta.

Den föreslagna övergångsbestämmelsen gäller i princip också skulder som förfallit till betalning före räntelagens ikraftträdande år 1983. För deras del kan dröjsmålsräntan stiga, eftersom den tidigare lagstadgade dröjsmålsräntan var bara 5 eller 6 %. Det är dock ytterst osannolikt att så gamla fordringar kan indrivs på frivillig väg och utan ansökan om utsökningsgrund. Om åter en utsökningsgrund meddelats före lagens ikraftträdande, är den tillämpliga bestämmelsen 4 mom. och enligt den bestämmelsen kan dröjsmålsräntan inte höjas.

Efter att lagen har trätt i kraft tillämpas också andra nya bestämmelser än de som gäller dröjsmålsrättans belopp, oberoende av när skulden uppkommit eller förfallit till betalning. Detta gäller bland annat bestämmelser om den tidpunkt vid vilken dröjsmålsräntan börjar löpa och vilka uppgifter om dröjsmålsräntan som gäldenären måste informeras om. Om en faktura sänds till en konsument efter att lagen har trätt i kraft, inträder skyldigheten att betala dröjsmålsränta endast om gäldenären meddelats tillräckliga uppgifter om dröjsmålsrättans belopp och den tidpunkt vid vilken räntan börjar löpa. Kraven på innehållet i fakturor som avsänts före ikraftträdandet av lagen skall däremot bedömas i enlighet med tidigare bestämmelser. En uttrycklig övergångsbestämmelse har inte ansetts vara nödvändig, eftersom en rättshandlings laglighet i allmänhet bedöms enligt de bestämmelser som gäller när rättshandlingen företas.

I ikraftträdelse- och övergångsbestämmelsens 3 mom. finns en särskild bestämmelse med tanke på de ärenden som är anhängiga vid domstol när lagen träder i kraft. Bestämmelsen gäller endast de fordringsärenden där gäldenären är en fysisk person.

Ärenden som gäller privaträttsliga fordringar är i behandlingen vid domstol så kallade dispositiva ärenden, där domstolen i allmänhet fattar sitt beslut utifrån parternas krav och invändningar. Å andra sidan är bestämmelserna om dröjsmålsränta på konsument- och bostadsskulder tvingande rätt som parterna inte kan avvika från genom avtal. Till domstolens uppgifter hör att vid behov

upplysa gäldenären om innehållet i gällande lagstiftning och höra sig för om denne avser återopa maximiräntan. Också i de fall där gäldenären inte alls besvarar de krav som borgenären framställt skall domstolen enligt 5 kap. 13 och 14 § rättegångsbalken se till att klart oggrundade krav inte godkänns. De föreslagna bestämmelserna genom vilka räntelagen förenklas ökar i fortsättningen domstolens möjligheter att övervaka lagligheten av kraven på dröjsmålsränta.

Även om ett räntekrav som strider emot en tvingande bestämmelse redan enligt allmänna principer skall förkastas såsom oggrundat, har man för klarhetens skull ansett det behövligt att ta in en uttrycklig bestämmelse om saken med tanke på övergångsperioden. Den särskilda övergångsbestämmelsen gäller enbart förfarandet i ärenden som är anhängiga vid lagens ikraftträdande. Bara tingsrätterna har kontinuerligt cirka 50 000 anhängiga fordringsärenden, utöver vilka det ansluter sig betalningskrav till en stor del av brottmålen. Det är inte ändamålsenligt om lagändringen leder till att frågan om dröjsmålsränta tas upp till ny behandling. Å andra sidan är det inte heller acceptabelt att domstolarna efter lagändringen meddelar en stor mängd domar där man klart avviker från tvingande bestämmelser till nackdel för gäldenären.

I de ärenden som är anhängiga vid domstol är utgångspunkten den att den högsta dröjsmålsränta som en fysisk person kan dömas att betala är den lagstadgade dröjsmålsränta som avses 4 § 1 mom. Domstolen fastställer på tjänstens vägnar dröjsmålsräntan i enlighet med den bestämmelsen, om inte borgenären visar att det finns grunder för en högre ränta. Gäldenären behöver inte göra en på lagändringen grundad invändning om dröjsmålsräntans belopp.

Borgenären kan i en stämningsansökan som gjorts före lagen ikraftträdande föra fram att räntekravet grundar sig på räntan före förfallodagen eller att skulden i fråga inte är en skuld som avses i 2 § 2 mom. En utredning om detta kan också läggas fram under domstolsbehandlingen. Domstolen reserverar dock inte särskilt käranden en möjlighet att framställa ett sådant krav, utan käranden skall lämna in sin utredning på eget initiativ. Om borgenären lägger fram ny utred-

ning, bör svaranden ges tillfälle att framställa sina synpunkter med anledning av den.

Även om ett krav som gäller dröjsmålsränta avslås delvis, kan ett ärende i allmänhet i sin helhet behandlas i en skriftlig process. En smidig behandling av fordringsärenden vid tingsrätterna förutsätter dessutom att tingsrätternas kanslipersonal behåller sin behörighet att avgöra ärenden som i övrigt är ostridiga. Med stöd av 19 § tingsrättslagen kan lagmannen förordna en person som hör till kanslipersonalen att meddela tredskodom. Detta betyder att det i allmänhet endast är lagfarna medlemmar och notarier som kan meddela domar som avviker från kärandens krav. I förslaget frångår man dock denna regel så att kanslipersonalen i fall som avses i övergångsbestämmelsen kan meddela domar där borgenärens krav på dröjsmålsränta avslås till vissa delar.

Ovan beskrivna bestämmelser bör beaktas också när ändring har sökts i ett ärende. Om besväret inte alls gäller en fordran, utan till exempel straffet, förblir en dom som meddelats före lagens ikraftträdande giltig till den del den gäller skulden, varvid bestämmelsen i 4 mom. är tillämplig på den. I övrigt måste besvärdomstolen på tjänstens vägnar beakta de verkningar som ändringen av räntelagen har på dröjsmålsräntan även om frågan om dröjsmålsränta inte har behandlats i den tidigare rättegången. Käranden kan också i besvärsskedet lägga fram utredning om orsakerna till varför en fysisk person alltså skall betala en dröjsmålsränta som är högre än den lagstadgade dröjsmålsräntan.

Paragrafens 4 mom. gäller de skulder angående vilka en fullgörelsedom meddelats före lagens ikraftträdande. Vid utsökning indrivs en skuld i allmänhet sådan den har fastställts vid domstol. Av domen framgår inte alltid sådana uppgifter om gäldens grund som anger huruvida det är fråga om en i 2 § 2 mom. räntelagen avsedd konsument- eller bostadsskuld och om den fastställda dröjsmålsräntan baserar sig på ett avtalsvillkor som gäller dröjsmålsränta eller ränta, eller på bestämmelserna i lagen. På grund av det stora antalet utsökningsärenden och utsökningens karaktär av massåtgärd är det i regel inte möjligt att i samband med utsökningen ställa parterna några frågor om detta. Om man vore

tvungen att på tjänstens vägnar utreda dröjsmålsrättan för varje utsökningsgrund separat, skulle utsökningen av alla cirka 300 000 ärenden äventyras. Lagens syften förutsätter dock att de fördelar som lagändringen medför kommer till omedelbar nytta för de privatpersoner vilkas skulder indrivs genom utsökning.

Därför föreslås att olika förfaranden följs, när det gäller domar och andra utsökningsgrunder som meddelats före lagens ikraftträdande, beroende på om gäldenären är en fysisk eller en juridisk person. En högre dröjsmålsränta än den lagstadgade får inte uppbäras av fysiska personer. Vad som anges i domen i fråga om dröjsmålsränta är utan verkan till den del som det medför en större ränta än den lagstadgade dröjsmålsrättan. Utmätningssmannen skall på tjänstens vägnar beakta maximirättan som fastställs enligt 4 § 1 mom. Detta skall göras med hjälp av det informationssystem som används av utsökningsmyndigheterna.

Förslaget leder för konsument- och bostadsskulder liksom för skadestånds- och fakturafordringarnas del till samma resultat som huvudregeln i 2 mom. skulle leda. Nämda skulder utgör merparten av de fordringar som indrivs av privatpersoner. Enligt förslaget tillämpas maximirättan vid utsökning i princip också när det gäller fysiska personers skulder angående vilka det fortfarande är tillåtet att avtala en högre ränta än den lagstadgade dröjsmålsrättan eller där dröjsmålsrättan i enlighet med 4 § 2 mom. betalas enligt samma grund som före förfalldagen. Eftersom detta inte stämmer överens med det materiella innehållet i lagen föreslås att borgenären i dessa situationer fortfarande skall kunna väcka talan för att kräva en högre dröjsmålsränta.

Borgenären kan enligt förslaget framställa sitt krav direkt till utmätningssmannen. Högre dröjsmålsränta måste uttryckligen krävas och borgenären måste också lägga fram utredning om grunderna för kravet. I ostridiga fall kan utmätningssmannen meddela ett beslut i ärendet och anteckna detta i utsökningsgrunden. På så sätt kan den korrekta dröjsmålsrättan beaktas också i samband med eventuella nya utsökningsärenden.

I samband med behandlingen av ett utsök-

ningsärende kan omfattande bevisning inte läggas fram. Om ett ärende därför inte kan avgöras vid utsökning, kan utmätningssmannen ge en anvisning gällande verkställighetstvisten. Parterna kan också söka ändring i utmätningssmannens beslut genom att göra ett besvär över utsökningen till tingsrätten.

Rätten att få ett särskilt beslut om dröjsmålsrättan av utsökningsmyndigheten är befogad med tanke på borgenärens rättsskydd och som förfarande betydligt enklare än alternativet domstolsbehandling. Å andra sidan är det fråga om ett undantagsförfarande som kan anses godtagbart endast under en jämförelsevis kort övergångsperiod. Enligt förslaget kan borgenären framställa ett räntekrav bara under det år som följer ikraftträdandet. Om kravet inte framställts till utmätningssmannen inom denna period, kan det inte handläggas. Utmätningssmannens beslut skall dock följas också efter att perioden löpt ut. Dröjsmålsrättan löper då utan avbrott så att den dröjsmålsränta som avses i utsökningsgrunden uppbärs också för tiden mellan lagens ikraftträdande och utmätningssmannens beslut.

När det gäller juridiska personer skall även fortsättningsvis den dröjsmålsränta som fastställts vid domstol gälla. Övergångsbestämmelserna har således inte en retroaktiv sänkande verkan på den dröjsmålsränta som uppbärs av företag, om domen meddelats före lagens ikraftträdande.

I paragrafens 5 mom. finns en övergångsbestämmelse som gäller i 11 § avsedd jämkning av dröjsmålsränta. Jämkningsbestämmelserna gäller dröjsmålsräntor som fysiska personer betalar också när skulden uppkommit före lagens ikraftträdande. En i förhållande till gäldenärens ekonomiska ställning oskäligt stor dröjsmålsränta kan jämkas oberoende av vilken tid dröjsmålsrättan hänför sig till. Jämkning blir enligt förslaget möjlig också när det gäller dröjsmålsräntor för sådana skulder där jämkning enligt den tidigare lagen inte har kommit på fråga.

Vid jämkning kan inte gäldenärens betalningar av dröjsmålsränta före lagens ikraftträdande förordnas att återgå, men en hög dröjsmålsränta som uppburits av gäldenären kan beaktas när resultatet av jämkningen prövas. På så sätt kan man också rätta det

missförhållandet att dröjsmålsräntorna under de gångna åren varit rätt höga i förhållande till den allmänna räntenivån.

Räntelagens 11 § gäller enligt förslaget endast fysiska personers skulder som inte ansluter sig till gäldenärens näringsverksamhet. I övergångsbestämmelserna finns ett undantag i fråga om detta. Jämkning kan gälla alla de dröjsmålsräntor som uppstår av fysiska personer, om gälden uppkommit före lagens ikraftträdande. Den omständigheten att skulden hänförs till tidigare näringsverksamhet utgör således inte ett hinder för jämkning. Syftet med denna specialbestämmelse är att avhjälpa situationen för de småföretagare vilkas företagsverksamhet upphörde till följd av recessionen och som direkt med stöd av lag eller på grund av sina borgensförbindelser förblev ansvariga för sitt företags skulder. Bestämmelserna i direktivet om sena betalningar förbjuder inte nationella åtgärder i fråga om skulder som uppkommit före direktivets ikraftträdande.

Enligt paragrafens 6 mom. skall som referensränta som avses i 12 § räntelagen användas den gällande referensränta som ministeriet fastställt tills den nya referensräntan tas i bruk vid ingången av följande halvårsperiod. Referensräntan justeras enligt 12 § i den föreslagna lagen och enligt direktivet om sena betalningar alltid vid övergången till ett nytt kalenderår och mitt i kalenderåret.

Annorstädes i lagstiftningen finns ett stort antal hänvisningar till dröjsmålsräntan enligt räntelagen och till referensräntan. I paragrafens 7 mom. anges hur dessa hänvisningar skall tillämpas efter ändringen i räntelagen trätt i kraft.

I många specialbestämmelser hänvisas i fråga om dröjsmålsräntans belopp till räntelagens 4 § eller specifikt till 4 § 3 mom.. Enligt övergångsbestämmelsen skall vid en hänvisning till 4 § 3 mom. i stället tillämpas 4 § 1 mom. Lagrummet i fråga innehåller i framtiden den enda dröjsmålsränta som avses i räntelagen och således orsakar den lagstiftningsteknik som valts inte några tillämpningsproblem.

En bestämmelse om dröjsmålsränta i annan lagstiftningen kan också ha formulerats så att den på något annat sätt stöder sig på den i räntelagen avsedda referensräntan som fast-

ställts av en myndighet. Enligt övergångsbestämmelsen skall som referensränta för dröjsmålsräntan i framtiden användas den i 12 § avsedda referensränta som grundar sig på ECB:s styrränta.

Referensräntan ändras direkt med stöd av övergångsbestämmelsen också i avtal och domar där dröjsmålsräntan eller någon annan ränta är bunden till antingen den i 3 § 2 mom. avsedda referensränta som ministeriet fastställt eller, med stöd av tidigare lagrum, den referensränta som Finlands Bank fastställt. Om det dock undantagsvis i ett avtal eller någon annan handling med juridiska verkningar har intagits ett förbehåll med tanke på ändringar i referensräntan, skall ett sådant villkor iaktas.

1.2. Lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare

1 §. *Reglering av avtalsvillkor.* Paragrafen innehåller ett allmänt förbud mot användning i avtal mellan näringsidkare av villkor som för de näringsidkare som är den ena parten i ett avtal är oskäligen. En näringsidkare kan förbjudas att använda ett oskäligt villkor och förbudet kan förenas med vite. Angående förbudet beslutar marknadsdomstolen. Enligt 6d § lagen om marknadsdomstolen kan ärendet anhängiggöras av en näringsidkare som är part i ett avtal eller av en registrerad förening som har till uppgift att bevaka näringsidkarnas intressen.

Nämnda lag har knappt alls tillämpats i praktiken. Den måste dock ändras för att artiklarna 3.3—3.5 i direktivet om sena betalningar skall kunna genomföras. I de bestämmelserna förutsätts bland annat att organisationer som företräder små och medelstora företag officiellt skall kunna föra skäligheten av standardvillkor som gäller betalningstabeller och dröjsmålsuppföljder till prövning vid domstol eller någon annan myndighet. Till direktivets tillämpningsområde hör också betalningar som staten, kommunerna och andra offentligrättsliga sammanslutningar gör vid handelstransaktioner. Således skall krav som gäller skäligheten av avtalsvillkor också kunna riktas mot offentliga samfund och inte enbart mot privata näringsidkare och

företag.

Enligt förslaget tas i paragrafen in ett nytt 4 mom. enligt vilket lagen i fråga också tillämpas på offentliga samfund när de är parter i kommersiella upphandlingsavtal. Utvidgningen av tillämpningsområdet är allmän för att det också skall vara möjligt att pröva skäligheten av andra än i direktivet avsedda avtalsvillkor.

Ikraftträdande. Det föreslås att lagen träder i kraft vid samma tidpunkt som lagen om ändring av räntelagen.

1.3. Lagen om borgen och tredjemanspant

7 §. *Jämkning av borgen.* I paragrafens 1 mom. finns en specialbestämmelse om jämkning av en enskild borgensmans ansvar. I paragrafens 2 mom. finns en hänvisning till allmänna bestämmelser om jämkning av rättshandlingar.

Enligt förslaget tas i paragrafen in ett nytt 3 mom. med en bestämmelse om borgensmannens ansvar för dröjsmålsränta. Bestämmelsen gäller enbart enskilda borgensmäns ansvar gentemot kreditgivaren och den är tvingande. Begreppen enskild borgensman och kreditgivare definieras i 2 §. Föreslagna 11 § räntelagen gäller dröjsmålsräntor på alla skulder som en privatperson kan ha. Bestämmelsen i fråga gäller således också utan ett uttryckligt omnämnande en borgensmans ansvar för dröjsmålsräntor som följer av hans egen betalningsförsummelse. I allmänhet avtalas i borgensförbindelser dock att borgensmannen även ansvarar för de räntor och andra kostnader som hänför sig till gäldenärens skuld. Härvid är de dröjsmålsräntor som grundar sig på gäldenärens betalningsförsummelse en del av huvudskulden oberoende av när skulden förfallit till betalning för borgensmannen del. Utan en specialbestämmelse vore det oklart om en enskild borgensman kan kräva jämkning av dessa till huvudskulden hörande förpliktelser på den grunden att borgensmannen själv har en i räntelagen avsedd jämkningsgrund.

Syftet med bestämmelsen om jämkning av dröjsmålsränta är att det skall vara möjligt att nedsätta dröjsmålsräntorna till ett skäligt

belopp då en privatperson till följd av betalningssvårigheter inte kan klara av dem. Med tanke på detta syfte är det betydelseöst hur gäldansvaret är uppbyggt i rättstekniskt avseende. Enligt den föreslagna bestämmelsen kan en enskild borgensmans skyldighet att betala dröjsmålsränta eller någon annan tidsbunden gottgörelse som grundar sig på dröjsmål jämkas under de förutsättningar som avses i 11 § räntelagen också då dröjsmålsräntorna på ovan beskrivet sätt ingår i huvudskulden. Den del som består av dröjsmålsränta kan således nedsättas, om det finns vägande skäl med beaktande av dröjsmålsräntornas belopp i förhållande till gäldenärens ekonomiska ställning eller om borgensförpliktelsen är så oklar att gäldenären bör anses ha haft grundad anledning att vägra betalning av sin gäld.

41 §. *Tillämpning av bestämmelserna om borgen på tredjemanspant.* På tredjemanspant tillämpas i många avseenden samma regler som på borgen. Det föreslås att den förteckning över tillämpliga lagrum som finns i paragrafen kompletteras med en hänvisning till 7 § 2 och 3 mom. Av dessa bestämmelser är 7 § 2 mom. endast en hänvisning till bestämmelser om jämkning av avtal som finns någon annanstans i lagstiftningen. 7 § 3 mom. som gäller jämkning av dröjsmålsränta kan tillämpas till fördel för enskilda pantsättare.

Ikraftträdande. Det föreslås att lagen träder i kraft vid samma tidpunkt som lagen om ändring av räntelagen.

Enligt övergångsbestämmelsen kan jämkningsbestämmelserna tillämpas också på sådana dröjsmålsräntor som hänför sig till en huvudförpliktelse som tillkommit före lagens ikraftträdande. Den föreslagna övergångsbestämmelsen svarar mot den övergångsbestämmelse som gäller 11 § räntelagen och som finns i 5 mom. i den föreslagna räntelagens övergångsbestämmelser.

1.4. Lagen om konsumentklagonämnden

1 §. I paragrafen anges konsumentklagonämndens uppgifter. Konsumentklagonämndens huvudsakliga uppgift är att ge rekommendationer i tvister mellan konsumenter och näringsidkare. Konsumentklagonäm-

dens behörighet har dock under de senaste år utvidgats till att omfatta också vissa andra juridiska frågor som privatpersoner kan ställas inför. Nya ärenden är bland annat tvistemål som gäller bostadsköp mellan privatpersoner samt enskild borgen.

Tvistemål angående konsumentkrediter och andra konsumentfordringar hör redan nu till konsumentklagonämndens behörighet. En konsument kan således föra ett ärende som gäller jämkning av dröjsmålsränta till nämnden för behandling. Också krav på jämkning av dröjsmålsräntan på köpeskillingen för en bostad kan behandlas i konsumentklagonämnden. Av de situationer som hör till tillämpningsområdet för nuvarande 11 § räntelagen är det bara dröjsmålsräntor som gäller hyresförhållanden som inte hör till konsumentklagonämndens behörighet.

Då jämningsmöjligheten enligt förslaget kommer att gälla dröjsmålsräntor på alla de skulder en privatperson kan ha, föreslås att en ändring med motsvarande innehåll görs i konsumentklagonämndens behörighet. Enligt förslaget läggs till paragrafen ett nytt 5 mom. enligt vilket konsumentklagonämnden har till uppgift att ge rekommendationer i tvistemål som gäller jämkning av dröjsmålsränta enligt den föreslagna 11 § räntelagen. Villkoret är att det till jämningskravet hör åtminstone en konsumentfordran, det vill säga en konsumentkredit eller någon annan fordran som en näringsidkare har på en konsument. I praktiken har detta tilläggsvillkor inte någon större betydelse eftersom privatpersoner med betalningsproblem nästan undantagslöst har skulder också till näringsidkare. På detta sätt kan man dock begränsa konsumentklagonämndens verksamhet till sådana krav som gäller konsumentfrågor vilka också annars behandlas av konsumentklagonämnden.

Bestämmelsen gör det möjligt för konsumentklagonämnden att samtidigt behandla alla dröjsmålsräntor på de skulder som en privatperson har. Behandlas kan förutom konsumentkrediter även till exempel krav på jämkning av dröjsmålsränta på gällande hyra och skadestånd. Däremot hör utredning av andra frågor i dessa rättsförhållanden fortfarande inte till nämndens uppgifter.

Ikraftträdande. Det föreslås att lagen träder i kraft vid samma tidpunkt som lagen om

ändring av räntelagen.

1.5. Lagen om studiestöd

40 §. *Ränta på borgensfordran.* Enligt den nuvarande bestämmelsen skall låntagaren betala staten högst 16 procents ränta på hela det belopp som staten blivit tvungen att betala på grund av statsborgen. Enligt det bemyndigande att utfärda förordning som finns i paragrafen kan närmare bestämmelser om storleken på den ränta som skall betalas utfärdas genom förordning. Enligt 26 § förordningen om studiestöd är de ränta som uppbärs för statens borgensfordran nio procent. Dröjsmålsräntan kan dessutom i enskilda fall nedsättas med stöd av 39 § lagen om studiestöd, om låntagaren har ett socialt betalningshinder.

Bestämmelsen om den fasta 16 procents räntan i lagen om studiestöd är exceptionell i nuvarande lagstiftning. Det föreslås att bestämmelsen ändras så att den lagstadgade dröjsmålsräntan är maximiränta på regressfordran. Det föreslås att bemyndigandet att utfärda förordning fortsättningsvis kvarstår så att bestämmelser om en lägre dröjsmålsränta kan utfärdas genom förordning. Detta gör det möjligt att hålla den dröjsmålsränta som uppbärs av låntagaren oförändrad.

Ikraftträdande. Det föreslås att lagen träder i kraft vid samma tidpunkt som lagen om ändring av räntelagen. Den föreslagna lagändringen skall också gälla regressfordringar som uppkommit före lagens ikraftträdande så att räntan efter lagens ikraftträdande löper enligt 4 § 1 mom.

1.6. Lagen om beskattningsförfarande

40 §. *Samfundsränta.* Paragrafen innehåller bestämmelser om samfundsränta. I ett samfunds inkomstbeskattning betalas ränta på skillnaden mellan den påförda skatten och de förskott som räknas som betalning för skatten. Om skatten överstiger förskotten, skall den skatteskyldige med stöd av 1 mom. betala samfundsränta. Om situationen är den motsatta, återbärs samfundsränta till den skatteskyldige med stöd av 2 mom. Både den samfundsränta som skall betalas och den

samfundsränta som återbärs är bundna till referensräntan. Det föreslås att paragrafens 1 och 2 mom. ändras så att samfundsräntan för varje kalenderår binds till den i 12 § räntelagen avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga.

43 §. *Kvarskatteränta och återbäringsränta.* I paragrafens 2 mom. bestäms om andra skattskyldigas än samfunds och samfällda förmånens kvarskatteränta eller återbäringsränta i inkomst- och förmögenhetsbeskattningen. Det föreslås att momentet ändras så att kvarskatteräntan och återbäringsräntan för varje kalenderår binds till den i 12 § räntelagen avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga.

Ikraftträdande. Det föreslås att lagen träder i kraft vid samma tidpunkt som lagen om ändring av räntelagen. Räntorna skall dock för första gången fastställas enligt den nya bestämmelsen först år 2003.

1.7. Lagen om skattetillegg och förseningsränta

2 §. *Skattetillegg.* Skattetilleggs beräknas om skatt som skall betalas på eget initiativ lämnats obetald eller om betalningen fördröjts samt i samband med verkställandet av efterbeskattning. Enligt paragrafens 1 mom. är beräkningsgrunden referensräntan för dröjsmålsräntan förhöjd med sju procentenheter. Det föreslås att momentet ändras så att skattetilleggsprocenten för varje kalenderår binds till den i 12 § räntelagen avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga.

4 §. *Förseningsränta.* På debiterad och obetald skatt som förfallit till betalning beräknas förseningsränta.

Enligt paragrafen är beräkningsgrunden referensräntan för dröjsmålsräntan förhöjd med sju procentenheter. Det föreslås att momentet ändras så att förseningsräntan för varje kalenderår binds till den i 12 § räntelagen avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga.

Ikraftträdande. Lagen har en ikraftträdelsebestämmelse med samma innehåll som det sjätte lagförslaget.

1.8. Lagen om skatteredovisning

19 §. *Räntesats.* Den räntesats som används vid skatteredovisning är enligt paragrafens 1 mom. den årligen fastställda referensräntan. Det föreslås att momentet ändras så att den räntesats som skall användas vid skatteredovisning för varje kalenderår är den i 12 § räntelagen avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga.

Ikraftträdande. Lagen har en ikraftträdelsebestämmelse med samma innehåll som det sjätte lagförslaget.

2. Ikraftträdande

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 maj 2002. Avsikten är att de sätts i kraft i god tid innan tiden för genomförande av direktivet om sena betalningar enligt artikel 6.1 löper ut den 8 augusti 2002.

Räntelagens bestämmelser förutsätter omfattande ändringar både i utskökningsmyndigheternas samt bankers och övriga näringsidkares datasystem. Dessutom blir man tvungen att justera villkoren för konsumentkrediter. Den tid som reserverats för ikraftträdandet påverkas också av att euron tas i bruk vid ingången av år 2002. Ett samtidigt genomförande av reformerna skulle orsaka betydande tilläggskostnader och kunde orsaka störningar vid övergången till de nya systemen.

De skattelagar som ingår i propositionen avses träda i kraft så att räntan för kalenderåret 2003 och därefter bestäms enligt den i 12 § räntelagen avsedda referensränta som Finlands Bank meddelar. Det första året tillämpas den i 12 § räntelagen avsedda räntan för den senare halvårsperioden år 2002. Kalenderåret 2002 tillämpas fortfarande den referensränta som finansministeriet fastställt för år 2002.

3. Lagstiftningsordning

Allmänt

Enligt övergångsbestämmelsen i det första lagförslaget (lag om ändring av räntelagen) tillämpas lagen på ränta som löper efter lagens ikraftträdande också då den förpliktelse

eller någon annan rättsgrund som dröjsmålsrättan hänför sig till har uppkommit före lagens ikraftträdande. Övergångsbestämmelsens verkningar när det gäller dröjsmålsränta på gäld av olika slag och från olika tidpunkt har beskrivits ingående i detaljmotiveringen i samband med ikraftträdelse- och övergångsbestämmelserna.

De föreslagna övergångsbestämmelserna bör framför allt bedömas mot bakgrunden av grundlagens 15 § som gäller egendomsskydd. Egendomsskyddet har allmänt ansetts trygga beständigheten av avtalsförhållanden och således vardera partens förmögenhetsintressen. Även om grundlagsutskottet i praxis förhållit sig negativt till retroaktiva ingrepp i gällande avtals innehåll, är det inte en absolut regel att ingrepp inte får göras i avtalsförhållanden. Till exempel den nya lagstiftningen om borgen (GrUU 37/1998 rd) som har rätt omfattande retroaktiva verkningar har stiftats i vanlig ordning.

De allmänna förutsättningarna för begränsningar i de grundläggande rättigheterna gäller också när det är fråga om egendomsskydd och giltigheten av avtal (GrUB 25/1994 rd). Reglering som begränsar eller gör intrång i de grundläggande rättigheterna måste vara till sina grunder godtagbar, påkallad av ett välgående allmänt behov och nödvändig för uppnåendet av det mål som eftersträvas. Dessutom skall regleringen stå i proportion till sitt syfte så att ingreppet i en grundläggande rättighet inte leder till ett oskäligt resultat för den enskilde.

Med tanke på förbudet mot retroaktivitet har grundlagsutskottet sedan gammalt ansett att man genom lag kan förtydliga och komplettera rättsförhållanden så länge man inte i väsentlig grad fogar nytt innehåll till den materiella rätten (GrUU 28/1994 rd). Genom vanlig lag kan man göra små och oväsentliga ändringar i den materiella rätten, om regleringen i övrigt uppfyller de krav som gäller ingrepp i en grundläggande rättighet. Bestämmelser om förfaringssätt och ikraftträdande som hänger samman med avtalsparternas materiella rättigheter och skyldigheter kan likaså ges retroaktiva verkningar. Utskottet har bland annat ansett att bestämmelser om preskription av och dröjsmålsränta på underhållsfordran är sådana verkställighets-

rättsliga normer som, även då de gäller egendom, i regel kan sättas i kraft genom vanlig lag (GrUU 9/1998 rd).

Dröjsmålsrättans belopp

Den föreslagna lagen gäller sättet att beräkna dröjsmålsränta och rätans maximibelopp. Genom dessa justeringar görs inga ingrepp i det huvudsakliga materiella innehållet i avtal och andra privaträttsliga förpliktelser, såsom skuldens kapital eller uppkomstförutsättningar. Den föreslagna övergångsbestämmelserna gäller inte heller dröjsmålsränta som ansamlats före lagens ikraftträdande. Den konkreta fordran som borgenären har när lagen träder i kraft förblir enligt förslaget oförändrad.

Enligt 2 mom. i *ikraftträdelse- och övergångsbestämmelsen* skall den föreslagna lagen tillämpas på dröjsmålsröntor som löper efter lagens ikraftträdande oberoende av när skulden uppkommit eller förfallit till betalning. Dröjsmålsröntorna ändras således vid lagens ikraftträdande i de skulder där betalningen av dröjsmålsränta grundar sig direkt på bestämmelserna i räntelagen. Eftersom den lagstadgade dröjsmålsröntan dessutom enligt förslaget är maximiränta i de konsument- och bostadsskulder som avses i 2 § 2 mom., kan också dröjsmålsröntorna på dem ändras. Om den avtalade dröjsmålsröntan överstiger den lagstadgade dröjsmålsröntan, är avtalet till denna del utan verkan. Övergångsbestämmelsen påverkar däremot inte dröjsmålsräntevillkor mellan näringsidkare och inte heller nämnda villkor mellan privatpersoner då det gäller andra än bostadsskulder beträffande vilka räntelagens bestämmelser fortfarande är dispositiva.

Övergångsarrangemangen har två syften. För det första är avsikten att nedsätta dröjsmålsröntan på de gamla skulder som uppkommit före den 1 maj 1995 så att de svarar mot nuvarande räntenivå. I enlighet med vad som framgår av avsnitt 5.1 betalar en stor grupp privatpersoner fortfarande en dröjsmålsränta som uppgår till 16—18 %. De fasta dröjsmålsröntor som var tillåtna enligt tidigare lag har till följd av räntenivåns allmänna nedgång blivit oskäligt höga. Stränga dröjsmålsräntepåföljder försämrar möjligheterna

för de privatpersoner som har de svåraste ekonomiska problemen att klara av sina skulder. Det är särskilt privatpersoner som på grund av den ekonomiska nedgången i början av 1990-talet och därpå följande arbetslöshet, lägre säkerhetsvärden eller upphörande av företagsverksamhet, som betalar högre dröjsmålsräntor än vad den nuvarande räntenivån förutsätter. Eftersom indrivningen av dröjsmålsräntor kan pågå så länge gäldenären lever är det i praktiken privatpersoner som belastas av dröjsmålsräntor från en lång tidsperiod.

De retroaktiva bestämmelserna verkar till fördel för konsumenter, bostadsgäldenärer och andra privatpersoner och genom dem förstärks således den ställning som den svagare parten i ett gäldförhållande har. Genom övergångsbestämmelserna kan man avhjälpa också det missförhållandet att det är stora skillnader mellan gäldenärernas förpliktelser beroende på vilka räntebestämmelser som gällde vid skuldens uppkomst- eller förfallotidpunkt. Med tanke på rättvisa och gäldenärernas jämlikhet är det motiverat att dröjsmålsräntan för likartade skulder är på samma nivå och att de tvingande bestämmelserna i lagen skyddar konsument- och bostadsgäldenärer på samma sätt. Det finns alltså godtagbara grunder för den föreslagna regleringen. En retroaktiv reglering är ett nödvändigt medel för att uppnå detta mål.

Den enhetlighet i fråga om de lagstadgade dröjsmålsräntorna som eftersträvas genom övergångsbestämmelserna är motiverad också med tanke på den rättsliga klarheten. Den nuvarande situationen där man parallellt tillämpar flera olika lagar med olika innehåll är mycket komplicerad. Rättsskyddet för parterna i ett gäldförhållande äventyras redan av den anledningen att det är svårt att reda ut och beräkna dröjsmålsräntan enligt den lag som skall tillämpas på fallet i fråga. Eftersom räntelagen till följd av direktivet om sena betalningar igen måste ändras blir situationen ännu mer komplicerad om inte man ingriper i saken genom övergångsbestämmelser. Den föreslagna regleringen är således med tanke på rättssäkerheten och klarheten i rättslaget påkallad av ett vägande allmänt behov.

Även om dröjsmålsräntan till följd av den föreslagna lagen kan sjunka, får borgenären

lagstadgad dröjsmålsränta. Den föreslagna dröjsmålsräntan, det vill säga ECB:s styrränta förhöjd med en sju procentenheters marginal, garanterar borgenären tillräcklig gottgörelse för den skada som dröjsmålet förorsakat. Nedsättningen av dröjsmålsräntan gäller främst bankernas, inkassobyråernas och andra näringsidkares rätt gamla fordringar på konsumenter. En hög dröjsmålsränta är inte en ekonomisk förmån som borgenärerna kan räkna med att få i det oändliga och som de kan bygga sin affärsverksamhet på. Rätten till kommande dröjsmålsränta kan anses vara ett slags väntevärde. I de flesta fall har nedsättningen av dröjsmålsränta inte någon verklig ekonomisk betydelse för borgenärerna, eftersom de betalningar som inflyter vid utsökning i praktiken sällan räcker till för de avtalade dröjsmålsräntorna och kapitalet. Därför kan den föreslagna bestämmelsen inte heller anses vara oskälig för borgenärerna.

Den föreslagna övergångsbestämmelsen avviker från de flesta tidigare genomförda ändringarna av den lag som gäller dröjsmålsränta på så sätt att den gäller såväl dröjsmålsränta som grundar sig på avtal som dröjsmålsränta som följer direkt av lag och dessutom skulder som förfallit till betalning före lagens ikraftträdande. Enligt tidigare lagstiftningspraxis har förbudet mot retroaktivitet inte ansetts begränsa användningen av sådana övergångsbestämmelser som ändrar borgenärens rätt till dröjsmålsränta som grundar sig på lag. Till den del borgenärens rätt till dröjsmålsränta inte har grundat sig på avtal utan direkt på lag, har räntelagen och ändringarna i den kommit att gälla också gäldförhållanden som uppkommit tidigare så länge skulden ännu inte förfallit till betalning när lagen trätt i kraft. Den retroaktiva verkan av bestämmelserna om dröjsmålsränta på underhållsbidrag ansågs i grundlagsutskottets nämnda utlåtande (GrUU 9/1998 rd) inte vara ett statsförfattningsrättsligt problem, eftersom det gällde en verkställighetsrättslig omständighet. Reformen i fråga gäller dock endast underhållsbidrag som förfaller till betalning efter lagens ikraftträdande. Den omständigheten att en skuld har förfallit till betalning har dock inte heller tidigare alltid ansetts vara av betydelse. När dröjsmålsräntan på underhållsbidrag slopades år 1983,

upphörde den lagstadgade rätten till dröjsmålsränta omedelbart vid lagens ikraftträdande också för de underhållsbidrag som förfallit till betalning. Vid ovan nämnda ändringar av dröjsmålsräntan på underhållsbidrag har man turvis infört, turvis helt strukit bestämmelser om lagstadgad dröjsmålsränta. I jämförelse med nämnda lagändringar kan den nu föreslagna ändringen, vars mål är en enhetligt dröjsmålsräntenivå, anses vara liten.

Den fråga som närmast kräver ett statsförfattningsrättsligt ställningstagande verkar således vara att de nya bestämmelserna enligt övergångsbestämmelsens 2 mom. skall tillämpas också då dröjsmålsräntan grundar sig på ett uttryckligt villkor i ett avtal som ingåtts före lagens ikraftträdande. Gränsen mellan lagstadgad och avtalad dröjsmålsränta är dock för dröjsmålsräntans del till största delen skenbar. Genom räntelagens tvingande bestämmelser har dröjsmålsräntornas maximibelopp när det gäller konsument- och bostadskrediter redan till stor del begränsats. Standardavtalsvillkoren om dröjsmålsränta svarar ofta ordagrant mot den vid varje tidpunkt gällande lagbestämmelsen om maximidråjsmålsränta. Man kan också allmänt ifrågasätta om indelningen i avtalsförpliktelser och andra privaträttsliga förpliktelser är av betydelse med tanke på de grundläggande rättigheterna. I vardera fallet är det fråga om borgenärens förmögenhetsintresse. I sista hand är skillnaden mellan den lagstadgade och avtalade dröjsmålsräntan den att gäldenären samtyckt till att betala en avtalsenlig ränta. Vid användningen av standardavtal är dock betydelsen av gäldenärens viljeyttring mycket liten.

Med 3 och 4 mom. i lagförslaget eftersträvas att de ändrade bestämmelserna om dröjsmålsränta tas i bruk på ett effektivt sätt också när ett fordringsärende är anhängigt vid domstol eller en fullgörelsedom redan meddelats när lagen träder i kraft. De föreslagna bestämmelserna skyddar de gäldenärer som är fysiska personer och leder till att nivån på den dröjsmålsränta som skall betalas inte varierar slumpmässigt beroende på den tidpunkt vid vilken domen meddelas. Myndigheterna beaktar på tjänstens vägnar den omständigheten att dröjsmålsräntan i många fall blir lägre. Borgenärernas rätts-

skydd har beaktats så att borgenären i samband med en rättegångs- eller utredningsprocess kan lägga fram en utredning om de grunder på vilka en dröjsmålsränta som är högre än den lagstadgade fortsättningsvis är laglig.

Genom de föreslagna övergångsarrangemangen eftersträvas en dröjsmålsrättereglering som är rättvis och som är välbalanserad för parterna i ett gäldförhållande. Förslagen kommer till godo för de konsument- och bostadsgäldenärer som betalar dröjsmålsräntor som i förhållande till dagens räntenivå är att betrakta som höga. De retroaktiva bestämmelserna kommer till särskild nytta för de privatpersoner vilkas ekonomiska ställning försämrades drastiskt under recessionen. Enligt förslaget har borgenärerna fortfarande rätt till dröjsmålsränta som kan anses vara sedvanlig och som i allmänhet, förutom att den täcker nedgången i penningvärdet, också räcker till för att täcka de skador som dröjsmål med betalningen orsakar borgenären. Därför hindrar inte den föreslagna övergångsbestämmelsen att lagen stiftas i vanlig lagstiftningsordning.

Jämkning

Enligt ikraftträdelse- och övergångsbestämmelsens 5 mom. skall räntelagens nya 11 § tillämpas också då de upplupna dröjsmålsräntorna är från tiden före lagens ikraftträdande. Med stöd av övergångsbestämmelsen kan jämkning användas när det gäller en fysisk persons dröjsmålsräntor som hänför sig till näringsverksamhet under den tidigare lagens giltighetstid och som annars inte hör till tillämpningsområdet för 11 §. Enligt den tredje föreslagna lagen i propositionen kan den nya jämkningsbestämmelsen i 7 § 3 mom. lagen om borgen och tredjemanspant likaså tillämpas också då huvudskulden har uppkommit före lagändringens ikraftträdande.

Den viktigaste förutsättningen för jämkning av dröjsmålsräntor är att dröjsmålsräntans belopp är oskäligt stort med beaktande av gäldenärens ekonomiska ställning. Även om dröjsmålsräntan som sådan inte var oskälig när ett avtal ingicks, har den i ett enskilt fall lett till ett slutresultat som är oskäligt för

gäldenären. Syftet med jämkningen är att korrigera obalansen mellan parterna i gäldförhållandet. Förutom med jämkningsbestämmelserna annorstädes i lagstiftningen, till exempel 36 § rättshandlingslagen, kan bestämmelsen jämföras också med lagen om skuldsanering för privatpersoner. Jämkningsbestämmelsen för att gäldenären saknar betalningsförmåga eller för att denne riskerar att bli insolvent kan anses vara en verkställighetsrättslig åtgärd.

Grundlagsutskottets vedertagna tolkning är att bestämmelser om jämkning också när de har retroaktiva verkningar kan stiftas genom vanlig lag (GrUU 3/1982 rd och GrUU 21/1993 rd). Också lagen om skuldsanering för privatpersoner har stiftats genom vanlig lag (GrUU 23/1992 rd). De föreslagna övergångsbestämmelserna om jämkning skapar enligt grundlagsutskottets tolkningspraxis inga statsförfattningsrättsliga problem.

Ändring av referensräntan

Enligt ikraftträdande- och övergångsbestämmelsens 7 mom. skall den i 12 § avsedda referensräntan tillämpas också när dröjsmålsräntan eller någon annan ränta enligt ett avtal eller en dom skall fastställas antingen på grundval av den i 3 § 2 mom. räntelagen avsedda av ministeriet fastställda referensräntan eller den föregående av Finlands Bank fastställda referensräntan. Den föreslagna lagen påverkar således oberoende av vilka parterna är alla de avtal som ingåtts före lagens ikraftträdande och som innehåller en hänvisning

till referensräntorna i fråga. Till dessa delar ändras villkoren i avtalen direkt med stöd av lag. Ändringen kan dock anses vara teknisk eftersom både den ersatta och den ersättande referensräntan avser penningmarknadsränta och de skiljer sig inte nämnvärt från varandra. Eftersom finansministeriet i framtiden inte kommer att fastställa referensräntor med stöd av räntelagen, blir det omöjligt att följa de ursprungliga avtalen och bestämmelserna. Den föreslagna regleringen är således i sak helt nödvändig för att skapa enhetlighet i behandlingen av parterna i gäldförhållanden och den förutsägbarhet som krävs i den ekonomiska verksamheten.

Förslaget svarar mot den ändring i räntelagen (RP 176/1998) som gällde fastställande av grund- och referensräntor till följd av den tredje etappen i den europeiska ekonomiska och monetära unionen. Grundlagsutskottet konstaterade i sitt utlåtande (GrUU 34/1998 rd) att det i sådana speciella situationer i princip är tillåtet att genom vanlig lag föreskriva att räntorna i fråga byts ut på så sätt att det gäller också gällande avtal.

Med stöd av vad som anförts ovan anser regeringen att de föreslagna lagarna i sin helhet kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Eftersom frågan har anknytning till de grundläggande rättigheterna anser regeringen dock att det är befogat att grundlagsutskottet ger ett utlåtande om propositionen under riksdagsbehandlingen.

Med stöd av vad som anförts ovan föreligger Riksdagen följande lagförslag:

Lagförslagen

1.

Lag**om ändring av räntelagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i räntelagen av den 20 augusti 1982 (633/1982) 2—4, 6, 7, 9, 11 och 12a §, av dessa lagrum 2 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 284/1995, 3, 4 och 12a § sådana de lyder i lag 997/1998 samt 7 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 544/1994, samt
fogas till lagen i stället för den 12 § som upphävts genom nämnda lag 997/1998, en ny 12 § som följer:

2 §

Avvikelse från lagen

Skyldigheten att betala ränta bestäms enligt denna lag, om inte annat följer av gäldenärens förbindelse eller av handelsbruk eller annorledes är stadgat.

Ansluter sig gäldenärens förbindelse till ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument beträffande en konsumentkredit eller någon annan konsumtionsnyttighet, eller till ett avtal på grundval av vilket gäldenären genom köp eller hyra anskaffar bostad för sig eller familjemedlem, är förbindelsen utan verkan till den del gäldenären vore skyldig att betala dröjsmålsränta utöver vad som bestäms i 4—11 §. Har gäldenären i dessa fall i händelse av dröjsmål förbundit sig att i stället för dröjsmålsränta eller i tillägg därtill betala löpande provision, premie eller motsvarande upprepad prestation, är förbindelsen utan verkan till den del dröjsmålsräntans och den nämnda prestationens sammanlagda belopp överstiger ränta som beräknats enligt 4—11 §.

3 §

Ränta på gäld

Gäldenären är inte skyldig att betala ränta för tiden före gäldens förfallodag.

Om det har avtalats att ränta skall betalas

på en gäld utan att räntefoten har bestämts, skall gäldenären betala en årlig ränta som svarar mot den i 12 § avsedda referensränta som gäller vid tidpunkten i fråga.

4 §

Dröjsmålsräntans belopp

Gäldenären skall vid dröjsmål med betalningen på det försenade beloppet betala en årlig dröjsmålsränta som är sju procentenheter högre än den i 12 § avsedda referensränta som gäller vid tidpunkten i fråga.

Om dröjsmålsräntan enligt 1 mom. är lägre än den ränta som skulle betalas på gälden för tiden före förfallodagen, skall dröjsmålsräntan betalas enligt samma grund som före förfallodagen.

6 §

Dröjsmålsränta på gäld vars förfallodag inte är bestämd

Är förfallodagen inte på ett för gäldenären bindande sätt bestämd i förväg, skall dröjsmålsränta betalas från den tidpunkt då 30 dagar förflutit från den dag då borgenären sände räkning till gäldenären eller på något annat sätt krävde att ett bestämt penningbelopp skulle betalas. Gäldenären är dock inte skyldig att betala dröjsmålsränta för tiden innan

räkningen eller kravet kom gäldenären till handa.

När det gäller gäld som avses i 2 § 2 mom. skall i räkningen eller i något annat betalningskrav nämnas den vid tidpunkten i fråga gällande dröjsmålsrätans storlek och den tidpunkt från vilken dröjsmålsränta skall betalas. Gäldenären är inte skyldig att betala dröjsmålsränta för den tid som förflutit innan han fått uppgifter om dröjsmålsrätan av borgenären.

7 §

Dröjsmålsränta på skadeståndsgäld

På skadestånd eller gäld av motsvarande slag som förutsätter särskild utredning för fastställande av belopp och grund skall dröjsmålsränta betalas från den tidpunkt då 30 dagar förflutit från den dag då borgenären framställde sitt krav samt lade fram sådan utredning angående ersättnings grund och belopp som skäligen kan krävas av borgenären med beaktande även av gäldenärens möjligheter att skaffa utredning. Om utredningen skall anses vara otillräcklig enbart när det gäller gäldens belopp, skall dröjsmålsränta likväl betalas på den del av gälden som skäligen kan anses utredd.

Angående tidpunkten för försäkringsgivares betalningsskyldighet stadgas i 70 § lagen om försäkringsavtal (543/94).

9 §

Tidpunkten från vilken skyldigheten att betala dröjsmålsränta beräknas i vissa fall

I de fall som nämns i 6 och 7 § skall dröjsmålsränta likväl betalas senast från den dag då en stämning som gäller betalning av gälden delgavs gäldenären, eller om kravet framställs under rättegång, från det kravet framställdes.

11 §

Jämkning av dröjsmålsränta

Om gäldenären är en fysisk person och gälden inte hänför sig till näringsverksamhet

som idkas av gäldenären, kan dröjsmålsrätan jämkas. Jämkning förutsätter att

1) dröjsmålet med betalningen berott på att gäldenären till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av någon annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter,

2) det finns vägande skäl för jämkning med beaktande av dröjsmålsrätans belopp i förhållande till gäldenärens ekonomiska ställning och dröjsmålet med betalningen inte beror på att gäldenären förhåller sig uppenbart lättsinnigt till skuldsättning eller till betalning av gäld, eller

3) gäldenären skall anses ha haft grundad anledning att vägra betalning av sin gäld.

Dröjsmålsrätan kan med stöd av 1 mom. 2 punkten jämkas också till den del den tidigare har fastställts genom en dom som vunnit laga kraft.

12 §

Referensränta

Den referensränta som avses i denna lag är den ränta som Europeiska centralbanken tillämpat vid den sista huvudsakliga refinansieringstransaktionen före den första kalenderdagen i varje halvårsperiod avrundad uppåt till närmast följande halva procentenhet. Den referensränta som gäller den första kalenderdagen i halvårsperioden i fråga skall tillämpas under de följande sex månaderna.

12 a §

Meddelande om fastställande av referensrätan

Finlands Bank skall i Finlands författningssamling utan dröjsmål publicera ett meddelande om den referensränta som avses i 12 § och dess giltighetstid. I meddelandet skall också nämnas storleken av den dröjsmålsränta som avses i 4 § 1 mom.

1. Denna lag träder i kraft den 200 .

2. Denna lag tillämpas på dröjsmålsränta som löper efter lagens ikraftträdande, även om gäldens rättsgrund uppkommit före la-

gens ikraftträdande.

3. I ett ärende som är anhängigt när denna lag träder i kraft skall domstolen på tjänstens vägnar fastställa den dröjsmålsränta som tas ut hos en fysisk person till högst vad som avses i 4 § 1 mom. från den dag då lagen träder i kraft, om inte borgenären lämnat utredning om att det är fråga om någon annan än en i 2 § 2 mom. avsedd gäld eller att dröjsmålsräntan bestäms enligt 4 § 2 mom. En person som hör till tingsrättens kanslipersonal och som med stöd av 19 § tingsrättslagen (581/1993) har rätt att meddela tredsdomar, får också meddela domar genom vilka borgenärens talan för dröjsmålsräntans del till följd av bestämmelserna ovan förkastas till vissa delar.

4. Om en dom eller någon annan utsökningsgrund meddelats före ikraftträdandet av denna lag, bestäms dröjsmålsräntan enligt utsökningsgrunden. Från den dag då lagen träder i kraft är fysiska personer dock skyldiga att betala högst sådan dröjsmålsränta som avses i 4 § 1 mom., om inte borgenären har krävt dröjsmålsränta enligt utsökningsgrunden och lämnat utredning om att det är fråga om någon annan än en i 2 § 2 mom. avsedd gäld eller att dröjsmålsräntan bestäms enligt 4 § 2 mom. Borgenären skall rikta nämnda krav och utredning till utmätningsmannen

inom ett år efter lagens ikraftträdande. Utmätningssmannen skall anteckna beslutet om dröjsmålsränta i utsökningsgrunden.

5. Med stöd av 11 § kan dröjsmålsränta som skall betalas av en fysisk person och som grundar sig på gäld som uppkommit före lagens ikraftträdande jämkas oberoende av gäldens grund. Dröjsmålsränta som gäldenären har betalat kan beaktas vid jämkning, men betalningar kan inte förordnas att återgå.

6. Den av ministeriet fastställda referensränta som gäller när lagen träder i kraft skall under halvårsperioden i fråga innevarande kalenderår betraktas som den referensränta som avses i 12 §.

7. Om det någon annanstans i lag finns en hänvisning till 4 § 3 mom. räntelagen, skall i stället för nämnda lagrum 4 § 1 mom. räntelagen tillämpas. Dröjsmålsränta eller ränta som enligt någon annan lag, en föreskrift eller ett avtal skall fastställas på grundval av den av ministeriet fastställda referensränta som avses i 3 § 2 mom. räntelagen eller den referensränta som Finlands Bank har fastställt, skall efter lagens ikraftträdande fastställas på grundval av den referensränta som avses i 12 §.

2.

Lag

om ändring av 1 § lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 1 § lagen den 3 december 1993 om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare (1062/1993) ett nytt 4 mom. som följer:

1 §

Reglering av avtalsvillkor

näringsidkare betraktas också ett offentligt samfund när det upphandlar varor eller tjänster genom kommersiella åtgärder.

Vid tillämpning av denna lag skall som _____ Denna lag träder i kraft den 200 .

3.

Lag**om ändring av 7 och 41 § lagen om borgen och tredjemanspant**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 19 mars 1999 om borgen och tredjemanspant (361/1999) 41 § och
fogas till 7 § ett nytt 3 mom. som följer:

7 §

Jämkning av borgen

En enskild borgensmans skyldighet att till kreditgivaren betala till huvudförpliktelsen hörande dröjsmålsränta eller någon annan tidsbunden gottgörelse som grundar sig på dröjsmål med betalningen kan jämkas enligt 11 § räntelagen (633/1982).

41 §

Tillämpning av bestämmelserna om borgen på tredjemanspant

Vad som i 3 § 2 och 3 mom., 4—6 §, 7 § 2 och 3 mom., 8—17 §, 18 § 2 och 3 mom.,

19 § 2 mom., 24—30 §, 32 §, 33 § 1 mom. och 34—39 § sägs om borgen gäller i tillämpliga delar tredjemanspant. Vad som i dessa lagrum sägs om enskilda borgensmän gäller också enskilda pantsättare.

Denna lag träder i kraft den 200 .

Med stöd av denna lag kan också dröjsmålsränta och annan tidsbunden gottgörelse som grundar sig på dröjsmål med betalningen av en sådan huvudförpliktelse som uppkommit före lagens ikraftträdande jämkas. Dröjsmålsränta som en enskild borgensman eller enskild pantsättare betalat kan beaktas vid jämkning, men betalningarna kan inte förordnas att återgå.

4.

Lag**om ändring av 1 § lagen om konsumentklagonämnden**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 20 januari 1978 om konsumentklagonämnden (42/1978) 1 § 1 mom. 3 och 4 punkten, sådana de lyder i lag 844/1994, och
fogas till 1 § 1 mom., sådant det lyder i nämna lag 844/1994 samt i lag 20/1994 och 363/1999, en ny 5 punkt som följer:

1 §

Konsumentklagonämnden har till uppgift att

3) ge rekommendationer i enskilda tvistemål som gäller köp av bostäder, köpeanbud på bostäder och avtal om handpenning för bostäder som konsumenter eller enskilda per-

soner som säljer eller erbjuder bostäder till försäljning för till nämnden för behandling.

4) ge rekommendationer i enskilda tvistemål som gäller frigörande av säkerhet enligt 2 kap. 17 § och 4 kap. 3 § lagen om bostadsköp (843/1994), oberoende av vem av parterna i tvisten som för ärendet till nämnden för behandling.

5) ge rekommendationer i enskilda tvistemål angående jämkning av dröjsmålsränta

enligt 11 § räntelagen (633/1982) som gäldenärer för till nämnden för behandling, förutsatt att det till gäldenärens jämkningskrav hör åtminstone en konsumentfordran.

Denna lag träder i kraft den 200 .

5.

Lag

om ändring av 40 § lagen om studiestöd

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 21 januari 1994 om studiestöd (65/1994) 40 § som följer:

40 §

förordning av statsrådet.

Ränta på borgensfordran

På statens hela borgensfordran skall låntagaren betala högst den ränta som avses i 4 § 1 mom. räntelagen (633/1982), om inte bestämmelser om en lägre ränta utfärdas genom

Denna lag träder i kraft den 200 .

Denna lag tillämpas på dröjsmålsränta som löper efter ikraftträdandet av lagen även om statens borgensfordran uppkommit före lagens ikraftträdande.

6.

Lag

om ändring av 40 och 43 § lagen om beskattningsförfarande

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen av den 18 december 1995 om beskattningsförfarande (1558/1995) 40 § och 43 § 2 mom., sådana de lyder i lag 858/2001, som följer:

40 §

Samfundsränta

Om den skatt som har påförts ett samfund eller en samfällid förmån överstiger de förskott som räknas som betalning för skatten,

räknas samfundsränta på skillnaden som skall betalas (*samfundsränta som skall betalas*). Den samfundsränta som skall betalas motsvarar den i 12 § räntelagen (633/1982) avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga höjd med två procentenheter.

Om den skatt som har påförts ett samfund eller en samfällid förmån understiger de förskott som räknas som betalning för skatten, räknas samfundsränta på den skillnad som skall återbäras (*samfundsränta som återbärs*). Den samfundsränta som återbärs motsvarar den i 1 mom. avsedda referensräntan, minskad med två procentenheter.

Kvarskatteräntan och återbäringsräntan motsvarar den i 12 § räntelagen avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga minskad med två procentenheter. Till den del kvarskatten överstiger 10 000 euro, motsvarar kvarskatteräntan dock referensräntan höjd med två procentenheter.

43 §

Kvarskatteränta och återbäringsränta

Denna lag träder i kraft den 2003 .

Lagen tillämpas första gången på samfundsränta, kvarskatteränta och återbäringsränta som bestäms för kalenderåret 2003.

7.

Lag**om ändring av 2 och 4 § lagen om skattetillägg och förseningsränta**

I enlighet med riksdagens beslut *ändras* i lagen den 18 december 1995 om skattetillägg och förseningsränta (1556/1995) 2 § 1 mom. och 4 §, sådana de lyder i lag 930/2001, som följer:

2 §

Skattetillägg

Om skatt, som skall betalas på eget initiativ, lämnats obetald eller om betalningen fördröjts samt i samband med verkställandet av efterbeskattning beräknas ett skattetillägg på skatten. Skattetillägget motsvarar den i 12 § räntelagen (633/1982) avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga höjd med sju procentenheter, sammanlagt dock minst tre euro.

4 §

Förseningsränta

På debiterad och obetald skatt som förfallit till betalning beräknas en förseningsränta som motsvarar den i 12 § räntelagen avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga höjd med sju procentenheter, sammanlagt dock minst tre euro.

Denna lag träder i kraft den 2003 .

Lagen tillämpas första gången på skattetillägg och förseningsränta kalenderåret 2003.

8.

Lag**om ändring av 19 § lagen om skatteredovisning**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 10 juli 1998 om skatteredovisning (532/1998) 19 § 1 mom. som följer:

19 §

halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga.

Räntesats

Den ränta som skall användas vid redovisningarna beräknas som en årlig ränta. Räntesatsen motsvarar den i 12 § räntelagen (633/1982) avsedda referensräntan för den

Denna lag träder i kraft den 200 .
Lagen tillämpas första gången vid bestämmande av räntesats för kalenderåret 2003.

Helsingfors den 13 december 2001

Republikens President

TARJA HALONEN

Justitieminister *Johannes Koskinen*

1.

Lag om ändring av räntelagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i räntelagen av den 20 augusti 1982 (633/1982) 2—4, 6, 7, 9, 11 och 12a §, av dessa lagrum 2 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 284/1995, 3, 4 och 12a § sådana de lyder i lag 997/1998 samt 7 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 544/1994, samt
fogas till lagen i stället för den 12 § som upphävts genom nämnda lag 997/1998, en ny 12 § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Avvikelse från lagen

Skyldigheten att betala ränta bestäms enligt denna lag, om inte annat följer av gäldenärens förbindelse eller av handelsbruk eller annorledes är stadgat.

Ansluter sig gäldenärens förbindelse till ett avtal, på grundval av vilket gäldenären genom köp eller hyra anskaffar bostad för sig eller familjemedlem, eller av näringsidkare anskaffar andra nyttigheter huvudsakligen för sitt personliga bruk eller för att användas i hans privata hushåll, är förbindelsen utan verkan till den del gäldenären vore skyldig att betala dröjsmålsränta utöver vad som stadgas i 4—11 §§. Har gäldenären i dessa fall i händelse av dröjsmål förbundet sig att i stället för dröjsmålsränta eller i tillägg därtill betala löpande provision, premie eller motsvarande upprepad prestation, är förbindelsen utan verkan till den del dröjsmålsräntans och den nämnda prestationens sammanlagda belopp överstiger ränta som beräknats enligt 4—11 §§.

Skyldigheten att betala ränta bestäms enligt denna lag, om inte annat följer av gäldenärens förbindelse eller av handelsbruk eller annorledes är stadgat.

Ansluter sig gäldenärens förbindelse till ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument beträffande en konsumentkredit eller någon annan konsumtionsnyttighet, eller till ett avtal på grundval av vilket gäldenären genom köp eller hyra anskaffar bostad för sig eller familjemedlem, är förbindelsen utan verkan till den del gäldenären vore skyldig att betala dröjsmålsränta utöver vad som bestäms i 4—11 §. Har gäldenären i dessa fall i händelse av dröjsmål förbundet sig att i stället för dröjsmålsränta eller i tillägg därtill betala löpande provision, premie eller motsvarande upprepad prestation, är förbindelsen utan verkan till den del dröjsmålsräntans och den nämnda prestationens sammanlagda belopp överstiger ränta som beräknats enligt 4—11 §.

3 §

Ränta på gäld

Gäldenären är inte skyldig att betala ränta för tiden före gäldens förfallodag.

Om det har avtalats att ränta skall betalas på en gäld utan att räntefoten *dock* har bestämts, skall gäldenären betala en årlig ränta enligt en räntefot som vid tidpunkten i fråga svarar mot det årsmedeltal för marknadsräntan under tre månader som vederbörande ministerium med stöd av lagen om vissa referensräntor (996/1998) fastställer (*referensränta som ministeriet fastställt*).

Ministeriet fastställer årligen i december för följande kalenderår med en noggrannhet av en procentenhet den räntefot som avses i 2 mom.

Gäldenären är inte skyldig att betala ränta för tiden före gäldens förfallodag.

Om det har avtalats att ränta skall betalas på en gäld utan att räntefoten har bestämts, skall gäldenären betala en årlig ränta *som svarar mot den i 12 § avsedda referensränta som gäller vid tidpunkten i fråga.*

4 §

Dröjsmålsräntans belopp

Om det har avtalats att ränta skall betalas på en gäld, skall gäldenären vid dröjsmål med betalningen på det försenade beloppet betala en årlig dröjsmålsränta som är fyra procentenheter högre än den avtalade räntan. Gäldenären är dock inte skyldig att i dröjsmålsränta betala mer än den av ministeriet fastställda referensränta som gäller vid tidpunkten i fråga, förhöjd med tio procentenheter.

Om det har avtalats att ränta skall betalas på en gäld utan att räntefoten dock har bestämts, skall gäldenären vid dröjsmål med betalningen på det försenade beloppet betala en årlig dröjsmålsränta som är fyra procentenheter högre än den av ministeriet fastställda referensränta som gäller vid tidpunkten i fråga.

Om det inte har avtalats att ränta skall betalas på en gäld, skall gäldenären vid dröjsmål med betalningen på det försenade beloppet betala en årlig dröjsmålsränta som är sju procentenheter högre än den av ministeriet fastställda referensränta som gäller vid tidpunkten i fråga.

Om dröjsmålsräntan enligt 1 mom. är lägre än den ränta som skulle betalas på gälden

Gäldenären skall vid dröjsmål med betalningen på det försenade beloppet betala en årlig dröjsmålsränta som är *sju* procentenheter högre än den *i 12 § avsedda referensränta som gäller vid tidpunkten i fråga.*

Om dröjsmålsräntan enligt 1 mom. är lägre än den ränta som skulle betalas på gälden

för tiden före förfallodagen, skall dröjsmålsräntan betalas enligt samma grund som före förfallodagen.

för tiden före förfallodagen, skall dröjsmålsräntan betalas enligt samma grund som före förfallodagen.

6 §

Dröjsmålsränta på gäld vars förfallodag inte är bestämd

Är förfallodagen inte på ett för gäldenären bindande sätt bestämd i förväg, skall dröjsmålsränta betalas från den tidpunkt då en månad förflutit från den dag då borgenären sände räkning till gäldenären eller eljest krävde att ett bestämt penningbelopp skulle erläggas *samt lämnade meddelande om den skyldighet att betala ränta som ansluter sig till betalningsförsummelse*. Gäldenären är likväl inte skyldig att betala dröjsmålsränta för tiden innan räkningen eller kravet kom honom till handa.

Är förfallodagen inte på ett för gäldenären bindande sätt bestämd i förväg, skall dröjsmålsränta betalas från den tidpunkt då *30 dagar* förflutit från den dag då borgenären sände räkning till gäldenären eller *på något annat sätt* krävde att ett bestämt penningbelopp skulle betalas. Gäldenären är *dock* inte skyldig att betala dröjsmålsränta för tiden innan räkningen eller kravet kom *gäldenären* till handa.

När det gäller gäld som avses i 2 § 2 mom. skall i räkningen eller i något annat betalningskrav nämnas den vid tidpunkten i fråga gällande dröjsmålsräntans storlek och den tidpunkt från vilken dröjsmålsränta skall betalas. Gäldenären är inte skyldig att betala dröjsmålsränta för den tid som förflutit innan han fått uppgifter om dröjsmålsräntan av borgenären.

7 §

Dröjsmålsränta på skadeståndsgäld

På skadestånd eller gäld av motsvarande slag, för *vilken* fastställandet av gäldens belopp och grund *förutsätter särskild utredning*, skall dröjsmålsränta betalas från den tidpunkt då en månad förflutit från den dag då borgenären framställde sitt krav samt framlade sådan utredning angående ersättningens grund och belopp som skäligen kan krävas av honom med beaktande även av gäldenärens möjligheter att anskaffa utredning. Bör utredningen anses vara otillräcklig endast för fastställande av gäldens belopp, skall dröjsmålsränta likväl betalas på den del av gälden som skäligen kan anses utredd.

Angående tidpunkten för försäkringsgiva-

På skadestånd eller gäld av motsvarande slag *som förutsätter* särskild utredning för fastställande av belopp och grund skall dröjsmålsränta betalas från den tidpunkt då *30 dagar* förflutit från den dag då borgenären framställde sitt krav samt lade fram sådan utredning angående ersättningens grund och belopp som skäligen kan krävas av borgenären med beaktande även av gäldenärens möjligheter att skaffa utredning. *Om* utredningen skall anses vara otillräcklig *enbart när det gäller* gäldens belopp, skall dröjsmålsränta likväl betalas på den del av gälden som skäligen kan anses utredd.

Angående tidpunkten för försäkringsgiva-

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

res betalningsskyldighet stadgas i 70 § lagen om försäkringsavtal (543/94).

res betalningsskyldighet stadgas i 70 § lagen om försäkringsavtal (543/94).

9 §

Tidpunkten från vilken skyldigheten att betala dröjsmålsränta beräknas i vissa fall

I fall som nämns i 6 och 7 §§ skall dröjsmålsränta likväl betalas senast från den dag då stämning, lagsökning eller ansökan om betalningsorder rörande betalning av gälden delgavs gäldenären eller, om kravet framställs under rättegång, från det kravet framställdes.

I de fall som nämns i 6 och 7 § skall dröjsmålsränta likväl betalas senast från den dag då *en stämning som gäller* betalning av gälden delgavs gäldenären, eller om kravet framställs under rättegång, från det kravet framställdes.

11 §

Jämkning av dröjsmålsränta

I fall som avses i 2 § 2 mom. kan dröjsmålsränta jämkas, om gäldenären bör anses ha haft grundad anledning att vägra betalning av sin gäld eller om dröjsmålet med betalningen berott på att gäldenären till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter.

Om gäldenären är en fysisk person och gälden inte hänför sig till näringsverksamhet som idkas av gäldenären, kan dröjsmålsräntan jämkas. Jämkning förutsätter att

1) dröjsmålet med betalningen berott på att gäldenären till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av *någon* annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter,

2) *det finns vägande skäl för jämkning med beaktande av dröjsmålsräntans belopp i förhållande till gäldenärens ekonomiska ställning och dröjsmålet med betalningen inte beror på att gäldenären förhåller sig uppenbart lättsinnigt till skuldsättning eller till betalning av gäld, eller*

3) *gäldenären skall anses ha haft grundad anledning att vägra betalning av sin gäld.*

Dröjsmålsräntan kan med stöd av 1 mom. 2 punkten jämkas också till den del den tidigare har fastställts genom en dom som vunnit laga kraft.

12 §

Referensränta

Den referensränta som avses i denna lag

är den ränta som Europeiska centralbanken tillämpat vid den sista huvudsakliga refinansieringstransaktionen före den första kalenderdagen i varje halvårsperiod avrundad uppåt till närmast följande halva procentenhet. Den referensränta som gäller den första kalenderdagen i halvårsperioden i fråga skall tillämpas under de följande sex månaderna.

12 a §

Meddelande om fastställande av referensräntan

Ministeriet skall senast 14 dagar innan den referensränta som ministeriet fastställt träder i kraft publicera ett meddelande om den i Finlands författningssamling. I meddelandet skall också nämnas storleken av den dröjsmålsränta som avses i 4 § 3 mom.

Finlands Bank skall i *Finlands författningssamling utan dröjsmål* publicera ett meddelande om den referensränta som avses i 12 § och dess giltighetstid. I meddelandet skall också nämnas storleken av den dröjsmålsränta som avses i 4 § 1 mom.

1. Denna lag träder i kraft den 2000 .

2. Denna lag tillämpas på dröjsmålsränta som löper efter lagens ikraftträdande, även om gäldens rättsgrund uppkommit före lagens ikraftträdande.

3. I ett ärende som är anhängigt när denna lag träder i kraft skall domstolen på tjänstens vägnar fastställa den dröjsmålsränta som tas ut hos en fysisk person till högst vad som avses i 4 § 1 mom. från den dag då lagen träder i kraft, om inte borgenären lämnat utredning om att det är fråga om någon annan än en i 2 § 2 mom. avsedd gäld eller att dröjsmålsräntan bestäms enligt 4 § 2 mom. En person som hör till tingsrättens kanslipersonal och som med stöd av 19 § tingsrättslagen (581/1993) har rätt att meddela tredskodomar, får också meddela domar genom vilka borgenärens talan för dröjsmålsräntans del till följd av bestämmelserna ovan förkastas till vissa delar.

4. Om en dom eller någon annan utsökningsgrund meddelats före ikraftträdandet av denna lag, bestäms dröjsmålsräntan enligt utsökningsgrunden. Från den dag då lagen träder i kraft är fysiska personer dock skyldiga att betala högst sådan dröjsmålsränta som avses i 4 § 1 mom., om inte borgenären har krävt dröjsmålsränta enligt utsökningsgrunden och lämnat utredning om

att det är fråga om någon annan än en i 2 § 2 mom. avsedd gäld eller att dröjsmålsröntan bestäms enligt 4 § 2 mom. Borgenären skall rikta nämnda krav och utredning till utmätningssmannen inom ett år efter lagens ikraftträdande. Utmätningssmannen skall anteckna beslutet om dröjsmålsränta i utsökingsgrunden.

5. Med stöd av 11 § kan dröjsmålsränta som skall betalas av en fysisk person och som grundar sig på gäld som uppkommit före lagens ikraftträdande jämkas oberoende av gäldens grund. Dröjsmålsränta som gäldenären har betalat kan beaktas vid jämkning, men betalningar kan inte förordnas att återgå.

6. Den av ministeriet fastställda referensränta som gäller när lagen träder i kraft skall under halvårsperioden i fråga innevarande kalenderår betraktas som den referensränta som avses i 12 §.

7. Om det någon annanstans i lag finns en hänvisning till 4 § 3 mom. räntelagen, skall i stället för nämnda lagrum 4 § 1 mom. räntelagen tillämpas. Dröjsmålsränta eller ränta som enligt någon annan lag, en föreskrift eller ett avtal skall fastställas på grundval av den av ministeriet fastställda referensränta som avses i 3 § 2 mom. räntelagen eller den referensränta som Finlands Bank har fastställt, skall efter lagens ikraftträdande fastställas på grundval av den referensränta som avses i 12 §.

2.

Lag**om ändring av 1 § lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare**

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 1 § lagen den 3 december 1993 om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare
(1062/1993) ett nytt 4 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Reglering av avtalsvillkor

Vid tillämpning av denna lag skall som näringsidkare betraktas också ett offentligt samfund när det upphandlar varor eller tjänster genom kommersiella åtgärder.

Denna lag träder i kraft den 200 .

3.

Lag**om ändring av 7 och 41 § lagen om borgen och tredjemanspant**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 19 mars 1999 om borgen och tredjemanspant (361/1999) 41 § och
fogas till 7 § ett nytt 3 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Jämkning av borgen

En enskild borgensmans skyldighet att till kreditgivaren betala till huvudförpliktelsen hörande dröjsmålsränta eller någon annan tidsbunden gottgörelse som grundar sig på dröjsmål med betalningen kan jämkas enligt 11 § räntelagen (633/1982).

41 §

Tillämpning av bestämmelserna om borgen på tredjemanspant

Vad som i 3 § 2 och 3 mom., 4—6 och 8—17 §, 18 § 2 och 3 mom., 19 § 2 mom., 24—30 och 32 §, 33 § 1 mom. och 34—39 § sägs om borgen gäller i tillämpliga delar tredjemanspant. Vad som i dessa lagrum sägs om enskilda borgensmän gäller också enskilda pantsättare.

Vad som i 3 § 2 och 3 mom., 4—6 §, 7 § 2 och 3 mom., 8—17 §, 18 § 2 och 3 mom., 19 § 2 mom., 24—30 §, 32 §, 33 § 1 mom. och 34—39 § sägs om borgen gäller i tillämpliga delar tredjemanspant. Vad som i dessa lagrum sägs om enskilda borgensmän gäller också enskilda pantsättare.

Denna lag träder i kraft den 200 .

Med stöd av denna lag kan också dröjsmålsränta och annan tidsbunden gottgörelse som grundar sig på dröjsmål med betalningen av en sådan huvudförpliktelse som uppkommit före lagens ikraftträdande jämkas. Dröjsmålsränta som en enskild borgensman eller enskild pantsättare betalat kan beaktas vid jämkning, men betalningarna kan inte förordnas att återgå.

4.

Lag**om ändring av 1 § lagen om konsumentklagonämnden**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 20 januari 1978 om konsumentklagonämnden (42/1978) 1 § 1 mom. 3 och 4 punkten, sådana de lyder i lag 844/1994, och
fogas till 1 § 1 mom., sådant det lyder i nämnda lag 844/1994 samt i lag 20/1994 och 363/1999, en ny 5 punkt som följer:

Gällande lydelse

Konsumentklagonämnden har till uppgift att

3) ge rekommendationer i enskilda tvistemål som gäller köp av bostäder, köpeanbud på bostäder och avtal om handpenning för bostäder som konsumenter eller enskilda personer som säljer eller erbjuder bostäder till försäljning för till nämnden för behandling, *samt*

4) ge rekommendationer i enskilda tvistemål som gäller frigörande av säkerhet enligt 2 kap. 17 § och 4 kap. 3 § lagen om bostadsköp (843/94), oberoende av vem av parterna i tvisten som för ärendet till nämnden för behandling.

Föreslagen lydelse

1 §

Konsumentklagonämnden har till uppgift att

3) ge rekommendationer i enskilda tvistemål som gäller köp av bostäder, köpeanbud på bostäder och avtal om handpenning för bostäder som konsumenter eller enskilda personer som säljer eller erbjuder bostäder till försäljning för till nämnden för behandling,

4) ge rekommendationer i enskilda tvistemål som gäller frigörande av säkerhet enligt 2 kap. 17 § och 4 kap. 3 § lagen om bostadsköp (843/1994), oberoende av vem av parterna i tvisten som för ärendet till nämnden för behandling,

5) *ge rekommendationer i enskilda tvistemål angående jämkning av dröjsmålsränta enligt 11 § räntelagen (633/1982) som gäldenärer för till nämnden för behandling förutsatt att det till gäldenärens jämningskrav hör åtminstone en konsumentfordran.*

Denna lag träder i kraft den 200 .

5.

Lag**om ändring av 40 § lagen om studiestöd**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 21 januari 1994 om studiestöd (65/1994) 40 § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

40 §

Ränta på borgensfordran

På statens hela borgensfordran skall låntagaren betala högst 16 procents ränta. Närmare stadganden om storleken på den ränta som skall betalas kan ges genom förordning.

På statens hela borgensfordran skall låntagaren betala högst *den ränta som avses i 4 § 1 mom. räntelagen (633/1982), om inte bestämmelser om en lägre ränta utfärdas genom förordning av statsrådet.*

Denna lag träder i kraft den 200 .

Denna lag tillämpas på dröjsmålsränta som löper efter ikraftträdandet av lagen även om statens borgensfordran uppkommit före lagens ikraftträdande.

6.

Lag**om ändring av 40 och 43 § lagen om beskattningsförfarande**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 18 december 1995 om beskattningsförfarande (1558/1995) 40 § och 43 § 2 mom., sådana de lyder i lag 858/2001, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

40 §

Samfundsränta

Om den skatt som har påförts ett samfund eller en samfällid förmån överstiger de förskott som räknas som betalning för skatten, räknas samfundsränta på skillnaden som skall betalas (*samfundsränta som skall betalas*). Den samfundsränta som skall betalas uppgår till den i 3 § räntelagen (633/1982) angivna, av finansministeriet fastställda referensräntan, förhöjd med två procentenheter.

Om den skatt som har påförts ett samfund eller en samfällid förmån understiger de förskott som räknas som betalning för skatten, räknas samfundsränta på den skillnad som skall återbäras (*samfundsränta som återbärs*). Den samfundsränta som återbärs uppgår till den av finansministeriet fastställda referensräntan, minskad med två procentenheter.

Om den skatt som har påförts ett samfund eller en samfällid förmån överstiger de förskott som räknas som betalning för skatten, räknas samfundsränta på skillnaden som skall betalas (*samfundsränta som skall betalas*). Den samfundsränta som skall betalas motsvarar den i 12 § räntelagen (633/1982) avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga höjd med två procentenheter.

Om den skatt som har påförts ett samfund eller en samfällid förmån understiger de förskott som räknas som betalning för skatten, räknas samfundsränta på den skillnad som skall återbäras (*samfundsränta som återbärs*). Den samfundsränta som återbärs motsvarar den i 1 mom. avsedda referensräntan, minskad med två procentenheter.

43 §

Kvarskatteränta och återbäringsränta

Kvarskatteräntan och återbäringsräntan uppgår till den av finansministeriet fastställda referensräntan, minskad med två procentenheter. Till den del kvarskatten överstiger 10 000 euro, är kvarskatteräntan dock den av finansministeriet fastställda referens-

Kvarskatteräntan och återbäringsräntan motsvarar den i 12 § räntelagen avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga minskad med två procentenheter. Till den del som kvarskatten överstiger 10 000 euro, motsvarar kvarskat-

Gällande lydelse

räntan, förhöjd med två procentenheter.

Föreslagen lydelse

teräntan dock referensräntan höjd med två procentenheter.

—————
*Denna lag träder i kraft den 200 .
Lagen tillämpas första gången på sam-
fundsränta, kvarskatteränta och återbä-
ringsränta som bestäms för kalenderåret
2003.*

—————

7.

Lag**om ändring av 2 och 4 § lagen om skattetillägg och förseningsränta**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 18 december 1995 om skattetillägg och förseningsränta (1556/1995) 2 §
1 mom. och 4 §, sådana de lyder i lag 930/2001, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Skattetillägg

Om skatt, som betalas på eget initiativ, lämnats obetald eller om betalningen fördröjts samt i samband med verkställandet av efterbeskattning beräknas ett skattetillägg på skatten. Skattetillägget motsvarar en genom förordning av finansministeriet årligen fastställd, med sju procentenheter förhöjd referensränta för dröjsmålsräntan, dock minst 3 euro.

Om skatt, som skall betalas på eget initiativ, lämnats obetald eller om betalningen fördröjts samt i samband med verkställandet av efterbeskattning beräknas ett skattetillägg på skatten. Skattetillägget motsvarar *den i 12 § räntelagen (633/1982) avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga* höjd med sju procentenheter, *sammanlagt* dock minst *tre* euro.

4 §

Förseningsränta

På debiterad och obetald skatt som förfallit till betalning beräknas en förseningsränta, som motsvarar en genom förordning av finansministeriet årligen fastställd, med sju procentenheter förhöjd referensränta för dröjsmålsräntan, dock minst 3 euro.

På debiterad och obetald skatt som förfallit till betalning beräknas en förseningsränta som motsvarar *den i 12 § räntelagen avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga* höjd med sju procentenheter, *sammanlagt* dock minst *tre* euro.

Denna lag träder i kraft den 200 .
Lagen tillämpas första gången på skattetillägg och förseningsränta kalenderåret 2003.

8.

Lag**om ändring av 19 § lagen om skatteredovisning**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 10 juli 1998 om skatteredovisning (532/1998) 19 § 1 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §

Räntesats

Den ränta som skall användas vid redovisningarna beräknas som en årlig ränta. Räntesatsen är den av Finlands Bank årligen fastställda referensräntan.

Den ränta som skall användas vid redovisningarna beräknas som en årlig ränta. Räntesatsen motsvarar den i 12 § räntelagen (633/1982) avsedda referensräntan för den halvårsperiod som föregår kalenderåret i fråga.

Denna lag träder i kraft den 200 .
Lagen tillämpas första gången vid bestämmande av räntesats för kalenderåret 2003.
